

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการมีส่วนร่วม
ของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก

โดย

นางสนธยา สืบเหตุและคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

30 กันยายน 2554

สัญญาเลขที่ PDG53S0001

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการมีส่วนร่วม
ของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก

โดย

นางสนธยา

สืบเหตุและคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

30 กันยายน 2554

คำนำ

โครงการการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก หมู่ที่ 1 ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง โดยการศึกษาภูมิปัญญาการทำกะปิที่มีอยู่แทบทุกบ้าน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพเริ่มจากฐานการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชน โดยใช้กะปิ เป็นเครื่องมือผ่านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต การพึ่งพาทรัพยากรในชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ซึ่งกระบวนการวิจัยจะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อได้นำข้อมูลไปสู่การพัฒนา มีการเรียนรู้ อย่างเท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนด้วยการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ กล่าวที่จะทำ กล่าวที่จะนำเสนอ ด้วยความสมัครใจ เพื่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน

ท้ายสุดนี้ทีมวิจัยต้องขอขอบคุณสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอกทุกคนเครือข่ายนักวิจัยชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือกับชุมชนมาโดยตลอด รวมทั้งขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ให้โอกาสชุมชนได้เรียนรู้เครื่องมืองานวิจัย ในการสร้างกระบวนการทำงาน สร้างนักวิจัยชุมชน สู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไป

นางสนธยา สืบเหตุและคณะ

30 กันยายน 2554

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
	1.2คำถามวิจัย	3
	1.3วัตถุประสงค์การวิจัย	3
	1.4ขั้นตอนการดำเนินงาน	3
	1.5ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
2	ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	5
	2.1แนวคิดการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ	5
	2.2แนวคิด ทฤษฎี การมีส่วนร่วม	10
3	กระบวนการวิจัย	13
	3.1ขอบเขตการศึกษา	13
	3.2เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้	13
	3.3 วิธีการเก็บข้อมูล	13
	3.4กระบวนการดำเนินงาน	14
	3.4.1 การประชุมชี้แจงการบริหารจัดการ โครงการและวางแผนการทำงาน	14
	3.4.2 ประชุมเตรียมความพร้อมการเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน	16
	3.4.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ครั้งที่ 1	18
	และการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน ครั้งที่ 2	
	3.4.4 เก็บข้อมูลคนคั่นกุ่ม	23
	3.4.5 กิจกรรมสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการทำกะปิกุ้งเคย	27
	3.4.6 การประชุมวางแผนการทำงานในการเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพในชุมชน	33
	3.4.7 กิจกรรมเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพและสรุปข้อมูล	34
	3.4.8 ประชุมทีมวิจัยเตรียมเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน	37
	3.4.9 กิจกรรมเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน	38
	3.4.10 กิจกรรมทบทวนบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ	43
	3.4.11กิจกรรมสรุปบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม	46

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
3.4.12ประชุมวางแผนการจัดเวทีแลกเปลี่ยน สถานการณ์การประกอบอาชีพ และภูมิปัญญา การทำกะปึงของชุมชนทะเลนอก	49
3.4.13 เวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชน	51
3.4.14 ศึกษาดูงาน ภาคกลาง – ภาคตะวันออก	59
3.4.15 งานเสวนา “ สานสัมพันธ์ชุมชน....คนเลนอก	69
4 ผลการวิจัย	92
4.1สภาพทั่วไปของชุมชน	92
4.2 ลักษณะภูมิศาสตร์	95
4.3 ลักษณะภูมิอากาศ	95
4.4 สภาพทางสังคม	96
4.5 ทรัพยากรธรรมชาติ	97
4.6 สภาพทางเศรษฐกิจ	98
4.7 กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	99
4.8 การศึกษาภูมิปัญญาการทำกะปึงของชุมชนทะเลนอก	103
5 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	107
5.1สรุป อภิปรายผล	107
5.2ข้อเสนอแนะ	108
บรรณานุกรม	110
ภาคผนวก	111
ภาพกิจกรรม	111
รายชื่อผู้วิจัย	144

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ชุมชนบ้านทะเลนอก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลกำพวน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระยอง เป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งอยู่บริเวณที่ราบชายฝั่งทางด้านทะเลอันดามันล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาทะเลนอก ห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 85 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 44 ตารางกิโลเมตร (รวมพื้นที่แนวชายหาดและป่าชายเลนหลังหมู่บ้าน) มีจำนวนครัวเรือน 60 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 262 คน แบ่งเป็นชายทั้งหมด 140 คน หญิง 122 คน การสร้างบ้านเรือนของคนในชุมชนบ้านทะเลนอก เกาะกลุ่มกันหนาแน่นอยู่บริเวณสองฝั่งถนนในหมู่บ้านที่เชื่อมต่อกับถนนสายหลัก ถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีความเป็นระบบเครือญาติที่อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน สำหรับวิถีชีวิตจะพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลอันดามัน อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก เช่น การวางไข่ปู ตกเบ็ดปลาทราย ต่อยหอยดิบ วางอวนปูม้า อวนปลาทราย เป็นต้น ส่วนอาชีพเสริมคือแกะเม็ล็ดมะม่วงหิมพานต์ เลี้ยงแพะ แกะเนื้อปูต้ม ทำบายาสูบจากยอดจาก และ เย็บตับจาก เป็นต้น ในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นพื้นที่ที่มีป่าดิบชื้น มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าที่หายากได้หลายชนิด เช่น ชะนี ช้าง กวางป่า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีป่าชายเลนที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านและมีคลองเล็กๆติดต่อกับทะเลอันดามันด้านใน ซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำตามธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง

ช่วงพ.ศ.2548 หลังจากเหตุการณ์สึนามิ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิต่างๆ ได้ลงมาในพื้นที่ มาให้ความช่วยเหลือทั้งสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน การส่งเสริมฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้ประสบภัยสึนามิ รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มฝึกอบรมให้ความรู้ด้านอาชีพ ซึ่งจากเดิมแม่บ้านชาวบ้านทะเลนอก มีรับจ้างแกะเม็ล็ดมะม่วงหิมพานต์ แกะปู ทำกะปิหรือทำการประมง เป็นต้นซึ่งเป็นอาชีพที่หมุนเวียนไปตามฤดูกาล และในปัจจุบันจึงมีรวมกลุ่มเอทำอาชีพเสริม เช่น กลุ่มทำสบู่ไพลบ้านทะเลนอก กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มท่องเที่ยวโฮมสเตย์ และกลุ่มแปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น ส่วนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านทะเลนอกที่ผ่านมาขาดความต่อเนื่องของสมาชิกในชุมชน ด้วยสาเหตุการขาดวิสัยทัศน์ในการแปรรูป ต้นทุนการผลิตที่สูง ขาดสินค้าไม่ได้และไม่สามารถเข้าถึงตลาดผู้บริโภคได้ ทำให้กลุ่มอาชีพหลายกลุ่มต้องหยุดดำเนินการไป

จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2550 ทางศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดระนอง มาฝึกอบรมการทำขนมเบอเกอร์รีและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือทำขนมเบอเกอร์รี หลังจากฝึกอบรมทางกลุ่มสตรีได้รวมตัวกันทำขนมเบอเกอร์รีและทดลองนำไปจำหน่ายทั้งร้านค้าในชุมชนและร้านค้าภายนอกชุมชน พบว่าขายได้น้อย คนไม่ค่อยนิยมบริโภค ทำให้ขนมที่ทำไปขายไม่หมด และการเก็บรักษาไว้ได้ประมาณ 2-3 วัน หากขายไม่หมดก็ต้องทิ้งไป จากการทดลองทำซ้ำหลายครั้งทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการขาดทุนเริ่มหมดกำลังใจ จนในที่สุดทางกลุ่มก็ต้องหยุดทำขนมเบอเกอร์รี

จากการประชุมพูดคุยกับสมาชิกในกลุ่ม ร่วมสรุปบทเรียนการดำเนินงานสภาพปัญหาของกลุ่มที่ผ่านมาการบริหารจัดการกลุ่มเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการดำเนินงานในภาพรวมของกลุ่ม ซึ่งที่ผ่านมาทางกลุ่มอาชีพขาดการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ไม่มีกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน พอานานๆเข้าสมาชิกกลุ่มเริ่มแตกตัวทำให้กลุ่มสลายไป กิจกรรมต่างๆหยุดนิ่ง สุดท้ายเหลือไว้เพียงชื่อกลุ่มเท่านั้น แต่ไม่มีการดำเนินงาน สมาชิกในกลุ่มหลายคนสะท้อนตรงกันว่า การทำกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนด้วย และต้องหาหรือสร้างจุดเด่นของชุมชนให้พบ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

จากบทเรียนดังกล่าว สมาชิกในกลุ่มได้มีความเห็นว่า การส่งเสริมหรือการสร้างอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้อง มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนด้วย ซึ่งชุมชนบ้านทะเลนอกมีความเป็นอยู่ผูกพันกับทะเล มีภูมิปัญญาท้องถิ่นคิดค้นการแปรรูปอาหารทะเลให้ได้มากที่สุด ที่เรียกว่า “การถนอมอาหาร” ในรูปแบบการทำ ปลาเค็ม ปลาแห้ง ปลาหวาน จิ้งจั้ง ปลาต้มและกะปิกุ้งเคย ซึ่งในชุมชนบ้านทะเลนอกแทบทุกบ้านจะมีการกะปิกุ้งเคย นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำกะปิ “กะปิ” เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากวัตถุดิบจากธรรมชาติในทะเล การทำกะปิของชุมชนบ้านทะเลนอกนั้นถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่น โดยการทำกะปินั้นจะทำได้ในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม – เดือนพฤศจิกายน เท่านั้น เนื่องจาก “กุ้งเคย” ซึ่งใช้ทำกะปิจะเข้าในช่วงนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “เคยเข้า” ชาวบ้านหาด้วยวิธีการร่อนจากทะเลนอก กะปಿನับเป็นสินค้าแปรรูปอาหารทะเลของชุมชนบ้านทะเลนอกที่มีชื่อเสียงวิธีการเลือกกะปิที่ทำจากกุ้งเคย ล้วนๆแบบภูมิปัญญาของชาวบ้านทะเลนอก นั้นพอมีข้อสังเกตด้วยตาและจมูกของเราได้คือสามารถมองเห็นตัวกุ้งเคยออกสีชมพู กลิ่นหอมแบบกะปิแท้ ไม่มีกลิ่นคาว รสชาติไม่เค็มมาก ใช้เป็นส่วนประกอบในการทำอาหารมาตั้งแต่เดิม เช่น น้ำพริกต่างๆและข้าวคลุกกะปิ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่บอกว่าหากขาดกะปิและจะทำให้รสชาติของอาหารนั้นไม่อร่อย

ดังนั้นทีมวิจัยมีความเห็นว่าทางชุมชนมีต้นทุน ภูมิปัญญาการทำกะปิแทบทุกบ้าน การสร้างกระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพ เริ่มจากฐานการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชน โดยใช้ “กะปิ” เป็นเครื่องมือผ่านกระบวนการเรียนรู้ ประวัติความเป็นมาของชุมชน โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การพึ่งพาทรัพยากรของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ ภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก ตลอดจนมีการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาและสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำกะปิ” สู่การฟื้นฟูกลุ่มอาชีพในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมและกลไกการ สนับสนุนกับหน่วยงานรัฐและภาคอื่นๆ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนใน ชุมชน

1.2 คำถามวิจัย

1. กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ “กะปิ” เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อฟื้นฟู และพัฒนากลุ่มอาชีพบ้านทะเลนอกได้อย่างไร
2. ภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาวิถีชีวิตการประกอบอาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ สภาพทางสังคมวัฒนธรรม ศาสนา
2. เพื่อศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ
3. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก
4. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูกลุ่มอาชีพบ้านทะเลนอก
5. เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน

1.4 พื้นที่ดำเนินงานวิจัย

บ้านทะเลนอก หมู่ที่ 1 ตำบลกำพวน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระยอง

1.5 ขั้นตอนการดำเนินการ

1. ประชุมวางแผนการทำงาน
2. เวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน

3. กิจกรรมเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพในชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตในชุมชน
4. เวทีสรุปข้อมูลการประกอบอาชีพในชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตในชุมชน
5. กิจกรรมทบทวนบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม
6. สรุปบทเรียนการส่งเสริมอาชีพของหน่วยงานต่างๆที่ผ่านมา
7. กิจกรรม “คนค้นกู๋” (เก็บข้อมูลชนิดกู๋ ช่วงเวลา วิธีสังเกตน้ำทะเลช่วงที่กู๋ขึ้น เครื่องมือจับกู๋)
8. เวทีวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ การบริโภคกะปิของชุมชนบ้านทะเลนอก
9. กิจกรรมสัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิชุมชนบ้านทะเลนอก
10. เวทีแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการประกอบอาชีพของชุมชน
11. กิจกรรมศึกษาดูงาน
12. กิจกรรมระดมสมองเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาอาชีพทางเลือก
และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
13. เวทีนำเสนอผลงานวิจัย

1.6 ผลคาดว่าจะได้รับ

มิติวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนและวิถีชีวิตการประกอบอาชีพ
2. องค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก

มิติพัฒนา

1. ได้แนวทางฟื้นฟูกลุ่มอาชีพบ้านทะเลนอก พัฒนาส่งเสริมอนุรักษ์
2. เกิดกระบวนการเรียนรู้ฟื้นฟูกลุ่มอาชีพและมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน
3. เกิดการสืบสานภูมิปัญญาสู่เยาวชนและชุมชน

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการ“การฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก” เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้กะปิเป็นสื่อกลางการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชนในการพัฒนาศักยภาพ และการฟื้นฟูการทำงานกลุ่มอาชีพ ซึ่งต้องศึกษาวิถีชีวิตการประกอบอาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ สภาพทางสังคมวัฒนธรรม ศาสนา ศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ และภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการฟื้นฟูกลุ่มอาชีพและเพื่อส่งเสริม การอนุรักษ์ พัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน โดยทีมวิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมเนื้อหาและกระบวนการวิจัย โดยมีประเด็นหลักๆดังนี้

1. แนวคิดการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ

- ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทำมาหากิน
- การฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิ

2. แนวคิด ทฤษฎี การมีส่วนร่วม

- ความหมายของการมีส่วนร่วม
- องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม
- ระดับของการมีส่วนร่วม

2.1 แนวคิดการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2.1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทำมาหากิน

วิถีชีวิตของชาวบ้านเมื่อก่อนจะดูเรียบง่ายกว่าทุกวันนี้ และยังอาศัยธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน แต่พวกเขาก็ต้องใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาให้เพื่อจะได้อยู่รอด ทั้งนี้เพราะปัญหาต่างๆ ในอดีตก็ยังมีไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อครอบครัวมีสมาชิกมากขึ้น จำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องหักไร่ถางพง บุกเบิก พื้นที่ทำกินใหม่ การปรับพื้นที่ป่านคันทนาเพื่อทำนาซึ่งเป็นงานที่หนัก การทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผล เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ การจับปลาล่าสัตว์ก็มีวิธีการ บางคนมีความ สามารถมาก รู้ว่าเวลาไหนที่ใดและวิธีใดจะจับปลาได้ดีที่สุดคนที่ไม่เก่งก็ต้องใช้เวลานานและได้ปลาน้อย การล่าสัตว์ก็เช่นเดียวกัน

ชาวบ้านรู้จักการแปรรูปผลิตผลในหลายรูปแบบ การถนอมอาหารให้กินได้นาน การดองการหมัก เช่น ปลาข้าว น้ำปลา ผักดอง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ปลาแห้ง เนื้อแห้ง การแปรรูปข้าวก็ทำได้มากมายนับร้อยชนิด เช่น ขนมห่างๆ แต่ ละพิธีกรรมและแต่ละงานบุญประเพณี มีข้าวและขนมในรูปแบบ

ไม่ซ้ำกัน ตั้งแต่ชนมจีน สังขยา ไปถึงชนมในงานสารท กาละแม ชนมครก และอื่นๆ ซึ่งยังพอมิให้เห็นอยู่จำนวนหนึ่ง ในปัจจุบันส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขาย หรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

2.1.3 การฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิ

“เคย” (Opossum shrimp) เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง รูปร่างคล้ายกุ้ง บางทีก็เรียกว่า “กุ้งเคย” ซึ่งตัวเคยนี้จะดำรงชีวิตอยู่ใกล้ผิวทะเลโดยไม่จมลงไป อาจจะอยู่ในน้ำลึกประมาณหน้าแข้งถึงระดับหน้าอก ตัวเคยมีขนาดยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีเปลือกบางและนิ่ม อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงตามชายทะเลและลำคลองบริเวณป่าชายเลน

สำหรับคนไทยแล้ว ตัวเคยเป็นสัตว์เศรษฐกิจซึ่งหาได้จากธรรมชาติ ให้คุณค่าทาง

โภชนาการสูง มีประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์โดยใช้ตัวเคยมาทำกะปิหรือกุ้งแห้งการทำกะปิเคยของบริเวณตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราชถึงนราธิวาส จะเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมของทุกปีเป็นต้นไป เนื่องจากบริเวณชายฝั่งทะเลจะมีตัวเคยเข้ามาแถบน้ำตื้นมากมาย จนกระทั่งบางครั้งในตอนเย็นจะมองเห็นว่าทะเลบริเวณน้ำตื้นมีสีออกชมพู ส่วนเครื่องมือในการจับตัวเคยนั้น ส่วนใหญ่ใช้ตาข่ายในล่อนสีฟ้านำมาเย็บเป็นถุงอวนเคยที่จับได้ก็จะเรียกต่างกันไปเคยน้ำแรก (กะปิน้ำแรก) อยู่ในช่วงเดือนมกราคมหรือช่วงแรก จะมีความบริสุทธิ์สูง สะอาด และมักเป็นตัวเคยล้วนๆ เพราะใช้สวิงตักที่ผิวน้ำแทนการรุนที่มักจะมีทรายปนมากับตัวเคย กะปิน้ำแรกจะมีราคาสูง คุณภาพดีที่สุด ใช้ตำน้ำพริกอร่อยมาก

เคยน้ำสอง (เคยรุนหัว) อยู่ในช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ การเก็บตัวเคยน้ำสองนี้ใช้วิธีรุนเคย จึงมีลูกปลานิดต่างๆ ปะปนอยู่ค่อนข้างมากในตัวเคยที่รุนได้ กะปิที่ได้มีราคาปานกลาง ทำได้ทั้งน้ำพริกและแกงเผ็ด

เคยน้ำสาม (เคยสารส้มโอ) อยู่ในช่วงปลายเดือนมีนาคม การเก็บตัวเคยน้ำสามนี้ ใช้วิธีรุนเคยเช่นเดียวกับการเก็บตัวเคยน้ำสอง แต่ตัวเคยที่เก็บได้จะมีขนาดใหญ่กว่าเคยน้ำแรกและเคยน้ำสอง

เขยน้ำสามมักมีลูกหอยปนมาอยู่เสมอ กะปิเคยแบบนี้มีราคาต่ำที่สุดจึงเหมาะในการทำ
แกงเผ็ด แต่ไม่เหมาะในการทำน้ำพริก

วิธีการทำกะปิเคย

1. ชาวบ้านจะใช้ตัวเคย 5 กิโลกรัม ต่อเกลืออย่างดี 1 กิโลกรัม คลุกเคล้าให้เข้ากันหมักไว้นาน 2 คืน จากนั้นนำออกผึ่งแดดพอร่ม
2. นำมา “เซ” (ตำ) เบาๆ พอแหลก แล้วหมักไว้ 5 คืน (การหมักขั้นตอนนี้ต้องใส่กระสอบเพื่อให้ไอน้ำในตัวเคยออกมา)
3. นำไปตากแดดพอร่มโดยบีบเป็นก้อนเล็กๆ
4. นำไป “เซ” ใหม่ให้เข้ากันดีจนแหลก ตีปลักเป็นก้อนสี่เหลี่ยมหรือก้อนกลมๆ
5. หมักไว้ 2 สัปดาห์ แล้วนำมา “เซ” อีกครั้ง
6. บรรจุลงใน “โองค์ขันน้ำ” (ใส่โองค์โดยอัดกะปิจนเต็มแน่น ปิดด้วยผ้าพลาสติกโรยด้วยเกลือเม็ดจนเต็มพื้นที่)
7. ตั้งทิ้งไว้อย่างน้อย 45 วันจึงจะนำมาปรุงอาหารได้

(การ “เซ” หรือการตำตัวเคยให้แหลกก่อนที่จะผ่านกระบวนการหมัก และกลายมาเป็น “กะปิเคย” ด้วยภูมิปัญญาการถนอมอาหารพื้นบ้าน)

(1) ภูมิปัญญาการกะปิของชาวระนอง

หางาว เป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองระนองตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดระนอง

ไปทางภูเก็ต เพียง 13 กิโลเมตร เป็นสถานที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหลายแหล่ง เช่น ภูเขาหญ้า ซึ่งปกคลุมด้วยหญ้าสีเขียว ปลูกตามเนินเขา น้ำตกหางาว ศูนย์วิจัยป่าชายเลน เป็นศูนย์วิจัยป่าชายเลนระดับนานาชาติ ซึ่งได้รับการรับรองจาก UNESCO ให้เป็นพื้นที่แหล่งสงวนชีวมณฑลแห่งหนึ่ง

วิธีการทำกะปิ สมาชิกของกลุ่มจะส่งกุ้งเคยสดให้กลุ่ม ราคา กิโลกรัมละ

13 - 15 บาท ปริมาณรับซื้อวันละ 3 - 4 ตัน จากนั้นนำกุ้งเคยสดผสมคลุกเคล้ากับเกลือในอัตรา กุ้งเคยสด 10 กก.ต่อ เกลือ 1.3 กก. โดยคลุกเคล้าให้เข้ากัน วางทับไว้ให้น้ำออกให้หมด นำไปตากแดด 1 วัน แล้วนำมาตำผสมน้ำตาลทรายแดง 20 กรัมต่อกุ้งเคย 10 กก. จากนั้นนำไปใส่ภาชนะ เช่น โอ่ง ถังพลาสติกหรือถุงพลาสติกปิดฝาให้สนิท

จังหวัดระนองเป็นแหล่งผลิตกะปิคุณภาพดี ที่มีชื่อเสียง อันเนื่องมาจากระนอง

เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน มีทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล มีป่าชายเลน ป่าโกงกางที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งองค์การ UNESCO ประกาศให้เป็นเขตสงวนชีวมลฑลแห่งหนึ่งของโลก จึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกุ้งเคย ที่จับมาด้าทำเป็นกะปิ และกะปิระนองก็เป็นกะปิคุณภาพดี จนกล่าวกันติดปากว่า “กะปิดีต้องที่ระนอง” ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่ากะปิ และเป็นการขยายตลาดไปสู่ผู้บริโภคอีกกลุ่มหนึ่ง ที่ไม่สะดวกซื้อ กะปิสด เก็บไว้นาน ๆ จึงน่าจะมีการผลิตกะปิผงออกจำหน่าย

นายวิสุทธิ สุทธิเดช อายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 5/2 หมู่ที่ 4 ต.ม่วงกลวง อ.กะเปอร์

จ.ระนอง ในฐานะประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผู้ผลิตกะปิผิง ซึ่งมีสมาชิก 45 คน ได้เล่าให้ฟังว่าเพื่อสนองแนวคิดของรองผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง นายบัณฑิต รัตนสัมพันธ์ ในการพัฒนากะปิสดให้เป็นกะปิผิง เพื่อเพิ่มมูลค่า และเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่สมาชิก จึงเริ่มทำกะปิผิงเมื่อปี 2545 พัฒนาปรับปรุงวิธีการทำ รูปแบบการบรรจุภัณฑ์มาโดยตลอด จนเป็นกะปิผิงเจ้าแรกของประเทศ และได้รับการคัดสรร เป็นสินค้า OTOP 3 ดาว ประจำปี 2548 ของภาคใต้

“กะปิผิง” คือ กะปิที่ผ่านการอบไล่ความชื้นออก แล้วนำมาบรรจุของขนาดเท่าซองกาแฟสำเร็จรูป ปริมาณการบรรจุ ของละประมาณ 1 ซองแ่ง ใช้ดำน้าพริกได้ 1 ถ้วยเพียงพอ สำหรับ 2 - 4 คนรับประทาน และหากจะใช้ประกอบอาหารอื่น ก็เพิ่มตามสัดส่วน เมื่อถามว่า กะปิผิงเสริมไอโอดีน ทรายแกล่นอง คืออย่างไร นายวิสุทธิ สุทธิเดช บอกว่า กะปิผิงบรรจุในซองสะดวกในการพกพา สะดวกในการเก็บรักษาโดยไม่มีกลิ่น รบกวน และไม่ต้องเก็บในตู้เย็น จากการทดลองเก็บรักษาไว้ปรากฏว่าเก็บไว้ได้นานกว่า 1 ปี 8 เดือน

ขั้นตอนวิธีการในการทำกะปิผิง แบ่งวิธีการปฏิบัติได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนแรก การทำกะปิสด

1. นำกุ้งเคยที่รวบรวมได้ มาทำความสะอาดโดยการคัดแยกสิ่งเจือปนออกให้หมด
2. คลุกเคล้าด้วยเกลือ ในอัตรา กุ้งเคย 100 กิโลกรัมต่อเกลือ 9 กิโลกรัม หมักไว้ 1 คืน ต่อจากนั้นก็
นำ ไป ป ต า ก แ ต ด พ อ ห ม า ด แ ล้ ว นำ ไป ต ำ พ อ แ ห ล ก
3. นำกุ้งเคยที่ผ่านการตำพอแหลกไปใส่ภาชนะ เช่น โอ่ง หรือถังพลาสติกหมักทิ้งไว้ 3 คืน แล้วจึง

นำ เข้า ตู้ อ บ พ ลั ง ง า น แ ส ง อ า ทิ ต ย ์ 1 วัน

4. นำมาตำให้ละเอียด คลุกเคล้าให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน จนกระทั่งมีความเหนียวจับตัวกันได้ แล้ว

ใส่ภาชนะ เช่น โอ่ง หรือถังพลาสติกหมักไว้ 7 วัน เพื่อให้มีกลิ่นหอมถึงขั้นนี้ก็จะได้กะปิสด

คุณภาพดีพร้อมที่จะจำหน่ายได้

(2) ขั้นตอนที่สอง การทำกะปิผง

1. การทำกะปิผงโดยเอากะปิผงที่หมักไว้ตามข้อ 4 ปั่นเป็นก้อนเล็กๆเท่าไข่นกกระทา เพื่อให้ความร้อนเข้าทั่วถึง วางในกระบะนำเข้าตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ ที่อุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียส กะปิจะแห้งทั่วทั้งก้อน แต่ถ้านำเข้าตู้อบไมโครเวฟ กะปิด้านบนหรือด้านนอกจะไหม้ ขณะที่ด้านล่างหรือด้านในยังเปียกอยู่
2. นำกะปิที่แห้งแล้วไปเข้าเครื่องบด โดยผสมเกลือไอโอดีนลงไปด้วยก็จะได้เป็นกะปิผง นำมาบรรจุเป็นซอง เป็นกะปิผงเสริมไอโอดีน ภายได้เครื่องหมายการค้าว่า "ตราแลเลนอง"

นายวิสุทธิ สุทธิเดช กล่าวว่า กลเม็ดเคล็ดลับในการทำกะปิมีกลิ่นหอมน่า

รับประทาน และขั้นตอนการเติมเกลือไอโอดีน เพื่อเพิ่มคุณค่าทางอาหาร นั้น ขอสงวนสิทธิ์ไม่เปิดเผย สำหรับการอบจะใช้ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งเดิมอบด้วยตู้ไมโครเวฟ แต่อบได้ปริมาณน้อย ความร้อนไม่ทั่วถึง กะปิแห้งไม่สนิท ทำให้มีกลิ่น และเก็บไว้ได้ไม่นาน ประกอบกับที่บ้านนายวิสุทธิ สุทธิเดช มีตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ ขนาดความกว้าง 3 เมตร ยาว 12 เมตร อยู่แล้ว จึงได้ทำการทดลองอบ ปรากฏว่าได้ผลดีกว่าคือให้ความร้อนสูง ประมาณ 70 องศาเซลเซียส สามารถป้องกันแมลงวัน ผุ่นละออง และสัตว์เลื้อยเข้ามาปนเปื้อนได้ และที่สำคัญคือไม่ต้องเสียค่ากระแสไฟฟ้า และสามารถอบกะปิได้ในแต่ละครั้งในปริมาณมาก ความร้อนทั่วถึง กะปิแห้งสนิท การเพิ่มมูลค่ากะปิกะปิสด 1 กิโลกรัม มูลค่า 50 - 60 บาท ถ้านำมาอบแห้งจะเหลือน้ำหนักครึ่งกิโลกรัม บรรจุในถุงกระดาษฟรอยด์ได้ 70 ซอง ขายซองละ 5 บาท เท่ากับ 350 บาท แสดงว่าถ้าต้นทุนการผลิตเริ่มที่ 50 - 60 บาท และเพิ่มมูลค่าได้เป็น 350 บาท เมื่อหักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้ว รายได้ก็ดีพอสมควร และเมื่อพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ ทำให้น่าซื้อมากขึ้น ตลาดและผู้บริโภคสนใจมากขึ้น จึงเป็นช่องทางหนึ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มี การเก็บรักษาที่ยาวนาน และทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ด้วยการให้ใช้ กระป๋อง เป็นเครื่องมือในการพัฒนากลุ่มอาชีพของชุมชนบ้านทะเลนอกนั้น ทีมวิจัยจะต้องศึกษาทรัพยากรในชุมชน ทุนของชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของคนบ้านทะเลนอก กินอยู่อย่างไร และใช้ฐานทุนของชุมชนพัฒนาต่อยอดให้เกิดกิจกรรมเสริมรายได้ เกิดการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด ซึ่งหากชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ชุมชนจะเข้าใจว่าสิ่งใดที่สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนบ้านทะเลนอกได้อีก

2.2 แนวคิด ทฤษฎี การมีส่วนร่วม

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

“การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ก็คือ กระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ และภาคอื่น ๆ นอกจากภาครัฐ เช่น ธุรกิจเอกชน ประชาชน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ เพราะการพัฒนาที่ทรงพลังและยั่งยืนในสังคมประชาธิปไตยเกิดจากการพัฒนาที่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนา

2.2.2 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม มี 3 ด้าน คือ

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรม

หนึ่ง ๆ จะต้องมียุทธประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของ

กิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อให้บุคคลจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุ

กลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

โดยแท้จริงนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมอาจจะไม่สามารถทำได้ในทุก ๆ

ประเด็น ดังนั้น จึงมีแนวทางทั่ว ๆ ไปบางประการเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่

- 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
- 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น
- 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม
- 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว
- 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

2.2.3 ระดับของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมมี 4 ระดับ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและชุมชนจึงมีอยู่ในทุก

กิจกรรมของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) เพื่อพัฒนาและ
แก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจาก
ชุมชน สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน
โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดย
การร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้
บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ และมีนักวิจัยภายนอก ทำหน้าที่เป็นผู้
เอื้ออำนวยให้กระบวนการวิจัยบังเกิดผลสอดคล้องกับเป้าหมายอันนับได้ว่าการวิจัยได้ช่วยสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงาน
ร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนของชุมชน

บทที่ 3

กระบวนการงานวิจัย

กระบวนการเรียนรู้การฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนาภูมิปัญญาอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเล ในครั้งนี้ เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้กำหนดรูปแบบในการศึกษาวิจัยขึ้นมาโดยเฉพาะ เพื่อตอบคำถามวิจัยกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ “กะปิ” เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาอาชีพบ้านทะเลนอกได้อย่างไร และภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นอย่างไร เพื่อการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำกะปิ ผู้การฟื้นฟูภูมิปัญญาอาชีพในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมและกลไกการสนับสนุนกับหน่วยงานรัฐและภาคีอื่นๆ และ เชื่อมโยงไปสู่การปลูกจิตสำนึกให้กับเด็กเยาวชน

3.1 ขอบเขตของการศึกษา

พื้นที่ในการสร้างการเรียนรู้ ชุมชนบ้านทะเลนอก หมู่ที่ 1 ตำบลกำแพง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระยอง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้

ทีมวิจัยได้ร่วมออกแบบเครื่องมือการเรียนรู้ ด้วยการใช้อย่างแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การตั้งคำถาม การพูดคุยกลุ่มย่อย และการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยใช้กะปิเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาทางความคิด มุ่งให้เกิดการคิดร่วม ทำร่วม สร้างการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัยและชุมชน

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตในชุมชน ทรัพยากรสัตว์น้ำในชุมชน และภูมิปัญญาการทำกะปิ (คนคั่นกุ้ง)
2. กระบวนการกลุ่ม สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์สถานการณ์และโอกาสของชุมชน (2) การเตรียมความพร้อมชุมชน (3) การวางแผนการทำงาน (4) การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน หน่วยงานภาคี (5) การสรุปบทเรียน
3. ทบทวนบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม ทีมวิจัยร่วมกันเก็บข้อมูลกลุ่มต่างๆในชุมชน และวิเคราะห์สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มต่างๆในชุมชน
4. สรุปและการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การประกอบอาชีพในชุมชนบ้านทะเลนอก ทีมวิจัยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากภายในชุมชนและ

และภายนอกชุมชน โดยประสานกลไกผู้เกี่ยวข้องมาร่วมการวิเคราะห์
สถานการณ์การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

5. สรุปบทเรียนการดำเนินงานวิจัย เป็นการทบทวนการทำงานที่ผ่านมาของทีม
วิจัยและชุมชน จากกระบวนการทำงานวิจัยเกิดผลกระทบ เกิดการเชื่อมโยง
ภาคี หน่วยงาน และสามารถสร้างการเรียนรู้สู่โรงเรียนคณะครูและนักเรียน
ตลอดจนชุมชนบ้านทะเลนอก
6. เวทีนำเสนอข้อมูลต่อชุมชน

3.4 กระบวนการดำเนินงาน

3.4.1 การประชุมชี้แจงการบริหารจัดการโครงการและวางแผนการทำงานของทีมวิจัย

เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2552 สถานที่ เลขที่ 19 หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ
จังหวัดระนองมีจำนวนผู้เข้าร่วม จำนวน 18 คน โดยมีเพื่อวัตถุประสงค์ 1) เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจการ
ใช้เอกสารการเงินและการบริหารจัดการ โครงการวิจัย 2) เพื่อแบ่งงานบทบาทหน้าที่ให้แก่ทีมวิจัย

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. กำหนดวัน เวลาจัดประชุม
2. ประสานทีมวิจัย ที่ปรึกษา และพี่เลี้ยงเข้าร่วมประชุม
3. มีการชี้แจงในเรื่องของการใช้เอกสารการเงินและการบริหารจัดการโครงการ
4. การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานของทีมวิจัย

(2) ผลการดำเนินกิจกรรม

พี่เลี้ยงทีมวิจัยชี้แจงงบประมาณของโครงการและค่าใช้จ่ายต่างๆและชี้แจงใน
เรื่องของหลักฐานการเงินทั้งหมดที่ใช้ประกอบการเบิกจ่ายมี 3 แบบได้แก่

1. ใบเสร็จรับเงิน เป็นเอกสารที่ออกให้โดยเจ้าของกิจการ องค์ประกอบของใบเสร็จรับเงินที่
สมบูรณ์ประกอบด้วย
 - (1) ชื่อและที่อยู่ผู้รับเงินหรือชื่อร้านค้า
 - (2) เลขประจำตัวผู้เสียภาษีของผู้รับเงินหรือร้านค้า
 - (3) วัน เดือน ปี ที่ซื้อสินค้า
 - (4) ระบุนามผู้ซื้อและที่อยู่โครงการ
 - (5) ระบุรายการซื้อหรือบริการที่ชัดเจน
 - (6) ระบุจำนวนเงินทั้งตัวเลขและตัวอักษรกำกับ

(7) ลายมือชื่อผู้รับเงิน

2. ใบสำคัญรับเงิน เป็นเอกสารที่โครงการเป็นผู้จัดทำ ใช้สำหรับเบิกจ่าย ค่าเดินทาง ค่าที่พักค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าตอบแทนทีมวิจัย โดยให้ผู้รับเงินกรอกรายละเอียดให้ครบถ้วน และผู้มีอำนาจลงนามการเงิน คือหัวหน้าโครงการเท่านั้น ในกรณี ค่าเหมารถ ค่าจ้างทำอาหาร ต้องแนบสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้รับเงินด้วยทุกครั้ง

3. ใบรับรองแทนใบเสร็จรับเงิน เป็นเอกสารที่ทางโครงการจัดทำขึ้น ใช้เป็นการรับรองใบเสร็จที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งใช้ได้ในวงเงินไม่เกิน 1,000 บาท ต่อกิจกรรมหรือการจัดซื้อต่อครั้ง และใช้ได้ในกรณีต่อไปนี้

- (1) ใบเสร็จรับเงินไม่ถูกต้อง เพราะขาดองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งไป
- (2) กรณีที่ไม่สามารถเรียกใบเสร็จจากเจ้าของกิจการได้ เช่น
 - การซื้ออาหารสดในตลาด
 - ค่าโทรศัพท์ที่ใช้บัตรเติมเงินให้ระบุหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อและใช้บัตรเติมเงินแนบ

4. บัญชีค่าใช้จ่ายประจำวัน

5. หมวดค่าใช้จ่ายประจำวัน

บทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	หน้าที่รับผิดชอบ
1.	นางสนธยา สืบเหตุ	หัวหน้าโครงการ
2.	นางสาวลัดดา อาจหาญ	รองประธาน
3.	นางเบญจวรรณ หาญจิตร	เลขานุการ
4.	นางสาวจาริยา นิ่มนวล	ผู้ช่วยเลขานุการ
5.	นางสาวสกุณา ม่าสำ	เหรัญญิก
6.	นางสาวเพ็ญศรี อาจหาญ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7.	นางศกุลตลา หาญจิตร	ประชาสัมพันธ์
ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	หน้าที่รับผิดชอบ
8.	นางมารียะ หาญจิตร	ประชาสัมพันธ์
9.	นางนุริฮะ ผดุงชาติ	ปฏิคม
10.	นางไหมมุนีะ อินตัน	ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่
11.	นางอะไพ เสกสรร	ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่

12.	นางรอกีมี๊ะ ชุนภักดี	ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่
13.	นางสาวฝาดอน๊ะ นิ่มนวล	กรรมการทั่วไป
14.	นางสาวหยาด กล้าศึก	กรรมการทั่วไป
15.	นางมิน๊ะ อินตัน	กรรมการทั่วไป
16.	นางรอกีนิ๊ะ หาญจิตร	กรรมการทั่วไป

(3) สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม

ผลการดำเนินงานกิจกรรม เมื่อพี่เลี้ยงได้แจ้งงบประมาณค่าใช้จ่ายของโครงการเสร็จแล้ว ก็มีการชี้แจงเกี่ยวกับเอกสารการเงินและการบริหารจัดการของโครงการ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบหลักฐานการใช้เอกสารและการบริหารจัดการโครงการวิจัย รวมถึงได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยว่าแต่ละคนมีหน้าที่ต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ทุกคนได้รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง

(4) ปัญหาอุปสรรค

การชี้แจงการบริหารจัดการทุกคนได้รับทราบ แต่ทั้งนี้ยังไม่เข้าใจในเรื่องการใช้เอกสารมากนัก ทีมวิจัยต้องเรียนรู้จากภาคปฏิบัติ

(5) ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริงจะทำให้มีความเข้าใจการบริหารจัดการโครงการมากขึ้น และเสนอให้มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง

3.4.2 ประชุมเตรียมความพร้อมการเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและสัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิ “คนคั่นกุ้ง” เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2552 เวลา 10.00 น. สถานที่ หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก มีจำนวนผู้เข้าร่วม ดังนี้ ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยง 2 คน และเครือข่ายนักวิจัยบ้านบางกล้วยนอก 3 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย 2) เตรียมความพร้อมในการทำงาน 3) ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานกับทีมวิจัย กำหนดวันประชุม
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น กระดาษชาร์ต ปากกาเคมี สมุด ปากกา เป็นต้น

(2) ผลการดำเนินงาน

มีการแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบของการสอบถามข้อมูลของความเป็นมาของหมู่บ้านและการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิของชาวบ้านในชุมชน มีการแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบ

ดำเนินงานเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม และผู้รับผิดชอบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิ“คนคั่นกุ้ง” แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังตารางต่อไปนี้

กิจกรรม	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2
1.เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	1. นางรอกี๊ยะ หาญจิตร 2. นางสาวจาริยา นิ่มนวล 3. นางมารี๊ยะ หาญจิตร 4.นางไหม่มุ๊ยะ อินตัน	1.นางสนธยา สืบเหตุ 2.นางสาวลัดดา อาจหาญ 3.นางอะไพ เสกสรร
2.สัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิ“คนคั่นกุ้ง”	1.นางสกุลตลา หาญจิตร 2.นางสาวฟาตอ๊ะ นิ่มนวล 3.นางสาวนุรีห๊ะ ผดุงชาติ	1.นางสาวเพ็ญศรี อาจหาญ 2.นางมิลล๊ะ อินตัน 3.นางสาวสุกญา มาสำ

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

จากการที่ทีมวิจัยได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเพื่อเก็บข้อมูลหมู่บ้านและข้อมูลภูมิปัญญาการทำกะปิ “คนคั่นกุ้ง” ทีมวิจัยได้กำหนดรายชื่อปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน ดังนี้ 1) นายร่ำเหม หาญจิตร 2)นางฟาติมะะ อินตัน 3) นางฮารี๊ยะ นิ่มนวล 4) นายส้าเหล็กหมั่น หาญจิตร และ 5) นายยาโกบ หาญจิตร และร่วมกันกำหนดวันนัดหมายเพื่อสรุปรวบรวมข้อมูลครั้งต่อไป

(4) ปัญหาอุปสรรค

ทีมวิจัยบางคนติดภารกิจทางครอบครัวไม่สามารถมาร่วมทำกิจกรรมได้ในครั้งนี้

(5) ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยต้องมีการวางแผนงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย และบางครั้งต้องหาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำงาน

3.4.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 11-12 พฤศจิกายน 2552 สถานที่ หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก มีจำนวนผู้เข้าร่วม ดังนี้ ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยงนักวิจัย 2 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างกระบวนการเรียนรู้กันในการทำงานกลุ่ม 2) แลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจากคนแก่ คนเฒ่า ผ่านการบอกเล่าความหลัง 3) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยนัดหมายกำหนดวันทำกิจกรรมร่วมกัน
2. ทีมวิจัยลงพื้นที่ พูดคุยแลกเปลี่ยน และสอบถามประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน จาก “คนแก่คนเฒ่าเล่าความหลัง”
3. เตรียมความพร้อมวัสดุอุปกรณ์ สมุด ปากกา เป็นต้น

(2) ผลการดำเนินงาน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ของกลุ่มที่ 1 โดยมีทีมวิจัย จำนวน 4 คนดังนี้ 1.นางรอกี๊ยะ หาญจิตร 2.นางสาวจาริยา นิ่มนวล 3. นางมารียะ หาญจิตร 4.นางใหม่มู๊ยะ อินตัน ซึ่งได้ไปสอบถาม จากปราชญ์ชาวบ้าน ดังนี้ 1) นายร่ำเหม หาญจิตร 2) นางฟาตีมี๊ยะ อินตัน 3) นางฮารี๊ยะ นิ่มนวล

การเก็บข้อมูลของกลุ่มที่ 1 ได้แบ่งหน้าที่ภายในกลุ่ม มีคนชวนคุย 2 คน มีคนคอยจดบันทึก 2 คน ซึ่งพบว่า เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนแบบสั้นๆ คนชวนคุยต้องคอยตั้งคำถามอย่างต่อเนื่อง ตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ ส่วนคนจดบันทึกพยายามจดทุกคำบอกเล่า จดทั้งบ้างไม่ทันบ้าง แต่การเก็บข้อมูลของทีมวิจัย กลุ่มที่ 1 ก็สามารถเก็บข้อมูลได้ครบทุกหัวข้อคำถามที่เตรียมไว้

การเก็บข้อมูลของกลุ่มที่ 2 โดยมีทีมวิจัยจำนวน 3 คนดังนี้ 1.นางสนธยา สืบ

เหตุ

2.นางสาวลัดดา อาจหาญ และ 3.นางอะไ้พะ เสกสรร ซึ่งได้ไปสอบถาม จากปราชญ์ชาวบ้าน ดังนี้ 1) นายส้าเหล่หมั่น หาญจิตร 2) นายยาโกบ หาญจิตร ในการเก็บข้อมูลของกลุ่มที่ 2 ได้มีการแบ่งหน้าที่ มีคนชวนคุย 2 คน คนจดบันทึก 1 คน ซึ่งพบว่า การพูดคุยสอบถามประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เริ่มต้นต้องมีการเกริ่นนำเรื่องราวในอดีตแล้วค่อยด้วยคำถามตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ต้องใช้เวลาในการคุย เพราะเวลาชวนคุย หลายครั้งที่คุยนอกประเด็น ทำให้ทีมวิจัยต้องหาคำถามดึงการพูดคุยกลับมาในเรื่องของประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแต่ส่วนหนึ่งทำให้นึกถึงภาพในอดีตของคนทะเลนอกซึ่งโดยภาพรวมกลุ่มที่ 2 สามารถเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาได้ครบถ้วนทุกหัวข้อ

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

จากการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย ซึ่งได้นำข้อมูลมาสรุปรวบรวม พบว่าข้อมูลที่แต่ละกลุ่มเก็บข้อมูลมานั้น ได้ครบทุกหัวข้อ แต่เมื่อนำข้อมูลมาสรุปร่วมกันนั้น ทั้งสองกลุ่มได้ข้อมูลที่แตกต่างกัน หลายหัวข้อ เช่น ข้อมูลการบุกเบิกหมู่บ้าน ข้อมูลพัฒนาการของหมู่บ้าน และที่มาของชื่อหมู่บ้าน เป็นต้น ทำให้ทีมวิจัย มีความเห็นร่วมกันว่าจะต้องเก็บข้อมูลใหม่อีกครั้งเพื่อเป็นตรวจสอบเช็คข้อมูลที่ได้อีก

(4) ปัญหาอุปสรรค

เวลาที่ไปเก็บข้อมูลไม่เหมาะสม เพราะเป็นช่วงบ่าย เป็นช่วงเวลานอนกลางวัน ทำให้ชวนคุยได้ไม่นาน

(5) ข้อเสนอแนะ

1. ควรกำหนดช่วงเวลาให้เหมาะสม เช่น ช่วงเวลาประมาณ 10.00 -11.00 น. เป็นช่วงที่เหมาะสม เนื่องจากเสร็จภารกิจจากการงาน เป็นต้น
2. การเก็บข้อมูลควรมีการเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อเป็นการตรวจสอบเช็คข้อมูล

การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของบ้านทะเลนอก ครั้งที่ 2

ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552 สถานที่หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก มีจำนวนผู้เข้าร่วม ดังนี้ ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยงนักวิจัย 2 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้านจากสมาชิกในชุมชน 2) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลประวัติหมู่บ้าน

(1) ขั้นตอนกระบวนการ

- (1) ประชุมวางแผน
- (2) ช่วงเวลา
- (3) เตรียมวัสดุ อุปกรณ์
- (4) แบ่งกลุ่ม
- (5) สรุปข้อมูลของแต่ละกลุ่ม

(2) ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดหัวข้อการชวนคุย เช่น ประวัติความเป็นมา การก่อตั้งหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านคนแรกการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณูปโภค (ถนน ,ไฟฟ้า ,โรงเรียน ,อนามัย ,ประปาหมู่บ้าน ,มัสยิด) และการแบ่งกลุ่มเพื่อสัมภาษณ์ ดังตารางต่อไปนี้

ที่	รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์	อายุ	ผู้สัมภาษณ์
1.	นายร่ำเหม หาญจิตร	81 ปี	1. นางมิลล๊ะ อินตัน 2. นางเพ็ญศรี อาจหาญ

2.	นางฟาติมะ อินตัน	78 ปี	1. นางมารียะ หาญจิตร 2. นางไหมมูเะ อินตัน
3.	นางฮารียะ นิ่มนวล	57 ปี	1. นางสกุลตลา หาญจิตร 2. นางสาวฟาตอเะ นิ่มนวล
4.	นายล้ำแหล่หมั่น หาญจิตร	57 ปี	1.นางสนธยา สืบเหตุ 2. นางสาวจริยา นิ่มนวล
5.	นายชำโกบ หาญจิตร	65 ปี	1. นางสาวนุรีหะ ผดุงชาติ 2. นางรอกีเะ หาญจิตร

หลังจากได้สัมภาษณ์ในครั้งที่ 2 ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมารวบรวมกันสรุปข้อมูล ได้ดังนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชน เรื่องของประวัติความเป็นของหมู่บ้านทะเลนอก ชุมชนบ้านทะเลนอก หมู่ที่ 1 หมู่บ้าน ตั้งเดิมตั้งอยู่ที่ “บ้านลูกสน” มีบ้านเรือนประมาณ 4 หลังคาเรือน ดังนี้

1. ผู้ใหญ่เหม ชิดเอื้อ (ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านทะเลนอก)
2. โต๊ะโป้น นิ่มนวล
3. โต๊ะเศยเด็น มุฮัมหมัด
4. โต๊ะคน กักดี

การประกอบอาชีพดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพรับจ้างร่อนแร่ รุนกึ่งเคย หาของป่า เช่นหวายแดง เข็บจาก ทำสวน ทำนา ทำไร่ คนสมัยก่อนมีน้ำกินน้ำใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ โดยการขุดบ่อ เรียกว่า “บ่อต้นเคา” รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ลำห้วยเล็กที่ไหลผ่านช่องเขา และการเก็บน้ำฝนไว้ใช้ในหน้าแล้ง วิถีชีวิตของคนบ้านทะเลนอกเมื่อสามสิบปีก่อนนั้น ตามบ้านเรือนจะใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด เป็นแสงสว่าง เนื่องจากไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึงหมู่บ้าน

พ.ศ. 2519 ชาวบ้านได้ย้ายมาอยู่ที่ “บ้านร้าง” บางส่วนก็มาอยู่ที่ “บ้านทางพาน” สาเหตุที่ชาวบ้านใดเรียกว่า “บ้านร้าง” เพราะมีชาวบ้านได้แยกย้ายออกไปอยู่ที่อื่นกันเป็นจำนวนมาก “บ้านทางพาน” สาเหตุที่ชาวบ้านได้เรียกเพราะจะมีต้นไม้ใหญ่ 2 ต้นเชื่อมติดกัน เปรียบเสมือนคนจับมือกัน และมีห้วยน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านเลยทำเป็นสะพานข้าม ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นชื่อว่า “บ้านทะเลนอก” สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อมาเป็นบ้านทะเลนอก เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ด้านหน้าเป็นทิศตะวันออกโดยมีภูเขาถนนกลางระหว่างหมู่บ้านอื่นด้านหลังจะเป็นทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน

¹ โต๊ะ เป็นสรรพนามที่ใช้เรียกผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอิสลาม

ทางด้านคมนาคมในสมัยก่อนชาวบ้านได้ใช้เส้นทางป่าเป็นทางสัญจรได้มี 4 ทาง

1. ทางช่องคับ ไปออกหมู่ที่ 2 บ้านนาพรุ ต.นาคา
2. ทางพัฒนา ไปออกหมู่ที่ 8 บ้านทุ่งถั่ว ต.นาคา
3. ทางคลองกาเล็ก ไปออกหลังวัดหมู่ 4 บ้านควนไทรงาม ต.นาคา
4. ทางชายหาด ไปออกปากคลองกล้วย หมู่ที่ 4 ต.กำแพง

การคมนาคมทางน้ำ ใช้พาหนะ คือ เรือแจว จากหมู่บ้านไปปากคลองกล้วย และทางบก ใช้รถยนต์ แต่เส้นทางค่อนข้างลำบาก และซึ่งในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง

พ.ศ. 2520 ได้มีโรงเรียนหลังแรกของหมู่บ้านทะเลนอก สภาพของโรงเรียน มุงจาก กั้นจาก มีครู 1 คนชื่อ นายศักดิ์ เชาว์เลิศ มีนักเรียน 52 คน (รวมทั้งไทยพลัดถิ่น) ชื่อ โรงเรียนบ้านภูเขาทอง (สาขาทะเลนอก)

พ.ศ. 2522 มีโรงเรียนบ้านทะเลนอกหลังถาวร สร้างขึ้นบนที่ดินเดิม เป็นอาคารถาวรชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้อง

พ.ศ. 2523 มีทางถนนลูกรัง เข้ามาในหมู่บ้าน

พ.ศ. 2533 มีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน

พ.ศ. 2537 มีถนนลาดยางเข้ามาในหมู่บ้าน

ส่วนบาเลาะของหมู่บ้านหลังแรกสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2527 สร้างบริเวณที่ของนายดลภักดี โดยมุงเหล็ก กั้นจาก ปูไม้กระดานไม่มีโต๊ะอิหม่าม ต่อมาหลังที่ 2 ได้ย้ายมาอยู่ที่ของนายเอนันต์ มุงกระเบื้อง กั้นไม้กระดาน ปูไม้กระดานและมีแท่งกั้นน้ำของบาเลาะ มีนายเอน ปิ่น เป็นคนสอนหนังสือ หลังที่ 3 สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2537 (จนถึงปัจจุบัน) มีโต๊ะอิหม่าม ชื่อนายสำแลห์หมัน หาญจิตร ที่เป็นโต๊ะอิหม่ามคนแรกของหมู่บ้าน

สถานีอนามัยประจำหมู่บ้านสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 เป็นอาคารถาวรชั้นเดียว มุงกระเบื้อง หมอนามัยคนแรก ชื่อ นางสาวสมทัย ทางทอง

วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 หมู่บ้านถูกคลื่นยักษ์สึนามิ เสียหายเกือบทั้งหมด หมู่บ้านได้รับผลกระทบ มีประชากรเสียชีวิตประมาณ 47 คน บ้านเรือนเสียหายประมาณ 20 หลัง และเสียหายบางส่วนประมาณ 7 หลัง เครื่องมือประกอบอาชีพ เสียหายทั้งหมดและมีโรงเรียนบ้านทะเลนอก ได้รับความเสียหายทั้งหมด สถานีอนามัยได้รับความเสียหายบางส่วน ศาลาเอนกประสงค์ได้รับความเสียหายทั้งหมด ส่วนมูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทยรวมทั้งป้อมตำรวจตะเวนชายแดน

(ตชด.) ได้รับความเสียหายบางส่วน ด้านสัตว์เลี้ยงที่ได้รับความสูญเสีย เช่น วัว ควาย แพะ เป็ด ไก่ เป็นต้น ด้านการเกษตรที่ได้รับความเสียหายเช่น ต้นกาหยู² ต้นมะพร้าว เป็นต้น

จากความเสียหายในวันสิ้นปีมา ชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น มูลนิธิออยสกา (ประเทศไทย) จัดโครงการให้การช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและการฟื้นฟูหมู่บ้านทะเลนอก ด้านเรือประมง อุปกรณ์การประกอบอาชีพการประมงมาจากหน่วยงานของกรมประมง รวมทั้งเรื่องการส่งเสริมอาชีพ ส่วนด้านที่อยู่อาศัยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง(อบจ.) ปลูกสร้างโดยกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจเวชนาชายแดน และกองทัพอากาศ สนับสนุนบริจาคเงิน จำนวน 30,000 บาท

การสร้างโรงเรียนชั่วคราวบ้านทะเลนอก โดยได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและอาจารย์

จากวิทยาลัยเทคนิคสิงห์บุรีที่นำวัสดุมาช่วยก่อสร้างอาคารเรียนชั่วคราวให้กับนักเรียนที่เหลือของโรงเรียนบ้านทะเลนอกทั้ง 22 คน วิทยาลัยสิงห์บุรี ต่อมาได้มีการสร้างอนามัยหลังใหม่โดยได้รับงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข

เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2548 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระดำเนินไปอาคารเรียนชั่วคราวโรงเรียนบ้านทะเลนอก ทอดพระเนตรกลุ่มอาชีพเลี้ยงแพะ ปลูก และปลากะพง ทรงพระดำเนินไปบริเวณบ้านพัก และพระราชทานเรือประมงแก่ผู้ประสบภัยพิบัติภัย จำนวน ๑ ลำ พร้อมอุปกรณ์การประมง พระราชทานไม้ซ่อมเรือ แท็งก์น้ำ รางน้ำฝน อุปกรณ์ใช้ในครัวเรือน เครื่องอุปโภคบริโภค รถเข็นประกอบอาชีพค้าขาย และทุนการศึกษาแก่บุตรผู้ประสบภัยพิบัติภัย

มูลนิธิเพื่อนอันดามันเหนือ(NATR) ด้วยการบริจาคทุนทรัพย์ร่วมกับ สำนักงานพื้นที่เขตการศึกษาจังหวัดระนองในการจัดซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างโรงเรียนบ้านทะเลนอกแห่งใหม่ เป็นเงินจำนวนสนับสนุนเงิน 300,000 บาท ผู้ว่าราชการจังหวัดระนองสนับสนุนเงิน 190,000 บาท งบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นเงิน 110,000 บาท โสตะมูลนิธิ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอนเป็นเงิน 10 ล้านบาท

การสร้างบาตาเซาะห์ของหมู่บ้านสนับสนุนงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบลกำพวน และ งบประมาณของโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน(SML) ต่อมา มีการสร้างศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน จากการช่วยเหลือจาก คณะอาจารย์และนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยบูรพาออก

² กาหยู เป็นภาษาล้าน ที่ใช้เรียกชื่อผลไม้ประจำจังหวัดระนอง ซึ่งสำเนียงภาษาล้านได้ก็มีความแตกต่างกันไป เช่น กาหยู กาหยี ม่วง เม็ดล่อ ม่วงเล็ดล่อ หัวครก เป็นต้น ส่วนภาษากลางเรียกว่า มะม่วงหิมพานต์

ค่ายร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ ส่วนการสร้างโรงเรียนทำบุญสมุนไพโร สนับสนุนโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิอันดามันเหนือ (NATR) สร้างโรงเรียนทำขนม โดยมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต (R-BAC) สนับสนุนการก่อสร้างต่อเติมโดย บริษัท โคลา-โคล่า (ประเทศไทย) จำกัด และมีการสร้างศาลาอเนกประสงค์(ศาลากาชาด)ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสภากาชาดจังหวัดระนอง และที่สร้างศาลาที่ใช้หลบภัยสึนามิ งบประมาณ จำนวน 700,000 บาท จากอำเภอสุขสำราญ และสร้างศาลาอเนกประสงค์งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลกำพวน

(3)สรุปผลการดำเนินงาน

จากการเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านทะเลนอก ด้วยกระบวนการทำซ้ำ ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ผ่านการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันของทีมวิจัย ผู้รู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้เป็นไปแบบธรรมชาติ จนทีมวิจัยสามารถสรุปเรียบเรียงข้อมูลพัฒนาการของหมู่บ้านได้สมบูรณ์ ส่วนกระบวนการทำงานวิจัย ทีมวิจัยเริ่มสนใจกับข้อมูลที่ได้รวบรวมมาด้วยตัวเองมากขึ้น

(4) ปัญหาอุปสรรค

จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูล มีปัญหาด้านการใช้ข้อมูลการสนับสนุนจากหน่วยงานนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ทราบว่าหน่วยงานใดมาสนับสนุน ทำให้ทีมวิจัยต้องศึกษาจากเอกสาร

(5) ข้อเสนอแนะ

การเก็บข้อมูลทีมวิจัยควรศึกษาจากเอกสารที่ได้มีการรวบรวมไว้ด้วย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาตรวจเช็คความถูกต้องอีกด้วย

3.4.4 เก็บข้อมูลคนค้นกู้ง (เก็บข้อมูลชนิดกู้ง ช่วงเวลา วิธีการสังเกตน้ำทะเลช่วงที่กู้งขึ้น เครื่องมือจับกู้ง) ระหว่างวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552 สถานที่หมู่บ้านทะเลนอก มีจำนวนผู้เข้าร่วม 15 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ1)ลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลชนิดของกู้ง ช่วงเวลาของน้ำทะเลที่กู้งขึ้น และเครื่องมือในการจับกู้ง เพื่อเก็บข้อมูลกระบวนการทำกะปิ ตั้งแต่ขั้นตอนแรก 2) เพื่อฝึกฝนประสบการณ์ทีมวิจัยในการเก็บข้อมูล

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลชนิดของกู้ง ช่วงเวลาของน้ำทะเล และเครื่องมือในการจับกู้ง
2. ทีมวิจัยประสานผู้เข้าร่วมทำกิจกรรม

3. เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และแบบสำรวจข้อมูลคนคันกุ้ง

(2) ผลการดำเนินงานกิจกรรม

จากการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย และได้ร่วมกันสรุปข้อมูลได้ดังนี้ กิจกรรม คนคันกุ้ง เป็นกิจกรรมหนึ่งของชุมชน ในการประกอบอาชีพ ในรอบหนึ่งปี กุ้งเข้า 3-4 เดือน ตั้งแต่ช่วงเดือนสิงหาคมจนถึงเดือนพฤศจิกายน กุ้งเคย เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง อาศัยอยู่บริเวณน้ำลึกประมาณหน้าอก ถึงระดับหน้า กุ้งเคยมีขนาดยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีเปลือกบางและนิ่ม อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงตายชายทะเลและลำคลองบริเวณป่าชายเลน ทะเลชายฝั่ง กุ้งเคยเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งหาได้จากธรรมชาติ มีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีประโยชน์ต่อร่างกาย ดังกุ้งเคย สามารถนำมาทำกะปิ หรือกุ้งแห้งได้อีกด้วย

วิธีการสังเกตกุ้งเคยเข้าหน้าหาด สังเกตได้จากเวลาลงไปจะรู้ด้วยการสัมผัสว่า กุ้งจะมีหรือไม่มี ตรงที่ตัวกุ้งจะเดินเข้าหาที่รูนกุ้งเคย แต่ถ้าหากมันไม่เดิน ก็แสดงว่ากุ้งไม่เข้า (ไม่มี) ส่วนการจะรูนกุ้งจะต้องรูนกุ้งช่วงเวลาน้ำเริ่มลง และช่วงเวลาน้ำเริ่มขึ้น การดูกุ้งเข้าหาด ว่ากุ้งเข้าหรือนั้น สังเกตได้จากท้องฟ้าจะมีลักษณะเป็นสีแดงอมส้ม ซึ่งการสังเกตนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวประมงโดยทั่วไป

1.เครื่องมือที่ใช้ในการหากุ้ง

1.1 การรูนกุ้งเคยหน้าหาดใช้เครื่องมือ คันรูนกุ้งเคย ประกอบด้วยวัสดุผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำเงิน) ขนาด ความกว้างประมาณ 3 เมตร ความยาวประมาณ 6 เมตร เชื่อมประกอบกับไม้ไผ่ ขนาดความยาวประมาณ 8 เมตร จำนวน 2 ต้น เป็นลักษณะอุ้งปากกว้าง คันเรียว และประกอบเข้ากับปาเจ้า มีลักษณะคล้ายกับเขาควย เพื่อใช้ในการรูน เป็นภูมิปัญญาการใช้แทนล้อเลื่อน

1.2 การวางโพพาง เป็นเครื่องมือประมงที่ใช้อวนรูปถุง ปากอวนติดตั้งให้การรับสัตว์น้ำที่พัดตามกระแสน้ำเข้าถุงอวน โพพางหลักเป็นโพพางที่พบมากที่สุด อวนเป็นรูปถุงปากกว้าง ปากโพพางหรือตัวโพพางมีลักษณะสี่เหลี่ยม ปากอวนสูงใกล้เคียงกับความลึกของน้ำช่วงขึ้นสูงสุดขนาดประมาณ 4x4 หรือ 8x6 เมตร ความยาวจากปากอวนถึงก้นถุง 20 - 25 เมตร ตัวอวนจะเรียวยาวเล็กลงปากอวนจะวางในทิศทางหันรับกับกระแสน้ำ มักห่างกันตามขนาดปากอวน ราว 4-8 เมตร ส่วนที่เป็นก้นถุงยาว 1.5 - 3 เมตร มักใช้ขนาดตา 1.5 - 2.5 เซนติเมตร ปลายถุงสามารถเปิดออกได้โดยมัดเชือกไว้ มีเสาหลักแม่ 2 เสา ด้านบนผูกติดกับไม้คานบน ทำมาจากอวน ส่วนถุงโพพางทำมาจากผ้าหะ (ตาข่ายสีน้ำเงิน) ด้านล่างผูกเชือกติดกับด้ามโกก (ทำมาจากไม้ที่มีลักษณะโค้ง 2 อัน ใส่ด้ามไม้ เรียกว่าด้ามโกก) ผูกติดกับเสาหลักแม่ ปักลงบนพื้นดิน จะทำให้ปากโพพางตั้ง และสามารถดึงขึ้นลงได้ ด้านบนผูกทุ่นและปลอกโกก (นำหอย 2 เส้น มาม้วนเป็นวงกลม ขนาดกลาง เรียกว่า ปลอกโกก) เข้าด้วยกันเพื่อให้เวลาช่วงน้ำขึ้นทุ่น (ที่ทำมาจากทุ่นโฟม แกนลอนน้ำมัน หรือ ทุ่นพลาสติก) จะนำอวนลอยขึ้นมาเหนือน้ำ ส่วนปากโพพางทำมาจากเสาไม้ขนาดเล็กๆ เช่น ไม้โกงกาง ไม้ถั่ว เป็นต้น นำเสามาปักชิดๆ กันในลักษณะแนวเฉียง ทั้ง 2 ด้าน การวางโพพางจะทำหลายช่องเรียงกันเป็นแถวประมาณ 6 -10 ช่อง ทำได้ทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ในช่วงน้ำขึ้นเต็มที่หรือลงเต็มที่โดยประกอบอวนเข้ากับไม้กดอวน แล้วนำไปผูกกับไม้หลัก แล้วจอดเรือไม้ที่ตำแหน่งก้นถุง รอให้กระแสน้ำพัดสัตว์น้ำเข้าอวนสักพักจึงกู้กันอวนขึ้นมา เทสัตว์น้ำออก แล้วมัดก้นถุงวางใหม่ต่อไป โพพางจะใช้ที่ระดับน้ำลึกประมาณ 1 -6 เมตร และสามารถทำได้ตลอดทั้งปี สัตว์น้ำที่จับได้ คือ กุ้ง ปู

ตัวอย่างภาพเครื่องมือประมงโพพาง

1.3 ดักปล้อง ทำมาจากผ้าหะ ยาวประมาณ 1.20 เมตร เป็นลักษณะตัววาย ปักไม้หลัก ด้านละ 6 ต้น และต้องทำในช่วงกำลังน้ำลงเกือบแห้ง ในบริเวณร่องน้ำเขี้ยวที่มีร่องน้ำทางเดียว

1.4 รุนเรือ มีลักษณะคล้ายกับคันรูงเคย หน้าหาด ประกอบด้วยวัสดุผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำเงิน) ขนาด ความกว้างประมาณ 6 เมตร ความยาวประมาณ 10 เมตร เย็บประกอบกับไม้ไผ่ ขนาดความยาว ประมาณ 13 เมตร จำนวน 2 ต้น เป็นลักษณะรูงปากกว้าง กันเรียว และประกอบเข้ากับปาเง้า มีลักษณะคล้ายกับเขาวาย เพื่อใช้ในการรูง เป็นภูมิปัญญาการใช้แทนล้อเลื่อน

2. กุ้งที่นำมาใช้ทำกะปิ มี 3 ชนิด คือ

2.1 กุ้งสารส้มโอ คือกุ้งที่ตัวใหญ่ที่สุด มีลักษณะสีส้มอมชมพู

2.2 กุ้งแม่ลูก คือกุ้งที่ตัวใหญ่บ้างเล็กบ้างปะปนกัน มีลักษณะสีชมพูอมม่วง ตาสีดำ

2.3 กุ้งรำข้าว คือกุ้งที่ตัวเล็กที่สุดในสามจำพวก มีลักษณะสีชมพู

ซึ่งกุ้งทั้ง 3 ชนิด ส่วนใหญ่ที่ได้จากจะเป็นกุ้งแม่ลูก ส่วนกุ้งรำข้าวจะเข้าช่วงปลายฤดูรูงเคย ซึ่งเป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่าเป็นช่วงที่ปริมาณกุ้งเริ่มน้อย

(3) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

จากการดำเนินงานที่มิจัยมีพัฒนาการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปข้อมูล ทำให้ที่มิจัยได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น บางคนสะท้อนว่าเพิ่งได้ทราบในวันนี้ว่ากว่าจะได้กะปิกุ้งเคยมานั้นมีหลายขั้นตอน และที่มิจัยบอกว่าวิธีการหากุ้ง เช่น การรูงเรือ และการดักปล้อง นั้นยังไม่เคยเห็นเครื่องมือเหล่านี้แล้วในปัจจุบัน ดังนั้นกิจกรรมวิจัยทำให้ที่มิจัยและผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมได้มีความรู้เพิ่มขึ้น และนึกถึงภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่า ที่มีทักษะในการประกอบอาชีพ

(4) ปัญหาอุปสรรค

ในปัจจุบันเครื่องมือการจับกุ้ง เช่น รุนเรือ ดักปล้อง ไม่มีตัวอย่างเครื่องมือให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ทำให้ที่มิจัยต้องสอบถามจากผู้สูงอายุในชุมชนที่เคยใช้เครื่องมือนี้

(5) ข้อเสนอแนะ

ควรมีการเก็บรวบรวมเครื่องมือการจับกุ้งในแบบต่างๆเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

3.4.4 กิจกรรมสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการทำกะปิกุ้งเคย

เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2552 สถานที่ชุมชนบ้านทะเลนอก ผู้เข้าร่วมทำกิจกรรม จำนวน 15 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ เก็บข้อมูลภูมิปัญญาการทำกะปิของคนบ้านทะเลนอก

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 1.ทีมวิจัยประสานทางโรงเรียน และผู้เกี่ยวข้อง
- 2.ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์วิธีการทำกะปิรายย่อยในชุมชน

(2) ผลการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยในชุมชนบ้านทะเลนอก โดย

ทีม

วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง เป็นกรณีศึกษา จำนวน 4 ท่าน ดังนี้

1. นางเสาด๊ะ หาญจิตร (หวาดดา) อายุ 55 ปี ประกอบอาชีพประมง นางเสาด๊ะ หาญจิตร เล่าให้นักวิจัยฟังว่า “ ตนเองทำเคยมาตั้งแต่สมัยสาว ๆ ได้รับความรู้การทำเคยมาจากป๊ะมะ เห็นป๊ะมะรungkungเคยตั้งแต่เด็กๆ ” ซึ่งการทำเคย ถือว่าเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารของบรรพบุรุษของเรา การทำเคยของคนบ้านทะเลนอก เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน ส่วนวิธีการสังเกตว่าช่วงเวลา หรือว่าวันไหนจะมีกุ้งเคยเข้านั้นสังเกตได้จาก ท้องฟ้า คนสมัยก่อนจะสังเกตช่วงตะวันตกดิน ท้องฟ้าเป็นสีแดง หรือดูจากน้ำขึ้น น้ำลง

ส่วนวิธีการทำนางเสาด๊ะ หาญจิตร บอกสูตรการทำเคยกับทีมวิจัย ดังนี้ นำกุ้งที่ได้จากการรุมมาเลือกเศษขยะออกให้หมด และนำมาล้างให้สะอาด กุ้งเคย 3 กิโลกรัม ต่อเกลือ 3 ถูกลงมาชาวเกลือ ตากแดดแล้วเอามาตำ หลังจากนั้นนำมาหมักไว้ 3 คืน แล้วนำมาตากให้แห้งพอประมาณ แล้วนำมาตำอีกครั้ง จนเป็นเคย สิ่งที่สำคัญของการทำเคยคือการตากแดดต้องตากแดดให้แห้งดี จะไว้ได้นาน จะมีกลิ่นหอม และเป็นสีแดงตามธรรมชาติ ส่วนการเก็บรักษาเคย ควรเก็บไว้ในไห(โอง) กดให้แน่น จะเก็บเคยไว้ได้นาน และจะคงรสชาติและกลิ่นดั้งเดิมไว้ได้นาน

2. นายหาก ชิดเอื้อ (โตะฮาด) อายุ 67 ปี ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และเป็นภูมิปัญญาด้านการทำเคยมานาน ด้วยเครื่องมือการรungkungเคย ดักกุ้งเคยด้วยโพงพาง ดังปล้องและด้วยการรุมเรือ ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีความชำนาญในเรื่องเครื่องมือเป็นอย่างดี และในการรungkungเคย ต้องรอให้น้ำลงมาซักครึ่งหาดก็สามารถรungkungเคยได้จนน้ำแห้ง พอ น้ำขึ้นเต็มจะรุมไม่ได้ กุ้งเคยเข้า ในอยู่ช่วงประมาณเดือน ตั้งแต่ช่วงเดือนสิงหาคม ไปจนถึงช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ส่วนวิธีการทำเคยของนายหาก ชิดเอื้อ ได้บอกสูตรให้ทีมวิจัยฟังว่า “ ให้นำกุ้งมาหนึ่งสอบถึงเกลือ 4 ห่อหมักไว้หนึ่งคืน ถ้ากุ้ง 3 ถู ใช้เกลือ 13 ห่อ นำไปตากแดดพอหมาด ๆ แล้วนำมาตำ เป็นอันว่าเสร็จเรียบร้อย นำมาทำน้ำพริก ใส่แกงได้เลย ” ส่วน เคล็ดลับนายหาก ชิดเอื้อ บอกว่า เวลาหักคอ(ช่วงที่นำมาตำหยาบๆแล้วนำมาตากแดด)ให้ใส่น้ำตาลสักเล็กน้อย จะเป็นการเพิ่มกลิ่นหอมเป็นแบบหวาน ทำให้กะปิมีรสชาติดีน่าชวนชิม

3. นางร่มละ ระกิดิ (โตะร่ม) อายุ 60 ปี ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ความรู้เรื่องการทำอาชีพประมง และเรื่องการทำกะปิ ทีมวิจัย กลุ่มที่รับผิดชอบได้สัมภาษณ์นางร่มละ ระกิดิ ได้เล่าให้ทีมวิจัยฟังว่า “วิธีการทำเคย ให้นำกุ้งเคามา คลุกเคล้ากับเกลือ แล้วเอามาตาก แล้วนำมา³ที่มหักคอไว้ ประมาณ 3 คืน แล้วนำมาตาก แล้วนำมาตำอีกครั้งให้ละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกัน ก็จะได้กะปิกุ้งเคยที่มีสีแสดธรรมชาติ เคล็ดล้นตอนที่ตำละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกันแล้ว แลให้ใส่น้ำตาลทรายแดงซักประมาณครึ่งช้อนจะทำให้เป็นสีแสด มีกลิ่นหอมหวาน และการรูนกุ้งเคยจะต้องดูช่วงเริ่มจะน้ำลง รูนกุ้งเคยได้จนน้ำเริ่มแห้ง และช่วงน้ำกำลังขึ้นเล็กน้อยก็สามารถรูนกุ้งเคยได้อีกหนึ่งครั้ง ช่วงฤดูกาลกุ้งเคยเข้าหน้าหาดช่วงภายในเดือนตุลาคม – เดือนธันวาคม

4. นางฮารียะ นิมนวล (หวาวี) อายุ 57 ปี ประกอบอาชีพเย็บจาก และทำประมงพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ความรู้เรื่องการทำอาชีพประมง การเย็บจาก และเรื่องการทำกะปิกุ้งเคย นางฮารียะ นิมนวล ได้เล่าให้ทีมวิจัยฟังว่า “ช่วงเวลาการรูนกุ้งเคย สามารถรูนกุ้งเคยได้ตั้งแต่เดือนตุลาคม – เดือนมกราคม ในช่วงน้ำลงครึ่งฝั่งสามารถรูนกุ้งเคยได้จนน้ำแห้ง คนสมัยก่อนจะสังเกตท้องฟ้าในช่วงตะวันตกดินท้องฟ้าเป็นสีแสด นั้นแหละให้เตรียมเครื่องมือไปรูนกุ้งเคยได้เลย” ส่วนวิธีการทำเคย นางฮารียะ นิมนวล ได้บอกวิธีการทำให้กับทีมวิจัยว่า “ให้นำกุ้งมาล้างให้สะอาด กุ้ง 3 กิโลกรัม ต่อ เกลือ 3 ถัง (จะได้กะปิ 1 กิโลกรัม) นำมาซาวเกลือ ตากแดด แล้วเอามาที่มหักคอ แล้วนำไปตากแดดให้แห้งพอประมาณ หมักไว้ 3 วัน แล้วนำมาตำอีกครั้ง จนเป็นเนื้อเดียวกัน และนำเก็บรักษาไว้ในไห เพื่อไว้บริโภคตลอดทั้งปี

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

จากผลการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งหมด 4 คน ที่ทีมวิจัยได้สรุปว่าเป็นผู้มีความรู้ภูมิปัญญาการทำเคย พบว่ากระบวนการสัมภาษณ์ ทีมวิจัย และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ให้ความสนใจ และมีการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ และข้อมูลที่ได้จากการสรุป ทีมวิจัยมีความเห็นว่าจะต้องไปสอบถามเพิ่มเติมข้อมูลอีกครั้ง

(4) ปัญหาอุปสรรค

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลของทีมวิจัย พบว่าข้อมูลที่ได้นั้นยังไม่ครบสมบูรณ์ เนื่องจากลิ้มประเด็นคำถามบางคำถาม ดังนั้นทำให้ทีมวิจัยต้องลงเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น

(5) ข้อเสนอแนะ

³ ที่มหักคอ เป็นคำพูดภาษาท้องถิ่นได้ และเป็นคำพูดที่ใช้เรียกในกระบวนการทำกะปิ คือ การนำกุ้งเคยที่คลุกเคล้ากับเกลือมาใส่ในครกไม้ และใช้ซากไม้ตำพอหยาบๆ เพื่อให้กุ้งกับเกลือผสมเข้ากัน

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลครั้งต่อไป ทีมวิจัยจะต้องเตรียมความพร้อม และ ศึกษา ทบทวนประเด็นคำถามที่ได้กำหนดไว้ให้ครบถ้วนชัดเจนมากขึ้น

กิจกรรมการเก็บข้อมูลทรัพยากรสัตว์น้ำในชุมชน เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2552
สถานที่ ชุมชนบ้านทะเลนอก มีผู้เข้าร่วมจำนวน 22 คน ดังนี้ 1) ทีมวิจัยทั้งหมด 14 คน 2) พี่เลี้ยง นักวิจัย 2 คน 3) สมาชิกในชุมชน 6 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาชนิดสัตว์น้ำในชุมชนช่วงเวลาและ เครื่องมือการจับสัตว์น้ำในชุมชน และแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผน
2. กำหนดช่วงเวลา
3. เตรียมวัสดุ อุปกรณ์
4. แบ่งกลุ่มเก็บข้อมูล
5. กำหนดกลุ่มเป้าหมาย

(2) ผลการดำเนินกิจกรรม

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเรื่องของทรัพยากรสัตว์น้ำในชุมชนบ้านทะเลนอก จากที่ได้สำรวจมา พบว่า จำนวนชนิดสัตว์น้ำ เช่น กุ้งหอย ปู ปลา ในชุมชนมีจำนวนทั้งหมด 47 ชนิดด้วยกัน ชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำได้ตลอดทั้งปี ซึ่งให้เห็นว่าชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องทรัพยากรสัตว์น้ำมีมูลค่าทางเศรษฐกิจหลักของชุมชนและทรัพยากรป่าไม้ อันเขียวชอุ่มที่ล้อมรอบหมู่บ้านทะเลนอกหล่อเลี้ยงคนในชุมชน เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นทีมวิจัยสามารถสรุปตารางสัตว์น้ำในชุมชน ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงชนิดสัตว์น้ำ ช่วงเวลา เครื่องมือในการจับ แหล่งที่อยู่อาศัย และมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ลำดับที่	ชนิด	ช่วงเวลา	ราคา/บาท	เครื่องมือ	แหล่งที่อยู่อาศัย
1	กุ้งสารส้มโอ	สิงหาคม-ธันวาคม	50	หะ – โพงพาง	ชายหาด-ในคลอง
2	กุ้งแม่ลูก	สิงหาคม-ธันวาคม	30-50	หะ – โพงพาง	ชายหาด-ในคลอง

3	กุ้งรำข้าว	สิงหาคม-ธันวาคม	30-50	หว่า – โพงพาง	ชายหาด-ในคลอง
4	กุ้งดา	ตลอดทั้งปี	60-150	อวน,แห	ในคลอง
5	กุ้งสาบแข็ง	ตลอดทั้งปี	20-40	อวน,หว่า	ชายหาด
6	กุ้งใหญ่	ตลอดทั้งปี	180-300	อวน	ในทะเล
7	กุ้งมังกร	ตลอดทั้งปี	400-700	อวน	ในทะเล
8	หอยแมลงภู่	ตลอดทั้งปี	5-20	เลี้ยงในกระชัง	ในคลอง
9	หอยดิบ	ตลอดทั้งปี	60-80	เก็บที่คลอง	ป่าชายเลน
10	หอยลักไก่	ตลอดทั้งปี	20	เก็บที่ชายหาด	ชายหาด
11	หอยคัน	ตลอดทั้งปี	60	ใช้มีดกราง	ป่าชายเลน
12	หอยดำ	ตลอดทั้งปี	60	เก็บที่ชายหาด	ชายหาด
13	หอยแครง	ตลอดทั้งปี	10	เก็บที่ชายหาด	ชายหาด
14	หอยเสียบ	ตลอดทั้งปี	20	เก็บที่ชายหาด	ชายหาด
15	ปูดำ	ตลอดทั้งปี	85-120	อวน	ในคลอง
16	ปูม้า	ตลอดทั้งปี	60-120	อวน	ในทะเล
17	ปูดาว	ตลอดทั้งปี	40	อวน	ในทะเล
18	ปลาพงแดง	ตลอดทั้งปี	80-120	อวน,ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
ลำดับที่	ชนิด	ช่วงเวลา	ราคา/บาท	เครื่องมือ	แหล่งที่อยู่อาศัย
19	ปลาพงขาว	ตลอดทั้งปี	80-120	อวน,ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
20	ปลาดุก	ตลอดทั้งปี	80-120	อวน,ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
21	ปลากระบอก	ตลอดทั้งปี	40-80	อวน	ในคลอง,ในทะเล
22	ปลาทราย	ตลอดทั้งปี	40-120	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
23	ปลาจิ้งจั้ง(ปลาแมว)	ตลอดทั้งปี	3-8	หว่า	ชายหาด
24	ปลากระเบน	ตลอดทั้งปี	25-45	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
25	ปลาหมงพร้าว	ตลอดทั้งปี	60-100	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
26	ปลาหมงเลือด	ตลอดทั้งปี	60-100	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
27	ปลาทุ	ตลอดทั้งปี	40-60	อวน	ในทะเล
28	ปลาข้างเหลือง	ตลอดทั้งปี	40-60	อวน	ในทะเล
29	ปลาเขยง	ตลอดทั้งปี	40-60	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง
30	ปลานิล	ตลอดทั้งปี	40-60	เลี้ยง	ในบ่อ

31	ปลาเก๋า	ตลอดทั้งปี	40-60	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง,ในทะเล
32	ปลาตุลาค	ตลอดทั้งปี	80-100	อวน- ตกเบ็ด	ในทะเล
33	ปลาลิ้นหา	ตลอดทั้งปี	80-100	อวน-ตกเบ็ด	ในทะเล
34	ปลาโทง	ตลอดทั้งปี	40-60	อวน-ตกเบ็ด	ในทะเล
35	ปลาช่อน	ตลอดทั้งปี	40-60	อวน-ตกเบ็ด	ในทะเล
36	ปลาฉลามขาว	ตลอดทั้งปี	40-80	อวน-ตกเบ็ด	ในทะเล
37	ปลานกแก้ว	ตลอดทั้งปี	30-40	อวน	ในทะเล
38	ปลาจวด	ตลอดทั้งปี	20-40	อวน	ในทะเล
39	ปลาปิเปียร์(ปลาหม้อแตก)	ตลอดทั้งปี	80-100	อวน-ตกเบ็ด	ในทะเล
40	ปลาดอกหมาก	ตลอดทั้งปี	20-30	อวน-ตกเบ็ด	ในคลอง,ป่าชายเลน
41	ปลาทุ่เล้ง(ปลาไหลทะเล)	ตลอดทั้งปี	60-80	บั้ง-เบ็ด	ในคลอง,ป่าชายเลน
42	ปลาโลมา	ตุลาคม-ธันวาคม	60-80	-	ในทะเล
43	หมึกหมอ	ตลอดทั้งปี	100	ลอบ-ตกเบ็ด	ในทะเล
ลำดับที่	ชนิด	ช่วงเวลา	ราคา/บาท	เครื่องมือ	แหล่งที่อยู่อาศัย
44	หมึกกล้วย	ตลอดทั้งปี	40-100	ลอบ-ตกเบ็ด	ในทะเล
45	หมึกกระดอง	ตลอดทั้งปี	60-80	ลอบ-ตกเบ็ด	ในทะเล
46	แมงกะพรุน	พ.ศ. ๒๕๖๑ - มีนาคม	40-60	ใช้สวิงตัก	ในทะเล
47	ปลาตีน	ตลอดทั้งปี	ไม่มีราคา	จับไม่ได้	ป่าชายเลน

(3) สรุปผล การดำเนินงาน

จากผลการดำเนินกิจกรรมในเรื่องของทรัพยากรสัตว์น้ำในชุมชนทำให้ทีมวิจัยได้ศึกษาเรียนรู้ถึงทรัพยากรสัตว์น้ำที่หลากหลายที่มีอยู่ในชุมชน และได้รู้ว่าสัตว์น้ำชนิดไหนบ้างที่ทำรายได้ให้กับชุมชนและมีมูลค่ามากที่สุดทางเศรษฐกิจ สรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) ปูม้า,ปูดาว, ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ ค่อน้ำประมาณ 3,000-4,000 บาท มีรายได้เดือนละ 6,000 -8,000 บาท คิดเป็นรายได้จากการวางอวนปูม้าเฉลี่ยต่อปีประมาณ 96,000 บาท
- 2) แมงกะพรุน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้มากในช่วงฤดูกลาง ประมาณ 5 เดือนระหว่าง

เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนมีนาคม ที่มีแมงกะพรุนขึ้นหน้าหาด ส่วนรายได้คิดเฉลี่ยต่อเดือน โดยประมาณ 10,000-20,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาแมงกะพรุน ซึ่งราคาแมงกะพรุนเฉลี่ย ราคาตัวละ 2-3 บาท

3) อาชีพตกปูดำ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ต่อวันประมาณ 2,000-3,000 บาท (ชาวประมงจะคิดจากข้างขึ้น 11 -15 ค่ำ ข้างแรม 1-5 ค่ำ) มีรายได้เดือนละ 4,000 -6,000 บาท คิดเป็นรายได้จากอาชีพตกปูดำเฉลี่ยต่อปีประมาณ 72,000 บาท

4) หมึกหอมและหมึกกระดอง ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ต่อวัน ประมาณ 3,000-3,500 บาท มีรายได้เดือนละ 6,000 -7,000 บาท คิดเป็นรายได้จากวางลอบหมึก เฉลี่ยต่อปี ประมาณ 84,000 บาท

5) ค่อยหอยดิบทำให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมต่อวัน ต่อวันประมาณ 2,000-3,000 บาท มีรายได้เดือนละ 4,000 -6,000 บาท คิดเป็นรายได้จากการค่อยหอยดิบ เฉลี่ยต่อปีประมาณ 72,000 บาท

(4) ปัญหาอุปสรรค

บางครั้งที่ลงพื้นที่ไปสอบถามแต่ก็ไม่เจอคนที่จะให้สอบถาม เพราะออกไปประกอบอาชีพปะมงกันหมดบางทีเจอแล้วแต่เขากำลังยุ่งกันอยู่เลยไม่กล้าถามกลัวว่าจะเป็นการรบกวน ทำให้เขารำคาญ

(5) ข้อเสนอแนะ

1. หากต้องการให้สัตว์น้ำในทะเลมากขึ้นเราในชุมชนทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลรักษาทรัพยากรไว้ซึ่งการดำรงชีวิตของทรัพยากรทั้งหลายบนโลกใบนี้เพราะทุกอย่างแม้แต่มนุษย์ก็ต้องพึ่งพาทรัพยากร เราอย่าคิดว่าไม่จำเป็นแต่จริงๆแล้วสำคัญกับเราและทุกคนบนโลก ช่วยกันอนุรักษ์ก่อนจะไม่มีเหลือไว้ให้อนุรักษ์

2. การลงพื้นที่ต้องหาช่วงจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล เช่น ช่วงวันศุกร์ เพราะชาวประมงมุสลิมส่วนใหญ่จะไม่ออกไปทำงาน เพราะจะต้องละหมาดวันศุกร์ ทำให้ช่วงเวลาวันศุกร์ชาวบ้านจะอยู่บ้าน

3.4.5 การประชุมวางแผนการทำงานในการเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพและวิถีการ

ดำรงชีวิตใน ชุมชน วันที่ 8 มกราคม 2553 สถานที่ หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ต.กำพวน อ.สุขสำราญ จ.ระนอง มีจำนวนผู้เข้าร่วม 14 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบให้แก่ทีมวิจัย 2) เพื่อร่างแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพและวิถีการดำรงชีวิตในชุมชน

(1) ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

1. ประสานทีมวิจัยและ พี่เลี้ยง
2. กำหนดวัน เวลา ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์
3. เตรียมวัสดุอุปกรณ์
4. ขกร่างแบบสัมภาษณ์

(2) ผลการดำเนินงานกิจกรรม

จากการประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพในชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตในชุมชนครั้งนี้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับทีมวิจัยในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย 1) นางรอกีน๊ะ หาญจิตร 2) นางสาวจริญา นิ่มนวล 3)นางมารี๊ะ หาญจิตร

4) นางไหม่มุณี อินตัน

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย 1) นางสนธยา สืบเหตุ 2) นางสาวลัดดา อาจหาญ 3) นางอะไพ เสกสรร

กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย 1) นางสกุลดล หาญจิตร 2)นางสาวฟาตอน๊ะ นิ่มนวล 3) นางนูรี๊ะ ผดุงชาติ

กลุ่มที่ 4 ประกอบด้วย 1) นางสาวเพ็ญศรี อาจหาญ 2) นางมิล๊ะ อินตัน 3) นางสาวสกุณา ม่าลำ

(3) สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม

ผลจากการประชุมในครั้งนี้ได้แบ่งบทบาทหน้าที่และแบ่งโซนรับผิดชอบให้กับทีมวิจัยในการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการประกอบอาชีพในชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตในชุมชน และได้นัดหมายกันเพื่อสรุปข้อมูลอีกครั้ง

(4) ปัญหาอุปสรรค

การประสานความพร้อมของทีมวิจัยในการมาประชุม ทีมวิจัยมาไม่พร้อมกัน เนื่องจากการะครอบครัว

(5) ข้อเสนอแนะ

ควรมีการบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสม

3.4.6 กิจกรรมเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพและสรุปข้อมูลการเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพ

ระหว่างวันที่ 5-10 มกราคม 2552 สถานที่ หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ต.กำพวน อ.สุขสำราญ จ.ระนอง มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 16 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพในรอบปีของคนบ้านทะเลนอก 2) เพื่อสรุปข้อมูลการประกอบอาชีพ

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผนในการเก็บข้อมูล
2. แบ่งบทบาทหน้าที่แก่ทีมวิจัย
3. ลงพื้นที่สัมภาษณ์คนในชุมชน
4. วิเคราะห์-มาช่วยกันระดมสมองสรุปข้อมูล

(2) ผลการดำเนินงาน

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนพบว่า การประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมงหมุนเวียนตามฤดูกาลและมีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตร สวนยางพารา สวนมะม่วงหิมพานต์ จากสถานการณ์การประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านทะเลนอก ชุมชนได้รับบทเรียนจากเหตุการณ์หลังสึนามิ มีการเร่งการพัฒนา ขาดการให้ความรู้ ปัจจุบัน ได้มีการเล็งเห็นบทเรียนจากการพัฒนา ทำให้ชุมชนกับรัฐมีการปรับตัวปรับกระบวนการคิด ให้สอดคล้องกับบริบท และสถานการณ์ของชุมชน ในเรื่องของการอุปโภค บริโภค การจ้างงาน ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนยังต้องอาศัยนายทุน ในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพรับจ้างแกะเม็ดกาหยู แกะปู ต่อยหอย ขายนายทุนตามยอดการสั่งซื้อ แต่หลังจากไม่มียอดสั่งซื้อชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะว่างงาน และพยายามออกไปรับจ้างชุมชนใกล้เคียง หรือไปหางานทำในเมือง หรือต่างจังหวัดมากขึ้น

ทางด้านทรัพยากรในชุมชนมีความสมบูรณ์ มีทั้งภูเขา และติดต่อกับทะเล การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมง หมุนเวียนไปตามฤดูกาล และมีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำสวน สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนร่วมของชุมชน และเป็นชุมชนที่มีหน่วยงานเข้ามาให้การช่วยเหลือจำนวนมากภายหลังเหตุการณ์สึนามิ ด้านการก่อสร้าง สาธารณูปโภค เช่น ศาลาประชุมหมู่บ้าน โรงเรียน สถานอนามัย เป็นต้น ด้านการสนับสนุนกลุ่มอาชีพ การให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งทางผ่านมากลุ่มอาชีพต่างๆ ขาดการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ไม่มีกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน พอนานๆเข้า สมาชิกกลุ่มเริ่มแตกตัวและทำให้กลุ่มสลายตัวไปในที่สุด เหลือไว้เพียงชื่อกลุ่มเท่านั้น

เนื่องมาจากการสนับสนุนกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนด้วย และต้องหาหรือสร้างจุดเด่นของชุมชน

ให้พบ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทางชุมชนมีต้นทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกะปิแทบทุกบ้าน การสร้างกระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพ เริ่มจากฐานการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชน โดยใช้ “กะปิ” เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ และสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อฟื้นฟูและพัฒนา กลุ่มอาชีพบ้านทะเลนอก รวมถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ พัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกะปิ สู่การฟื้นฟูกลุ่มอาชีพในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมและกลไกการสนับสนุนกับหน่วยงานภาครัฐและภาคอื่นๆ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่เด็กเยาวชนในชุมชน ทีมวิจัยในการออกแบบ การตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกับการพึ่งพาทรัพยากรของชุมชน ที่ได้ไปสำรวจมาก็พบว่า จำนวนชนิดสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ในชุมชน มีจำนวน 47 ชนิดด้วยกัน สมาชิกชุมชนสามารถจับหาได้ตลอดทั้งปี ดังตารางการประกอบอาชีพในรอบปี มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การประกอบอาชีพในรอบปี ดังนี้

เดือน	การประกอบอาชีพ
มกราคม	ตกปูดำ,วางอวนปู,แกะเมล็ดกาหุ,เก็บเม็ดมะม่วงหิมพานต์
กุมภาพันธ์	ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ วางอวนปูม้า
มีนาคม	ตกปูดำ วางอวนปูม้า รับจ้างทั่วไป และแกะเมล็ดกาหุ
เมษายน	รับจ้างทั่วไป ตกปูดำ วางอวนปูม้า เย็บจาก ทำสบู่
พฤษภาคม	แกะเมล็ดกาหุ ตกปูดำ วางอวนปูม้า
มิถุนายน	ตกปูดำ วางอวนปูม้า รับจ้างทั่วไป
กรกฎาคม	ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ
สิงหาคม	ร่นกุ้งเคย ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ
กันยายน	แกะเมล็ดกาหุ ตกปูดำ ร่นกุ้งเคย วางอวนปูม้า รับจ้างทั่วไป
ตุลาคม	ร่นกุ้งเคย ทำใบจาก วางอวนกุ้ง
พฤศจิกายน	ร่นกุ้งเคย ทำใบจาก จับแมงกะพรุน วางลอบหมึก
ธันวาคม	ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ ทำใบจาก รับจ้างทั่วไป

(1) สรุปผลการดำเนินงาน

จากสถานการณ์ชุมชนพบว่า การประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ

ประมงหมื่นเวียนตามฤดูกาลและมีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตร สวนยางพารา สวนมะม่วง หิมพานต์ ประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นแบบพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในชุมชน และชุมชนได้รับบทเรียนจากเหตุการณ์หลังสึนามิ ที่เร่งการพัฒนา การฟื้นฟู ทำให้ชุมชนขาดการสร้างกระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพที่เริ่มจากฐานการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชนทรัพยากรในชุมชน ทีมวิจัยสรุปว่าการส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชนนั้นต้องให้ความสำคัญสอดคล้องกับทรัพยากรในชุมชน และชุมชนต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรที่เข้มแข็ง เพื่อความยั่งยืนของชุมชน

(2) ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาที่พบคือ ส่วนใหญ่ชุมชนยังต้องอาศัยนายทุนในการประกอบอาชีพ เช่น การต่อยหอยเกาะการออกไปหางานต่างจังหวัดมากขึ้น และการออกอวนก็ต้องพึ่งนายทุนเนื่องจากไม่มีทุนเป็นของตัวเอง

(3) ข้อเสนอแนะ

หากทุกคนมีเงินทุนเป็นของตนเองบางครั้งอาจจะได้ราคาที่ดีและไม่ต้องใช้นี้คนอื่น

3.4.7 ประชุมทีมวิจัยเตรียมเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน วันที่ 15 มกราคม 2553

สถานที่ หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนองผู้เข้าร่วมทั้งหมด 16 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในการเตรียมความพร้อมในเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน 2) เพื่อวางบทบาทหน้าที่ให้แก่ทีมวิจัย

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. กำหนดวัน เวลาจัดประชุม
2. ประสานทีมวิจัย ที่ปรึกษา และพี่เลี้ยงเข้าร่วมประชุม
3. มีการชี้แจงในเรื่องของการจัดเวทีในครั้งนี้
4. ยกร่างกำหนดการในการจัดเวที
5. จัดทำหนังสือเชิญเข้าร่วมในกิจกรรม

(2) ผลการดำเนินงาน

จากการพูดคุยทีมวิจัยลงความเห็นพร้อมกันว่าจะจัดเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553 โดยที่มีการประสานไปยังหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน

อำเภอสุขสำราญ สำนักงานเกษตรอำเภอสุขสำราญ กอ.รมน. และเครือข่ายนักวิจัย เมื่อลงมติเห็นตรงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้มีกระบวนการในการจัดเวทีครั้งนี้รวมถึงการวางบทบาทให้กับทีมวิจัย ดังนี้

1. ลงทะเบียนรับเอกสารและแนะนำทีมวิจัย
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเวที
3. บอกเล่าความเป็นมาของโครงการ
4. การให้มุมมองความคิดเห็น / คำแนะนำจากที่ปรึกษา ผู้ใหญ่บ้าน
 - อบต.กำพวน
 - ผู้นำศาสนา
 - หมอสาธารณสุข
 - ครูโรงเรียนบ้านทะเลนอก
 - เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชน
 - เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอ
 - เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า
 - กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.)
5. แลกเปลี่ยน / ซักถามความคิดเห็นร่วมกัน
6. สรุปและปิดการประชุม

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

จากการประชุมวางแผนเตรียมจัดเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องพบว่า สมาชิกทีมวิจัยทุกคนลงความเห็นตรงกันว่า จะจัดกิจกรรมขึ้นในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553 ทั้งนี้พร้อมกับได้ยกร่างกำหนดการและกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมในกิจกรรม

(4) ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และควรมีหัวหน้าของแต่ละฝ่ายเพื่อการทำงานที่รวดเร็ว

3.4.8 กิจกรรมเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553 สถานที่โรงเรียน

กลุ่มหมู่บ้านไพร หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง โดยจำนวนผู้เข้าร่วม ดังนี้ 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) พี่เลี้ยงนักวิจัย 2 คน 3) สมาชิกชุมชนบ้านทะเล

นอก 39 คน 4) วิทยากรที่ปรึกษา 7 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างความเข้าใจในงานวิจัยต่อชุมชนร่วมกัน 2) เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการงานวิจัยในชุมชนต่อไป

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมวิจัย พี่เลี้ยง และผู้เข้าร่วม
2. ลงทะเบียนพร้อมรับเอกสาร
3. พิธีกรกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมทุกท่าน
4. หัวหน้าโครงการกล่าวที่มาของโครงการพร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน
5. การแนะนำตัวของทีมวิจัย
6. การให้มุมมองความคิดเห็น / คำแนะนำจากที่ปรึกษา
7. ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้/ซักถามความคิดเห็นกัน
8. ปิดการประชุมโดยผู้ใหญ่นบ้าน

(2) ผลการดำเนินงาน

กล่าวเปิดเวทีและชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย นางสนทยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ

วัตถุประสงค์ในการจัดเวทีนำเสนอความเป็นมาของโครงการต่อชุมชนเพื่อสร้าง

ความเข้าใจร่วมกันต่อกระบวนการงานวิจัยที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

นำเสนอความเป็นมาของโครงการวิจัย โดย นางสนทยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ

ชุมชนบ้านทะเลนอก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลกำแพง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง เป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งอยู่บริเวณที่ราบชายฝั่งทางด้านทะเลอันดามันล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาทะเลนอก ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีความเป็นเครือญาติ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพิงธรรมชาติ มีสภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลอันดามัน อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก

หลังจากเหตุการณ์สึนามิ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิต่างๆ ได้ลงมาในพื้นที่ มาให้ความช่วยเหลือทั้งสิ่งของ และการรวมกลุ่มฝึกอบรมอาชีพ ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านทะเลนอกที่ผ่านมาจากความต่อเนื่องของสมาชิกในชุมชน ด้วย

เหตุปัจจัย การขาดวัตถุดิบในการแปรรูป ต้นทุนการผลิตที่สูง ขยายสินค้าไม่ได้ และไม่สามารถเข้าถึงตลาดผู้บริโภคได้ ทำให้กลุ่มอาชีพหลายกลุ่มต้องหยุดดำเนินการไป

จากการประชุมพูดคุยกับทางสมาชิกในกลุ่ม ร่วมกันสรุปบทเรียนการดำเนินงาน

ของกลุ่มที่ผ่านมา สมาชิกในกลุ่มได้มีความเห็นว่า การส่งเสริม หรือการสร้างอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้อง มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนด้วย ซึ่งชุมชนบ้านทะเลนอกมีความเป็นอยู่ผูกพันกับทะเล มีภูมิปัญญาท้องถิ่นคิดค้นการแปรรูปอาหารทะเลให้อยู่ได้นานที่สุด ที่เรียกว่า “การถนอมอาหาร” ซึ่งในชุมชนบ้านทะเลนอกแทบทุกบ้านจะมีการทำกะปิอยู่แล้ว นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำกะปิ “กะปิ” เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจาก วัตถุดิบธรรมชาติในทะเล ซึ่งการทำกะปิของชุมชนบ้านทะเลนอก นั้นถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ขั้นตอนการทำกะปินั้นจะทำได้ในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม- พฤศจิกายน เท่านั้น เนื่องจาก “กุ้งเคย” ซึ่งใช้ทำกะปิจะเข้าในช่วงนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “เคยเข้า” ชาวบ้านหาได้ด้วยวิธีการร่อนจากทะเลนอก กะปินับเป็นสินค้าแปรรูปอาหารทะเลของชุมชนบ้านทะเลนอกที่มีชื่อเสียง วิธีการเลือกกะปิที่ทำจาก “กุ้งเคย” ล้วนๆ แบบภูมิปัญญาของชาวบ้านทะเลนอก

ดังนั้น ขั้นตอนการทำกะปิ จะเป็นฐานการเรียนรู้ในการฟื้นฟูกลุ่มอาชีพ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ประวัตความเป็นมาของชุมชน โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ ภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก ตลอดจนการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การฟื้นฟูกลุ่มอาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอกได้ต่อไป

การออกแบบกระบวนการวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนบ้านทะเลนอก โดยใช้ “กะปิ” เป็นฐานการเรียนรู้ในการฟื้นฟูกลุ่มอาชีพ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ประวัตความเป็นมาของชุมชน โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ ภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก ตลอดจนการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การฟื้นฟูกลุ่มอาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก

2. ทบทวนบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม ทีมวิจัยร่วมกันตั้งคำถามเพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้เกิดการวิเคราะห์ และสถานการณ์การดำเนินงานภายในทีมวิจัย และสร้างการเรียนรู้การวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การผลิต การบริโภค กะปิของชุมชนบ้านทะเลนอก

3. การศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์การบริหารจัดการกลุ่มโดยทีมวิจัยประสานงานกับกลุ่มอาชีพที่จะไปศึกษาดูงานในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพและบทเรียนจากการเรียนรู้มาเป็น แนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้กับทางกลุ่มให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

4. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิ เชื่อมร้อยผู้เกี่ยวข้องที่มา ร่วมแลกเปลี่ยน เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมอาชีพและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

การให้มุมมองความคิดเห็น / คำแนะนำจากที่ปรึกษา

นายเอกรัตน์ เชื้อยาง คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : กลุ่มอาชีพต่างๆ ประสบผลสำเร็จบ้างไม่ประสบผลสำเร็จบ้างเนื่องจาก ต้องสร้างเป้าหมายร่วมกันเสียก่อน ส่วนสำคัญที่ต้องมีการเรียนรู้คือ

- การบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีเป้าหมาย
- การสละเวลา มีการจัดการเวลาอย่างเหมาะสม
- การตลาด ต้องมีการศึกษาตลาด แต่ต้องไม่ยึดเอาตลาดเป็นที่ตั้งจนลืมความเป็นชุมชน
- การอนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคู่ควบคู่กับการประกอบอาชีพ

นายเรวดี หาญจิตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก : ความคิดเห็นการทำกลุ่มสมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพของคนในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ แต่การทำขนมไม่ประสบความสำเร็จเพราะขนมเก็บไว้ได้ไม่นาน จึงเป็นปัญหาของกลุ่มหากขายขนมไม่หมด ส่วนการทำกะปิ เป็นสิ่งที่ดี เพราะในหมู่บ้านแทบทุกบ้านจะมีการทำกะปิ แต่หากมีการรวมกลุ่มทำกะปิ เราอาจต้องเอากะปิจากข้างนอกมาเสริม แต่ต้องเน้นความสะอาด เนื่องด้วยปริมาณกะปิในชุมชนมีปริมาณน้อย เพราะทุกวันนี้แต่ละบ้านเก็บไว้บริโภคได้ไม่ถึงรอบหนึ่งปี

นางสาวณัฐกานต์ ไข่สุวรรณ พี่เลี้ยงงานวิจัย : กล่าวว่าการที่กลุ่มหรือชุมชนเรียกว่ากลุ่ม

กะปิก็ยังไม่ได้เป็นกลุ่มกะปิ แต่กะปิเป็นทางเลือกอาชีพหนึ่งของชุมชน ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหน่วยงานของรัฐสนับสนุน โดยแบ่งการบริหารจัดการเป็น 3 ระยะ เป้าหมายอยู่ที่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการให้กะปิเป็นเครื่องมือ ให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน สร้างพื้นที่การแลกเปลี่ยนภายใต้กิจกรรมวิจัย โดยมีนักวิจัยที่มาจากชุมชนเป็นคนทำงานทั้งหมด ส่วนแนวทางการส่งเสริมอาชีพทางเลือกของคนบ้านทะเลนอกในอนาคต นั้นชุมชนต้องตัดสินใจเลือกบนฐานข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนการรวมกลุ่มอาชีพ ปัญหาหลักของการรวมกลุ่มอาชีพ คือ การบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามจัดการกลุ่มในอนาคตให้มีความยั่งยืน ให้ความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน และทำให้ทุกคนได้เรียบเรียงว่าสิ่งตัวเอง

เคยทำกลุ่มแล้วทำไมไม่สำเร็จนั้นเพราะอะไร และทำไปทำไม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานกลุ่มในชุมชนในอนาคตต่อไป

จ.ส.อ. ขวัญชัย ชื่นขุนทด กอ.รมน. : ร่วมซักถาม แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นให้ข้อคิดเห็นเชิงคำถามการบริหารจัดการเงินทุน/ทำอะไรที่จะให้กลุ่มอยู่ได้

คุณสุชาดา กิจการ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ : ร่วมแลกเปลี่ยนในเรื่องการทำงานร่วมกันจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอย่ามองแต่ตัวเงิน อย่ามองแต่รายได้ต้องมองถึง เสาเข็ม 5 ต้น 1.ร่วมคิด 2.ร่วมทำ 3.กรรมการ/สมาชิก 4. ร่วมวัดผล 5.รับผลประโยชน์ร่วมกัน แล้วการทำงานก็จะเป็นไปด้วยความสามัคคีที่มีคุณภาพ

คุณอารีย์ โส๊ะสันตะ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร : ให้ข้อคิดว่าการรวมตัวของกลุ่มอย่างมีจุดแข็ง ในส่วนของสมาชิกยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกอยากให้ทุกคนมีความกล้ากว่านี้และหากเราได้จัดทำหัตถ์พุดบอขายๆทุกคนคงทำได้

คุณดวงพร ภักดี เจ้าหน้าที่มูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย : ให้ข้อคิดว่าการทำกลุ่มเช่นกลุ่มที่ทำอยู่ขาดในเรื่องความรู้เรื่องการตลาดเพื่อให้กลุ่มอยู่รอดและหากทุกคนมีความรู้ตรงนั้นอาจจะก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นใจ ในส่วนวัตถุประสงค์ที่หายากในชุมชนอีกหากมีแหล่งที่หาซื้อได้ง่ายก็คงดีกว่า และ การติดตามผลของหน่วยงานที่ให้สนับสนุนก็น่าจะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องเป็นภาระเพื่อความยั่งยืนของโครงการที่ได้ให้งบประมาณกับชุมชนไว้

พันตรี พงหา รุ่งโรจน์ กอ.รมน. : สอดแทรกในเรื่องบทบาทหน้าที่ของ กอ.รมน. ภารกิจที่ 1.ปราบปรามยาเสพติด ภารกิจที่ 2. สกัดกั้นการบุกรุกของชาวต่างด้าว หรือ โรฮิงยา ภารกิจที่ 3. การบุกรุกทำลายป่า และรวมทั้งการส่งเสริมกลุ่มสับ การตลาดและงบประมาณกลุ่มเพื่อเป็นทุนในการพัฒนาต่อไป

คุณเอกรัฐ เชื้อยาง คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าการทำงานทุกงานไม่ว่างานใดๆจะต้องร่วมมือกันและตั้งใจที่จะทำหากผิดพลาดก็ต้องถอดบทเรียนที่เคยคิดมาแก้ปัญหา มาทบทวนและร่วมกันทำใหม่อีกครั้งให้ดีกว่า และพัฒนา งานทุกงานไปเรื่อยๆจนประสบความสำเร็จได้และอย่าท้อในการทำงานเพราะหากเราท้อกับปัญหาที่เกิดขึ้นจะทำให้กลุ่มล่มได้

คุณมินัส อินตัน นักวิจัย : สรุปเวที จากการจัดเวทีประชุมชี้แจงงานวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสมาชิกชุมชนในครั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นการแจ้งให้ทราบเรื่องการดำเนินงานการวิจัยที่จะเกิดในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการทำกะปิ การสร้างเวทีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การประกอบอาชีพ และ กิจกรรมอื่นที่นักวิจัยจะประสานความร่วมมือกับสมาชิกในชุมชนในโอกาสต่อไป

(3)สรุปผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมการจัดเวทีชี้แจงงานวิจัยในครั้งนี้ พบว่าจากการประสานงานของทีมงานวิจัย ยังไม่ชัดเจนทำให้ผู้เข้าร่วมไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควรและบางคนอาจจะยังไม่ค่อยเข้าใจในตัวโครงการทำให้เกิดคำถามขึ้นหลายๆด้านและอีกทั้งการทำงานครั้งแรกของทีมวิจัยที่อาจจะยังไม่เข้าใจในการทำงานและเปิดเวทีครั้งแรกของกลุ่มวิจัยถือว่าเป็นความสำเร็จในครั้งแรก 1 ขั้นของการทำงาน การนำเสนอในเรื่องในเรื่องรายละเอียดโครงการจะต้องให้มีความชัดเจนได้ใจความและบทบาทหน้าที่ของผู้ดำเนินรายการต้องทำความเข้าใจกับกิจกรรมแผนที่วางไว้ตามกำหนดการเพื่อให้งานที่ออกมาดีและตรงตามเป้าหมาย ในส่วนของสถานที่ในการเปิดเวทีครั้งต่อไปอาจจะต้องย้ายไปทำที่โรงเรียนเพราะโรงเรียนกลุ่มสุขุมไพรัตน์คับแคบเกินไปทำให้การดำเนินงานไม่สะดวกเท่าที่ควร

(4)ปัญหาอุปสรรค

1. ความเข้าใจของชุมชนคิดว่ากลุ่มวิจัยกะปีเป็นการรวมกลุ่มทำกะปี ทำให้ชุมชนเข้าร่วมประชุมน้อย
2. การรวมของทีมวิจัยยังไม่ดีพอ เนื่องจากบางคนต้องทำงานส่วนตัว ไม่มีเวลามาทำงาน
3. ชุมชนยังไม่เข้าใจการทำงานวิจัย
4. สมาชิกในชุมชนรวมทั้งทีมวิจัยมีการกิจด้านครอบครัว ทำให้มีการเลื่อนเวลาประชุมออกไป

(5)ข้อเสนอแนะ

1. ทักขณการนำเสนอของทีมวิจัยควรมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง
2. ต้องวางบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนให้ดีโดยเฉพาะทีมวิจัย
3. ควรมีการแจ้งให้ชุมชนทราบอย่างเป็นทางการ
4. สมาชิกทีมวิจัยควรมีการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้น

3.4.9 กิจกรรมทบทวนบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

สถานที่ หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ตำบลกำแพง อำเภอดุสิต จังหวัดระนอง มีจำนวนผู้เข้าร่วมทีมวิจัย 16 คน และพี่เลี้ยงนักวิจัย 2 คน และมีผู้ถูกสัมภาษณ์ 10 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทบทวนบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา 2) เพื่อให้รู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี 3) เพื่อให้รู้จักกฎระเบียบของกลุ่ม 4) เพื่อให้รู้ว่ากลุ่มมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรที่จะเอาไปปรับปรุง

(1)ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

1. กำหนดวัน เวลา ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ
2. คิดค้นกลุ่มอาชีพต่างๆหลังสืบามิและจัดสรรแบ่งกลุ่มกัน
3. แบ่งบทบาทหน้าที่แก่ทีมวิจัยตามที่ได้รับมอบหมายในการสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพต่างๆ
4. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

(2)ผลการดำเนินงานกิจกรรม

หลังเกิดเหตุการณ์สึนามิปลายปี 2548 ได้มีหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาสนับสนุนโครงการต่อชุมชนหลายอย่างด้วยกัน คอยสนับสนุนในด้านของงบประมาณต่างๆหรือวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายก็ตาม แต่ก็ยังมีบางกลุ่มประสบผลสำเร็จและกลุ่มที่ล้มสลายไปแล้วก็ตาม สำหรับกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยืนอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ก็คือ กลุ่มสับสมุนไพร กลุ่มเยาวชน และกลุ่มบาติก กลุ่มท่องเที่ยว เนื่องจากมีกระบวนการขั้นตอนในการทำงานหรือมีการวางแผนในการดำเนินงานที่ดี การประสานงานอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมให้ทำกันตลอด และกฎระเบียบของกลุ่มที่แข็งแรง หากมองในอีกมุมหนึ่งน่าจะเป็นเพราะทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน จึงทำให้การบริหารจัดการได้ดีกลุ่มจึงยืนอยู่ได้ และกลุ่มที่ไม่ประสบผลสำเร็จหรือล้มสลายลงไปในนั้นก็อาจเป็นเพราะว่าการที่สมาชิกมีหน้าที่หลายอย่าง เกิดขาดการพูดคุยกันและการทำกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและกิจกรรมมีไม่อย่างต่อเนื่องกันและมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ขาดความสามัคคีหรือการประสานงานอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจึงทำให้ทีมวิจัยคิดค้นกลุ่มอาชีพต่างๆที่ต้องลงไปในพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพเหล่านี้มีทั้งหมด 16 กลุ่ม ด้วยกันพร้อมกับแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับทีมวิจัยได้รับผิดชอบกันดังนี้

กลุ่มที่ 1

กลุ่มอาชีพ	ผู้รับผิดชอบ
1. กลุ่มสับสมุนไพร	น.ส.ลัดดา อาดาหาญ
2. กลุ่มขนมเบเกอรี่	นางศุภลดา หาญจิตร
3. กลุ่มเลี้ยงหอย	นางรอกี้มะ ขุนภักดี
4. กลุ่มปลาตุก	นางนุริฮะ ผดุงชาติ

กลุ่มที่ 2

กลุ่มอาชีพ	ผู้รับผิดชอบ
1. กลุ่มเลี้ยงเป็ด	นางสนธยา สืบเหตุ
2. กลุ่มเลี้ยงแพะ	น.ส.ฟาตอน๊ะ นิ่มนวล
3. กลุ่มแปรรูปอาหาร	น.ส.ไหมมู่ณะ นิ่มนวล
4. กลุ่มเลี้ยงวัว	น.ส.เพ็ญศรี อาจหาญ

กลุ่มที่ 3

กลุ่มอาชีพ	ผู้รับผิดชอบ
1. กลุ่มเลี้ยงไก่	นางมารีเย่ หาญจิตร
2. กลุ่มธนาคารปู	นางรอกีน๊ะ หาญจิตร
3. กลุ่มท่องเที่ยว	นางอะไพ เสกสรร
4. กลุ่มเยาวชน	นางมิน๊ะ อินตัน

กลุ่มที่ 4

กลุ่มอาชีพ	ผู้รับผิดชอบ
1. กลุ่มกระดาษา	น.ส.จาริญา นิ่มนวล
2. กลุ่มบาติก	น.ส.สกุณา มาสำ
3. กลุ่มปื้หมักชีวภาพ	นางหยาด กล้าศึก
4. กลุ่มปูดำ	

หลังจากมีการแบ่งกลุ่มทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดข้อห้การเก็บข้อมูล ดังนี้

กลุ่ม

ต่างๆมี การพัฒนาการความเป็นของกลุ่มอย่างไร รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่สนับสนุน บทบาทหน้าที่ ขั้นตอนกระบวนการการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างไร และกลุ่มนั้นมีกิจกรรมการ เชื่อมโยงกิจกรรมอื่นๆในชุมชน อย่างไรบ้าง ผลการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ และปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ รวมถึงปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานและข้อเสนอแนะเป็นอย่างไร หลังจากทำ ความเข้าใจประเด็นคำถามที่ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มต่างๆในชุมชน ทีมวิจัยได้นัดหมายการเก็บข้อมูล และวันที่ร่วมกันสรุปข้อมูลร่วมกัน

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

หลังเกิดสื่อนามิทางภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาสนับสนุนโครงการหลายโครงการ มีทั้งหมด 16 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มสมุนไพร	9. กลุ่มเลี้ยงไก่
2. กลุ่มขนมเบเกอรี่	10. กลุ่มเลี้ยงวัว
3. กลุ่มเลี้ยงหอย	11. กลุ่มธนาคารปู
4. กลุ่มปลาดุก	12. กลุ่มแปรรูปอาหาร
5. กลุ่มเลี้ยงเป็ด	13. กลุ่มเลี้ยงแพะ
6. กลุ่มท่องเที่ยว	14. กลุ่มบาติก
7. กลุ่มเยาวชน	15. กลุ่มกระดาษา
8. กลุ่มปฎิบัติกิจภาพ	16. กลุ่มปฎิบัติ

(4) ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานกลุ่มอาชีพ และมีประสบการณ์การเก็บข้อมูลจึงแนะนำว่าควรหาเวลาที่เหมาะสมในการลงไปเก็บข้อมูล เพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน

3.4.11 กิจกรรมสรุปบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2553 สถานที่หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ต.กำพวน อ.สุขสำราญ จ.ระนอง ผู้เข้าร่วม 1. ทีมวิจัย 11 คน 2. พี่เลี้ยงนักวิจัย 2 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสรุปบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่มที่ผ่านมา 2) เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงานในทิศทางข้างหน้าต่อไป

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมวิจัยและพี่เลี้ยง
2. นำเสนอข้อมูลของกลุ่มอาชีพต่างๆ

(2) ผลการดำเนินงาน

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน ที่มีการแบ่งกลุ่มกันแล้วมารวบรวมข้อมูลมานำเสนอได้ดังนี้

สถานการณ์กลุ่มกิจกรรม มีการดำเนินการอยู่ ได้แก่ 1) กลุ่มเยาวชน กลุ่มกระดาสา กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สถานการณ์กลุ่มอาชีพ

1. การดำเนินการอยู่ ได้แก่ กลุ่มสมุนไพรบ้านทะเลนอก ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง องค์การบริหารส่วนตำบลกำพวน (อบต.กำพวน) สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนา กลุ่มช่วงเวลา 4 ปี มีสมาชิกในกลุ่ม 20 คน แบ่งบทบาทหน้าที่ที่สมาชิกกลุ่มรับผิดชอบ ตามความถนัด สมาชิกในกลุ่มได้รับการอบรมความรู้เพิ่มเติม ซึ่งมีวิทยากรจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง ให้ความรู้ ผลการดำเนินผลิตทางกลุ่มจะมีการทำสบู่ก็ต่อเมื่อมียอดการสั่งซื้อเข้ามา ทางด้านการประชาสัมพันธ์ โดยปากต่อปาก และมีทางบริษัทอันดามัน ดิสคัฟเวอรี ช่วยประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ และทำการตลาดกับกลุ่มลูกค้าต่างประเทศ และโรงแรมแถวเขาหลัก อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา ปัจจัยความสำเร็จสมาชิกมองว่าเกิดแรงจูงใจเมื่อมีการสั่งซื้อเข้ามา สมาชิกร่วมกับทำงานกลุ่มและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้

จากการดำเนินงานทางกลุ่มประสบปัญหาอุปสรรค ด้านการตลาดไม่แน่นอน ยอดการสั่งซื้อไม่แน่นอน ข้อเสนอแนะสิ่งที่สมาชิกสะท้อนคือทางกลุ่มต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้

2.หยุดดำเนินการ ได้แก่ กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง ส่วนการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านทะเลนอกที่ผ่านมาขาดความต่อเนื่องของสมาชิก ด้วยเหตุปัจจัย การขาดวัตถุดิบในการแปรรูป ต้นทุนการผลิตที่สูง ขายสินค้าไม่ได้ และไม่สามารถเข้าถึงตลาดผู้บริโภค ทำให้กลุ่มต่างๆเช่นเดียวกับกลุ่มแปรรูปอาหารทะเลต้องหยุดดำเนินการในที่สุด

สถานการณ์กลุ่มด้านการเกษตร

ที่ดำเนินการอยู่ ได้แก่ กลุ่มปุยหมักชีวภาพ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิออยสกา(ประเทศไทย) ซึ่งได้รับการสนับสนุนพร้อมกับกลุ่มอื่นๆ หลังจากเหตุการณ์สึนามิ แต่ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตรได้ดำเนินการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากมูลสัตว์และเศษอาหาร เศษปลาใช้เอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการผลิต และเป็นการดูแลสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านการเพิ่มทักษะความรู้ มีสมาชิกในชุมชนที่สนใจได้พยายามค้นหาสูตรการทำปุ๋ยหมักจากหน่วยงานภาครัฐ หรือได้สอบถามจากผู้มีประสบการณ์ด้านการทำปุ๋ยหมักชีวภาพในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

หยุดการดำเนินการ ได้แก่ 1) กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู 2) กลุ่มเลี้ยงปลาชุก 3) กลุ่มเลี้ยงแพะ 4) กลุ่มเลี้ยงไก่ 5) กลุ่มธนาคารปู 6) กลุ่มเลี้ยงปูดำ 7) กลุ่มเลี้ยงวัว 8) กลุ่มเลี้ยงเป็ด โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิออยสกา(ประเทศไทย) ส่วนกลุ่มเลี้ยงวัว ได้รับการสนับสนุนโครงการจากภาครัฐ ภายใต้โครงการอยู่ดีมีสุข สนับสนุนงบประมาณกลุ่มด้านการเกษตร กลุ่ม 100,000 บาท มีการ

ดำเนินงานของกลุ่มช่วงระยะเวลา 1 ปี โดยสมาชิกมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ แบ่งกลุ่มรับผิดชอบ กำหนดกติกากลุ่ม โดยกำหนดเวรรับผิดชอบหมุนเวียนกันทุกวันมีสมาชิก 15 คน แบ่งเป็นกลุ่มละ 3 คน รับผิดชอบในการให้อาหาร และทำความสะอาด

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำจากประสบการณ์จากการที่ได้เรียนรู้ในชุมชน คิดเองทำเอง โดยการตั้งกลุ่ม เขียนโครงการเพื่อของบประมาณให้กับมูลนิธิอภัยสกล (ประเทศไทย) ในช่วงการดำเนินการเชื่อมโยง สมาชิกมีการทำกิจกรรมของกลุ่มอาชีพอื่นๆด้วย สมาชิกแต่ละคนเป็นสมาชิกกลุ่มหลายกลุ่ม และการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น ประมงอำเภอ เกษตรอำเภอ และปศุสัตว์อำเภอในการขอสนับสนุนความรู้ด้านเทคนิควิธีการเลี้ยงสัตว์น้ำ ปลาชุก ปลาชุก การเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงแพะ

ส่วนการดำเนินงานในชุมชน ยังมีการดำเนินงานแต่เป็นรายครอบครัว เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์ไม่สามารถทำรายได้ให้กับครอบครัวได้ เพราะต้นทุนการเลี้ยงสูง เป็ดเป็นสัตว์ที่กินอาหารเยอะ ต้องใช้งบประมาณในการเลี้ยงมาก ทางกลุ่มจึงจัดสรรเงินให้กับสมาชิกไปเลี้ยงกันเองในครอบครัว

การประชาสัมพันธ์ขายทั้งไข่เป็ด และตัวเป็ด ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง เป็นการบอกต่อ ทางด้านปัจจัยสู่ความสำเร็จทางสมาชิกกลุ่มมองว่าการรวมกลุ่ม สร้างรายได้เสริม ทำให้เกิดแรงจูงใจ ด้านปัญหาอุปสรรค การเลี้ยงสัตว์มีต้นทุนสูง และเสียงรบกวนเพื่อนบ้าน

ส่วนการดำเนินของกลุ่มเลี้ยงวัว โครงการอยู่ดีมีสุข มีการดำเนินงานดังนี้ การจัดระเบียบการประชุมระบบการบริหารจัดการกลุ่ม โดยผู้ที่รับวัวไปเลี้ยง เมื่อวัวออกลูก รอบแรกต้องนำลูกวัวมาคืนให้กับกลุ่มและ เมื่อลูกวัวอายุครบ 2 ปี กลุ่มจะต้อง ส่งมอบลูกวัวไปให้ผู้เลี้ยงรายต่อไป หากวัวเป็นเพศผู้คณะกรรมการกลุ่มจะต้องนำไปขายและจัดซื้อวัวเพศเมียมามอบให้กับสมาชิกกลุ่มรายต่อไป เมื่อแม่พันธุ์ตั้งท้องต้องให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์มาตรวจสุขภาพวัว หากแม่พันธุ์สุขภาพไม่ดี คณะกรรมการต้องหาแม่พันธุ์ตัวใหม่แทน กลุ่มเป้าหมายของโครงการอยู่ดีมีสุข เป็นสมาชิกในชุมชน บ้านทะเลนอก ด้านการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้การเลี้ยงจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ การดำเนินสู่ความสำเร็จสมาชิกโครงการมองว่า การทำงานต้องมีการรวมกลุ่ม สมาชิกอยากมีรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้เกิดแรงจูงใจ และมีงบประมาณมาสนับสนุนการเลี้ยง ปัญหาอุปสรรค งบประมาณไม่สมดุลการใช้จ่าย

(3)สรุปผลการดำเนินงาน

จากผลการดำเนินงานพบว่าการสนับสนุนกลุ่มอาชีพในช่วงสัปดาห์เป็นการช่วยเหลือแบบเร่งด่วน ชุมชนตั้งหลักรับมือทัน ซึ่งในขณะนั้นมีหน่วยงาน องค์กรเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก เกิดการช่วยเหลือซ้ำซ้อน ซึ่งชุมชนได้เรียนรู้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมาแล้ว รวมทั้งเป็นบทเรียนของหน่วยงานในการสนับสนุนชุมชนในโอกาสต่อไป ควรมีการจัดการอย่างไร

(4) ข้อเสนอแนะ

การสนับสนุนโครงการควรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3.4.12 ประชุมวางแผนการจัดเวทีแลกเปลี่ยน สถานการณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญา

การทำกะปึกของชุมชนทะเลนอก วันที่ 22 มีนาคม 2553 สถานที่ หมู่ที่ 1บ้านทะเลนอก ตำบลกำพวน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนองผู้เข้าร่วมจำนวน 15 คน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวางแผนการดำเนินงานในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนภูมิปัญญา สถานการณ์การประกอบอาชีพ 2) เพื่อยกร่างกำหนดการในการจัดเวที 3)เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะนำเสนอ

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. กำหนดวัน เวลา สถานที่ในการจัดกิจกรรม
2. ประสานทีมวิจัย พี่เลี้ยงและผู้เข้าร่วม
3. ยกร่างกำหนดการในการจัดกิจกรรม
4. วางแผนในการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับทีมวิจัย

(2) ผลการดำเนินงาน

จากการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยน สถานการณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาการทำกะปึกของชุมชนทะเลนอก พบว่า จะจัดเวทีขึ้นในวันที่ 22 เมษายน 2553 โดยที่มีการประสานงานไปยังหน่วยงานหรือกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสหัสขันธ์ สำนักงานเกษตรอำเภอสหัสขันธ์ องค์การบริหารส่วนตำบลกำพวน และเครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น เมื่อได้กลุ่มเป้าหมายแล้วก็มายกร่างกำหนดการในการจัดเวทีและการวางแผนในการทำงานและการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับทีมวิจัย ดังนี้

เวลา	กิจกรรม
08.00 – 09.00 น.	● ลงทะเบียน/รับเอกสาร
09.00 – 09.30 น.	● แนะนำตัวผู้เข้าร่วมเวที / ดำเนินรายการโดย คุณลัดดา อาจหาญ
09.30 – 10.00 น.	● ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวที โดย คุณสนทยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ ● กล่าวเปิดการประชุม โดย คุณสนทยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ ● นำเสนอผลงานจากการทำงานที่ผ่านมา (สไลด์ภาพ)
10.00 – 11.00 น.	● นำเสนอข้อมูล โดย ทีมวิจัย - การประกอบอาชีพในชุมชน โดยคุณฟาดอน๊ะ นิ่มนวล - ภูมิปัญญาการทำกะปิ โดยศกฤตดา หาญจิตร - คนคั่นกุ้ง โดย คุณมิน๊ะ อินตัน - บทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม โดย คุณจาริยา นิ่มนวล
	● รับประทานอาหารว่าง
11.00 - 12.00 น.	● ชวนคุยแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ - นายหาก ชิดเอื้อ - นางฮารียะ นิ่มนวล - นางเสาค๊ะ หาญจิตร
12.00 – 13.00 น.	● พักรับประทานอาหารเที่ยง
13.00 – 14.00 น.	● มุมมอง / แนวทางการส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชน ดำเนินรายการโดย - คุณชูศักดิ์ นนทแก้ว เกษตรอำเภอสหัสขันธ์ - คุณไชยยันต์ หนูเอก พัฒนาการอำเภอสหัสขันธ์ - เจ้าหน้าที่ ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจ.ระนอง - คุณอิสมาแอล หาญจิตร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง
14.00 – 14.30 น.	● แลกเปลี่ยน / ชักถาม
14.30 – 15.00 น.	● สรุปแนวทางการประชุม ● กล่าวปิดการประชุม

เวลา	กิจกรรม
	โดยคุณสนธยา สืบเหตุ
	● เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินกิจกรรม สมาชิกทีมวิจัยทุกคนลงความเห็นกันในที่ประชุมว่าจะจัดเวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาการทำกะปิของชุมชนทะเลนอกในวันที่ 22 เมษายน 2553 พร้อมทั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม และการวางแผนในการทำงานพร้อมกับแบ่งบทบาทหน้าที่ให้แก่ทีมวิจัย

3.4.13 เวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาการทำกะปิของชุมชน

ทะเลนอก เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2553 สถานที่ โรงเรียนบ้านทะเลนอก หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ต.กำพวน อ.สุขสำราญ จ.ระนอง ผู้เข้าร่วม 1. ทีมวิจัย 12 คน 2. พี่เลี้ยง 2 คน 3. เครือข่ายนักวิจัยบ้านบางกล้วยนอก 4. สมาชิกชุมชนบ้านทะเลนอก 22 คน 5. เกษตรอำเภอสสุขสำราญ 6. พัฒนาการอำเภอสสุขสำราญ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อนำเสนอข้อมูลการประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านทะเลนอก 2) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์การประกอบอาชีพร่วมกันของคนในชุมชน

(1) ขั้นตอนการดำเนิน

1. ลงทะเบียน / รับเอกสาร
2. กล่าวต้อนรับและเปิดงาน
3. แนะนำทีมวิจัย
4. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ
5. นำเสนอข้อมูลจากกิจกรรมที่ผ่านมา
6. การให้มุมมองและแนวทางแก่คนในชุมชนในการเสริมสร้างอาชีพ
7. สรุปและปิดการประชุม

(2) ผลการดำเนินงาน

นางสนธยา สืบเหตุ (หัวหน้าโครงการ) : เปิดเวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาการทำกะปิของชุมชนทะเลนอก กล่าวว่า หมู่บ้านทะเลนอกเป็นชุมชนขนาดเล็ก อยู่กันเป็นระบบเครือญาติ เป็นชุมชนผู้ประมงสัตว์น้ำมี หลังจากที่ชุมชนโดนภัยพิบัติสึนามิได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนและมูลนิธิต่าง ๆ มาให้การช่วยเหลือและสนับสนุนในการประกอบอาชีพอย่างมากมาย ซึ่งมีทั้งกลุ่มอาชีพที่ยืนอยู่ได้และก็ล้มสลายลงไปก็มี ซึ่งทางสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้สะท้อนมุมมองออกมาถึงการบริหารจัดการของกลุ่มต่างๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดโครงการวิจัยฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิของชาวบ้านทะเลนอกที่มีมาตั้งแต่อดีตเพื่อให้ชุมชนรุ่นลูกรุ่นหลานได้สืบสานและอนุรักษ์เพื่อไม่ให้วิถีชีวิตของชุมชนหายไป

นางสาวฟาตอน๊ะ นิมนวล นำเสนอข้อมูลการประกอบในรอบปีของคนบ้านทะเลนอก

ตารางที่ 2 การประกอบอาชีพในรอบปี ดังนี้

เดือน	การประกอบอาชีพ	หมายเหตุ
มกราคม	ตกปูดำ,วางอวนปู,แกะเมล็ดกาหุ,เก็บเม็ดมะม่วงหิมพานต์	
กุมภาพันธ์	ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ วางอวนปูม้า	
มีนาคม	ตกปูดำ วางอวนปูม้า รับจ้างทั่วไป และแกะเมล็ดกาหุ	
เมษายน	รับจ้างทั่วไป ตกปูดำ วางอวนปูม้า เข้ายาง ทำสบู่	
พฤษภาคม	แกะเมล็ดกาหุ ตกปูดำ วางอวนปูม้า	
มิถุนายน	ตกปูดำ วางอวนปูม้า รับจ้างทั่วไป	
กรกฎาคม	ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ	
สิงหาคม	ร่นกุ้งเคย ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ	
กันยายน	แกะเมล็ดกาหุ ตกปูดำ ร่นกุ้งเคย วางอวนปูม้า รับจ้างทั่วไป	
ตุลาคม	ร่นกุ้งเคย ทำใบจาก วางอวนกุ้ง	
พฤศจิกายน	ร่นกุ้งเคย ทำใบจาก จับแมงกะพรุน วางลอบหมึก	
ธันวาคม	ตกปูดำ แกะเมล็ดกาหุ ทำใบจาก รับจ้างทั่วไป	

นางสาวเพ็ญศรี อาดหาญ : นำเสนอองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำกะปิ

ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ บ้านทะเลนอกนั้นมีหลายชนิด เช่น การเย็บจาก การทำใบจาก และ การทำกะปิ ส่วนภูมิปัญญาการทำกะปิของชุมชนบ้านทะเลนอก ทำกันประจำทุกปี ตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย โดยมีกรรมวิธีที่ไม่เหมือนกัน

ขั้นตอนการทำกะปิ

1. ได้กุ้งมาต้องเลือกขะออก และลูกปลาที่ปนกัน มาในกุ้งให้เสร็จเรียบร้อย
 2. ใส่เกลือลงในกุ้งแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน (ถ้าไม่เข้ากันจะทำให้กุ้งเหม็น)
 3. นำกุ้งเคยที่คลุกเคล้าเกลือเรียบร้อยแล้ว นำออกไปตากแดด อย่างให้แห้งจนเกินไป เพราะจะทำให้ กุ้งไม่เปรี้ยวง่าย
 4. นำกุ้งเคยที่ตากแดดแล้ว มาตำให้ละเอียด และหลังจากนั้นนำมาหมักไว้สัก 4-5 วัน รอให้เปรี้ยว และหอม และนำมาตากแดดอีกครั้ง
 5. นำกุ้งเคยที่ตากแดดแล้วมาตำอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นนำมาเก็บไว้ในภาชนะ เพื่อไว้รับประทาน
- หมายเหตุ: บางคนจะใส่เกลือลงไปอีก บางคนก็ใส่น้ำตาล แต่เคยที่ใส่น้ำตาลจะเก็บไว้ได้ไม่นาน ถ้าใส่ เฉพาะเกลือจะเก็บไว้ได้นานกว่า ยิ่งนานยิ่งกินอร่อย

นางมันละ อินตัน : นำเสนอ ข้อมูล “คนคันกุ้ง”

คนคันกุ้ง เป็นกิจกรรมหนึ่งของชุมชน ในการประกอบอาชีพ ในรอบหนึ่งปี กุ้งเข้า 3-4 เดือน ตั้งแต่ช่วงเดือนสิงหาคม – เดือนพฤศจิกายน วิธีการสังเกต เวลาลงไปจะรู้ด้วยการสัมผัสว่า กุ้งจะมี หรือไม่ ตรงที่กุ้งมันจะเดินเข้าที่รุน แต่ถ้าหากมันไม่เดิน ก็แปลว่ามันไม่มี และเวลาที่กุ้งเข้าสังเกตได้จาก ท้องฟ้าจะมีลักษณะเป็นสีแดงอมส้ม การจะรุนกุ้งจะต้องรุนกุ้งช่วงเวลาน้ำเริ่มลง และช่วงเวลาน้ำเริ่มขึ้น การดูกุ้งเข้าหาด ว่ากุ้งเข้าหรือนั้น สังเกตได้จาก

เครื่องมือที่ใช้ในการหากุ้ง

- 4 การรุนกุ้งเคยหน้าหาด ใช้เครื่องมือ คันรุนกุ้งเคย ประกอบด้วยวัสดุผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำเงิน) ขนาด ความกว้างประมาณ 3 เมตร ความยาวประมาณ 6 เมตร เย็บประกอบกับไม้ไผ่ ขนาดความ ยาว ประมาณ 8 เมตร จำนวน 2 ต้น เป็นลักษณะดุ้งปากกว้าง ก้นเรียว และประกอบเข้ากับปาเง้า มีลักษณะคล้ายกับเขาควย เพื่อใช้ในการรุน เป็นภูมิปัญญาการใช้แทนล้อเลื่อน
- 5 การไล่โพงพาง ใช้เครื่องมือ โพงพาง ในช่วงน้ำกำลังขึ้น มีลักษณะดังนี้ เสาหลักแม่ 2 เสา ด้านบน ผูกติดกับไม้คานบน ปากโพงพางหรือตัวโพงพางมีลักษณะสี่เหลี่ยม ทำมาจากอวน ส่วนถุง โพงพางทำมาจากผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำเงิน) ด้านล่างผูกติดกับด้ามโกก (ทำมาจากไม้ที่มี

ลักษณะโค้ง 2 อัน ใส่ด้ามไม้ เรียกว่าด้ามโกก) ผูกติดกับเสาหลักแม่ ปักลงบนพื้นดิน จะทำให้ปาก โพงพางตั้ง และสามารถดึงขึ้นลงได้ ด้านบนผูกท่อนและปลอกโกก (นำหวาย 2 เส้น มาม้วนเป็น วงกลม ขนาดกลาง เรียกว่า ปลอกโกก) เข้าด้วยกันเพื่อให้เวลาช่วงน้ำขึ้นท่อน(ที่ทำมาจากโฟม แกน ลอนน้ำมัน หรือ ท่อนพลาสติก) จะนำวนลอยขึ้นมาเหนือน้ำ ส่วนปีกโพงพาง ทำมาจากเสาไม้ ขนาดเล็กๆ เช่น ไม้โกกทาง ไม้ถั่ว เป็นต้น นำเสามาปักชิดๆกันในลักษณะแนวเฉียง ทั้ง 2 ด้าน

- 6 ดักปล้อง ทำมาจากผ้าหะ ยาวประมาณ 1.20 เมตร เป็นลักษณะตัววาย ปักไม้หลัก ด้านละ 6 ต้น และต้องทำในช่วงกำลังน้ำลงเกือบแห้ง ในบริเวณร่องน้ำเขียวที่มีร่องน้ำทางเดียว
- 7 รุนเรือ มีลักษณะคล้ายกับคันรูงเคย หน้าหาด ประกอบด้วยวัสดุผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำเงิน) ขนาด ความกว้างประมาณ 6 เมตร ความยาวประมาณ 10 เมตร เย็บประกอบกับไม้ไผ่ ขนาดความ ยาว ประมาณ 13 เมตร จำนวน 2 ต้น เป็นลักษณะถูงปากกว้าง ก้นเรียว และประกอบเข้ากับปา เจ้า มีลักษณะคล้ายกับเขาควย เพื่อใช้ในการรูง เป็นภูมิปัญญาการใช้แทนล้อเลื่อน

กึ่งที่นำมาใช้ทำกะปิ มี 3 ชนิด คือ

1. กึ่งสารส้มโอ คือกึ่งที่ตัวใหญ่ที่สุด มีลักษณะสีส้มอมชมพู
2. กึ่งแมงลูก คือกึ่งที่ตัวใหญ่บ้างเล็กบ้างปะปนกัน มีลักษณะสีชมพูอมม่วง ตาสีดำ
3. กึ่งรำข้าว คือกึ่งที่ตัวเล็กที่สุดในสามจำพวก มีลักษณะสีชมพู

กึ่งทั้ง 3 ชนิด ส่วนใหญ่ที่ได้จากจะเป็นกึ่งแมงลูก ส่วนกึ่งรำข้าวจะเข้าช่วงปลายฤดูรูงกึ่งเคย ซึ่ง เป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่าจะในช่วงที่กึ่งเริ่มน้อย

นางสาวจริยา นิ่มนวล : นำเสนอบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม

หลังจากเหตุการณ์สึนามิ ทางภาครัฐและเอกชนได้เข้าสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ

16 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มสมุนไพร
2. กลุ่มขนมเบเกอรี่
3. กลุ่มเลี้ยงหอย
4. กลุ่มเลี้ยงปลาชุก
5. กลุ่มเลี้ยงเป็ด
6. กลุ่มเลี้ยงแพะ
7. กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล
8. กลุ่มเลี้ยงวัว

9. กลุ่มเลี้ยงไก่
10. กลุ่มธนาคารปู
11. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์บ้านทะเลนอก
12. กลุ่มเยาวชน
13. กลุ่มกระดาศา
14. กลุ่มบาติก
15. กลุ่มปู้หมักชีวภาพ
16. กลุ่มเลี้ยงปูดำ

บทเรียนการบริหารจัดการกลุ่มในชุมชนบ้านทะเลนอก บางกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุน แต่ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปได้เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่ม การขาดวัตถุดิบในพื้นที่ รวมทั้งการประสบปัญหาด้านตลาด ทำให้กลุ่มหลายกลุ่มได้หยุดกิจกรรมการทำกิจกรรมกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนหลังจากเหตุการณ์สึนามิ และสามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มได้จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ กลุ่มสบู่ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์บ้านทะเลนอก กลุ่มเยาวชน เนื่องจากมีสมาชิกในกลุ่มมีการประสานงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสร้างเงื่อนไขร่วมกัน ออกกฎระเบียบของกลุ่มให้มีการปฏิบัติร่วมกัน หรืออีกส่วนหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า สมาชิกในกลุ่มมีเป้าหมายเดียวกัน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ อาจเป็นเพราะว่า การที่สมาชิกกลุ่มมีหน้าที่หลายอย่าง ประกอบกับความคิดเห็นไม่ตรงกัน ในบางเรื่อง ทำให้สมาชิกเกิดความไม่เข้าใจ และขาดการทำความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นผลให้สมาชิกหยุดการทำกิจกรรมกลุ่มไป และอีกส่วนหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานกลุ่ม คือการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี มีความชัดเจน ด้วยหลักการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

ชวนคุยแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ

นางหัตติยะ ชายเขาทอง เครือข่ายนักวิจัยบ้านบางกล้วยนอก : “มาด้วยใจ ไปด้วย
ฝัน”

ได้แลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานกับคนส่วนน้อยง่ายกว่าการทำงานกับคนส่วนมาก เพราะชุมชนบ้าน
ทะเลนอกเป็นชุมชนเล็กๆ ลักษณะการทำงานจึงมีลักษณะที่มีความพี่น้อง เครือญาติ การเล็งเห็นสิ่งๆ ไร
ประโยชน์มา บูรณาการใหม่ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน เช่นในกรณี บ้านบางกล้วยนอก มีการทำวิจัย การ
นำปลาหลังเขียว มาหมักทำน้ำปลา เป้าหมายก็คือ การจัดการทรัพยากรที่อยู่รอบตัวทั้ง ป่าต้นน้ำ กลางน้ำ
และปลายน้ำ หากถามว่าทำไมเราต้องทำ เพราะธนาคารชีวิต คือทะเล ซึ่งชุมชนต้องพึ่งพา ฝากชีวิตไว้
กับทะเล เพราะเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน ดังนั้นเราจึงต้องดูแลไว้เพื่อลูกหลานของเรา ทุนใน
ชุมชนไม่จำเป็นคันเป็นเงิน ทุนเดิมของชุมชนเรามีมากมาย เพียงแต่เราต้องค้นหา สร้างคุณค่าใหม่ให้
เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการประกอบอาชีพ ทำกะปิ การเย็บจาก การทำใบจาก การ
ประกอบอาชีพประมง เป็นต้น เพียงนักวิจัยจะต้องเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านั้นด้วยกัน เปิดพื้นที่สร้าง
โอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนการบริหารจัดการภายใต้การทำงานกลุ่มเป็นสิ่งที่สำคัญที่
นักวิจัยต้องเรียนรู้ และทำความเข้าใจให้แก่สมาชิก

นางฟาลีหะ ผดุงชาติ เครือข่ายนักวิจัยบ้านบางกล้วยนอก : การบริหารจัดการของกลุ่ม
มีความสำคัญ ในกรณีของกลุ่มวิจัยบ้านบางกล้วยนอก มีการบริหารจัดการกลุ่ม แบ่งบทบาทหน้าที่ตาม
ความถนัดของสมาชิกในกลุ่มเช่นเดียวกับกลุ่มวิจัยบ้านทะเลนอก ซึ่งประเด็นในการทำวิจัยของบ้านบาง
กล้วยนอกเป็นเรื่องการจัดการทรัพยากร ทั้ง 3 ระบบ หรือที่เรียกกันว่า การจัดการทรัพยากรสามวงล้อ
ประกอบด้วย

วงล้อที่ 1 ป่าต้นน้ำห้วยเสียด เป็นแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตของคนบ้านบางกล้วย ทั้งในด้านเกษตรกรรม
การบริโภค อุปโภค

วงล้อที่ 2 สวนเกษตร ที่เป็นอาชีพหลักของคนบ้านบางกล้วยนอก ที่พยายามส่งเสริมให้มีการทำ
การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การลด ละ เลิก สารเคมี เน้นให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อ
เป็นการลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิต

วงล้อที่ 3 ป่าชายเลน ที่เปรียบเสมือนหม้อข้าวของคนบ้านบางกล้วยนอกที่ประกอบอาชีพการประมง ซึ่ง
ป่าชายเลนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกในชุมชน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทรัพยากรในชุมชน ทั้ง 3 วงล้อ มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กัน
ทั้งสามระบบ หากระบบหนึ่งระบบใดเกิดความเสื่อมโทรมไป จะส่งผลกระทบต่อระบบอื่นๆ รวมทั้ง
ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนอีกด้วย

นางมาเรียม มาโนชน์ เครือข่ายนักวิจัยบ้านบางกล้วยนอก : ขอเป็นกำลังใจให้กับคน
บ้านทะเลนอกในการทำงานต่อไป

สะท้อนมุมมอง แนวทางในการส่งเสริมอาชีพในชุมชน

นางสนธยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ : สรุปข้อมูลการนำเสนอในช่วงเช้า มีการชี้แจงที่มาที่ไป
ของโครงการ โดยการใช้กะปิเป็นสะพานในการเชื่อมร้อยสมาชิกในชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน โดย
เน้นกระบวนการเรียนรู้และการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านซึ่งได้เปิดเวทีชี้แจง
งานวิจัยต่อชุมชนไปแล้ว รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ กิจกรรมคนค้นกู้ ภูมิปัญญา
การทำกะปิ ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ และการถอดบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม

นางสาวณัฐกานต์ ใต้สุวรรณ พี่เลี้ยงนักวิจัย : จากการพูดคุยกันของชุมชนบ้านทะเลนอก มี
ความเห็นที่ภูมิปัญญาการทำกะปิ แทบทุกบ้านจะทำกันในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายนของทุก
ปี กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ จึงได้หยิบยกประเด็นภูมิปัญญา
การทำกะปิ มาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชน ในการค้นหาความต้องการของชุมชน
ในการประกอบอาชีพบนพื้นฐานทรัพยากรของชุมชน

นายไชยยันต์ หนูเอก พัฒนาการอำเภอสุขสำราญ : ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการ ซึ่งกรรมการ
ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการทำงาน กลุ่มสามารถยืนอยู่ได้กลุ่มต้องมีกติการ่วมกัน กลุ่มต้องมีการ
ประชาสัมพันธ์ ต้องมีระเบียบวินัย รวมทั้งการค้นหาและมีการวางแผนการใช้วัตถุดิบของชุมชน ส่วนใน
เรื่องการผลิตต้องระมัดระวังด้านการผลิต อย่างเน้นปริมาณ ด้านการประสานแหล่งทุน การประสานแหล่ง
เงินทุนก็มีความสำคัญ รวมทั้งการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานในท้องถิ่น ดังนั้นการสร้างการยอมรับ
จากภายในและนอก จึงมีความสำคัญ ส่วนด้านการตลาด ต่อไปจะเปิดให้มีการลงทะเบียนโอท็อป ซึ่ง
การลงทะเบียนจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงตลาดไปในตัว แต่ทั้งนี้ ตัวผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีการพัฒนา
อย่างต่อเนื่อง

นายชูศักดิ์ นนทแก้ว เกษตรอำเภอสุขสำราญ : สภาพของชุมชนเป็นชุมชนขนาดเล็ก เหมาะแก่
การทำเกษตรและอาชีพการทำประมง ส่วนการปลูกพืชมีแนวโน้มไปได้ด้วยดี เช่น การปลูกมะม่วง
หิมพานต์ กล้วยพื้นที่เกาะพยาม กับพื้นที่ทะเลนอกมีความใกล้เคียงกัน เพียงแต่ทะเลนอกมีพื้นที่แคบกว่า
เท่านั้น ส่วนการเลี้ยงสัตว์ ต้องจัดระบบด้วยต้องมีการพูดคุยวางแผนผังให้ดีหรือการจัดโซนที่

เลี้ยงสัตว์ ส่วนการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน ควรมีการรวมกลุ่มการแปรรูปอาหารทะเล การทำกะปิ การทำปลาแห้ง การทำปลาหวาน เป็นต้น ในกรณี 3 จังหวัดชายแดนใต้ มีการรวมกลุ่มแปรรูปอาหารทะเล กะปิ กุ้งเค็ม การทำปลาหวานจากปลาหลังเขียว เป็นอาหารที่เป็นที่นิยมรับประทานกันมาก สิ่งเหล่านี้ในชุมชนของเรามีทรัพยากรที่สมบูรณ์ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้เป็นโอกาสทางเลือกในอาชีพของคนบ้านทะเลนอกในอนาคต

ข้อคิดเพิ่มเติม การจัดตั้งกลุ่มกะปิต้องหาข้อมูลให้ดีกว่าของที่อื่นอย่างไร ซึ่งแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกันและมีการศึกษาถึงภูมิปัญญาการทำกะปิ ไม่ว่าในพื้นที่หรือนอกพื้นที่เพื่อเป็นข้อมูลเปรียบเทียบ

นายไชยยันต์ หนูเอก พัฒนาการอำเภอสุขสำราญ : ในด้านการรวบรวมข้อมูลพร้อมที่จะความช่วยเหลือ

นายชูศักดิ์ นนทแก้ว เกษตรอำเภอสุขสำราญ : การประสานความร่วมมือพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ

นายดลก่อเต็ม ผดุงชาติ หัวหน้าโครงการจัดการทรัพยากร 3 วงล้อมบ้านบางกล้วยนอก :

ปลาหลังเขียวจะได้เป็นฤดูกาล จากโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทำการหมักน้ำปลา ทางทีมได้ไปเรียนรู้จากที่อื่น แล้วนำกลับมาทดลองทำ และศึกษาการหมักน้ำปลาใช้เวลา 9 เดือนถึง 1 ปี ปลาหลังเขียวเป็นปลาที่มีราคาถูก แต่ปัจจุบันนี้ปลาหลังเขียวมีราคาสูงขึ้น ประมาณ 7-10 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนในด้านการทำงานทุกคนต้องคิดถึงความยั่งยืน หากต้องการงานให้ประสบความสำเร็จนั้นคนทำงานต้องมีการสรุปบทเรียนการทำงานอย่างต่อเนื่อง สร้างการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ

(3) สรุปผลการดำเนิน

จากผลการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาการทำกะปิของชุมชน พบว่าชาวบ้านมีความสนใจในการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่การเลือกสถานที่ในการจัดเวทีที่โรงเรียนบ้านทะเลนอก ห่างออกมาจากบ้านของชาวบ้านในชุมชน ทำให้กลุ่มเป้าหมายบางส่วนไม่ได้มาเข้าร่วมในครั้งนี้ แต่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ในกำหนดการ เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนประเด็นการแลกเปลี่ยนด้านภูมิปัญญาการประกอบอาชีพของคนในชุมชนให้เห็นบริบทภาพรวมที่ชัดเจนขึ้น ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐได้มาเข้าร่วมและให้คำแนะนำแก่ชุมชนและทีมวิจัย ซึ่งถือว่ากระบวนการแสดงบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยทำได้ดี ทั้งนี้การนำประสบการณ์การจัดกระบวนการครั้งนี้ไปปรับปรุงในครั้งต่อไป

(4) ปัญหาอุปสรรค

สถานที่การจัดห่างจากชุมชนทำให้กลุ่มเป้าหมายมาร่วมแลกเปลี่ยนน้อย

(5) ข้อเสนอแนะ

ในการจัดเวทีเรียนรู้ครั้งต่อไปควรจัดในตรงส่วนกลางของหมู่บ้าน เพื่อจะได้เป็นที่สนใจของกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อความสะดวกในการเข้าร่วมแลกเปลี่ยน

3.4.14 ศึกษาดูงาน ภาคกลาง – ภาคตะวันออก ระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม – 24 ตุลาคม 2553
สถานที่ (จังหวัดราชบุรี / จังหวัดระยอง / จังหวัดจันทบุรี) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยที่ประสบความสำเร็จ 2) เพื่อศึกษาเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มของชุมชนต่างๆ

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. หัวหน้าโครงการนัดประชุมทีมวิจัยเพื่อจัดเตรียมความพร้อม และแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยในการทำกิจกรรม แจกกำหนดการไปศึกษาดูงาน
2. ประสานงานที่เล็งนักวิจัยภาคตะวันออก สถานที่เรียนรู้
3. สรุปผลการไปศึกษาดูงานของทีมวิจัยและทีมเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

(2) ผลจากการดำเนินงาน

มีผู้เข้าร่วมการเดินทางศึกษาดูงาน จำนวน 14 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 12 คน พี่เลี้ยง
นักวิจัย 2 คนวันที่ 21 ตุลาคม 2553 ดูงานที่จังหวัดจันทบุรี

ฐานเรียนรู้ที่ 1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มและการจัดการหนี้สินชุมชน
บางสระแก้ว ต. บางสระแก้ว อ. แห่มสิงห์ จ. จันทบุรี

แนะนำชุมชนบางสระแก้ว

เรื่องราวบางสระเกล้า เดิมวิถีชีวิตของคนบางสระเกล้าประกอบอาชีพ ทำนา ปลุกข้าว อาชีพเสริม คือ ทอเสื่อกกจันทบูรณ ปัจจัยที่เข้ามาในชุมชน คือ ความเจริญ มีการสร้างความทันสมัย ทำให้คนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมไปมาก เช่น มีแหล่งทุน (เงิน) ยานพาหนะ (รถยนต์) สถานบันเทิง เป็นต้น เมื่อมีแหล่งเงินทุน มีเงินคนปรับเปลี่ยนกลับคิดว่าเงินซื้อได้ทุกอย่าง จนลืมปัจจัยต่างๆ บางครั้งสิ่งที่เราทำได้กลับไม่ทำ ลืมรากเหง้าตัวเอง เมื่อความทันสมัยเข้ามาก็เลยเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงใช้ชีวิตวิถีดั้งเดิม เมื่อมีทุนก็ต้องเพิ่มรายได้ เพื่อให้ได้กำไร เมื่อค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ชาวบ้านเริ่มมีหนี้สินกัน ทำให้ชาวบ้านเริ่มคิด มีการทบทวนตัวเอง สร้างความเข้าใจให้กับตัวเองมากขึ้น สุดท้ายที่ชาวบ้านพึงได้ คือ ทอเสื่อกก ปลุกข้าว ทำนา ปลุกถั่วลิสง เป็นต้น

ปลายปี 2552 เริ่มมีการเลี้ยงกุ้งขาว หลังจากเลี้ยงกุ้งขาว ก็เกิดโรคระบาด คือ โรคช้ำขาว ในช่วงนั้นก็จัดทำโครงการการฟื้นฟูเสื่อกบางสระเกล้า ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนชัย ได้งบประมาณ 1,300,000 บาท จากการดำเนินงานก็ได้รับประสบความสำเร็จ มันได้แนวคิด ลองนำชีบางสระเกล้ามีกลุ่มก็กลุ่ม พบว่าบางสระเกล้ามี 50 กลุ่ม กลุ่มบางสระเกล้าเกิดจากหน่วยงานต่างๆและองค์กรภาคเอกชนเข้ามาจัดตั้งกลุ่ม การที่จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาโดยที่ชาวบ้านหวังกองทุนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหนึ่งก็เลยมีกลุ่มจัดตั้งขึ้นเองโดยชาวบ้านที่มีความพยายามสร้างขึ้น คือ กลุ่มการกุศล ช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มแล้วส่วนใหญ่แล้วมันสร้างเครือข่ายหรือผลงานของหน่วยงานที่เข้ามาจัดตั้ง เพราะถ้าเข้ามาทำงานแล้วไม่มีผู้กระทำ งานก็ไม่สำเร็จไม่เห็นผลงานไม่เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนก็เลยมีกลุ่มมากมาย เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนเข้ามาหนุนเสริม ก็จะมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มเยาวชน ศูนย์ประสานงานองค์กรการชุมชน เป็นต้น สำนักงานเกษตรเข้ามาหนุนเสริม ก็จะมี ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นต้น ประมงบางสระเกล้า ก็จะมี กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทุกหน่วยงานมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นผลงานของเขา จึงคิดมาว่าการรวมกลุ่มเป็นฐานในการพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ก็เลยเชิญประธานกลุ่มมานั่งพูดคุย ร่วมกันคิดว่า เราน่าจะจัดตั้งเครือข่ายองค์กรชุมชนกันใหม่ มาร่วมเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มกันใหม่ ก็พบว่า ทุกคนเห็นด้วย ก็เลยจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายองค์กรบางสระเกล้าขึ้น การรวมเพื่อการเรียนรู้การบริหารจัดการ การทำบัญชี ทำมาอย่างต่อเนื่อง จากการทำงาน พอสรุปได้ว่า ยังไม่มีกลไกหลัก มีแค่คณะกรรมการเครือข่ายที่เข้ามาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพียงเท่านั้น

บางสระเกล้ากับวิกฤติปัญหา

1. ชาวบ้านขายที่ดินให้กับนายทุน เพื่อทำนากุ้ง ผลกระทบจากการทำนากุ้งทำให้ระบบนิเวศต่างๆเสียหาย
2. ทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งลดลงไปจากเดิม
3. ชาวบ้านมีหนี้สินมากมาย

4. สภาพแวดล้อมถูกทำลาย ต้นกกลดลง

5. ป่าชายเลนถูกบุกรุกจากการทำนาเกลือ

จากการที่ชุมชนประสบปัญหาในด้านต่างๆ จึงทำให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายองค์กรบางสระเก้าขึ้น โดยแบ่งองค์กรที่มีอยู่แล้ว ออกเป็น 4 หมวด ดังนี้

หมวดองค์กรการเงินและสวัสดิการ

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ต.บางสระเก้า
- กลุ่มออมทรัพย์ (สุริยา)
- กองทุนหมู่บ้าน (บ้านเนิน)
- กองทุนหมู่บ้าน (บ้านกลาง)
- กองทุนหมู่บ้าน (บ้านล่าง)
- กองทุนหมู่บ้าน (บ้านแฉวนา)
- กลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์
- กลุ่มการกุศล
- กลุ่มออมทรัพย์ (มะลิ)

หมวดเศรษฐกิจ

- ศูนย์ศิลป์ปี่เลื้อย
- สตรีสหกรณ์ทอเสื่อกก
- อาชีพก้าวน้ำ
- ทอเสื่อกกบ้านเนิน
- ทอเสื่อกกบ้านกลาง
- ทอเสื่อกกบ้านเนินกลาง
- ทอเสื่อกกบ้านล่าง
- ทอเสื่อกกบ้านแฉวนา
- แม่บ้านเกษตรกร
- สตรีอาสาพัฒนา

หมวดเกษตร/สิ่งแวดล้อม

- อนุรักษ์พิทักษ์สิ่งแวดล้อม
- กลุ่มผู้ใช้น้ำ
- เลี้ยงปลากระพง บ้านแฉวนา
- กลุ่มเกษตรสัมพันธ์

- กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ต.บางสระเก้า
- กลุ่มเกษตรกรบ้านเนิน
- กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ บ้านเนินกลาง

หมวดสังคม/วัฒนธรรม/สื่อชุมชน

- เยาวชนรักถิ่น
- กลุ่ม อสม.
- กลุ่ม/ชมรมกีฬา
- สตรีชาวนาไทย
- ชมรมพลังแห่งความรัก (ภูมิคุ้มกันบกพร่อง)
- ชมรมผู้สูงอายุ
- วิทยุชุมชน

จากการทำงานก็มีการออกแผนยุทธศาสตร์ชุมชนขึ้นมาพอสรุปได้ คือ การสร้างความมั่นคงระบบการเงินและสวัสดิการชุมชน เศรษฐกิจชุมชน คือ การสร้างเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพที่มีรายได้ที่แน่นอน ปัจจัยและสิ่งแวดล้อม คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน สังคมวัฒนธรรมกระบวนการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง ศึกษาเรื่องวิถีชีวิต ครั้งแรกก็มาช่วยกันทำโดยตั้งเป้าหมายสุดท้ายที่ “ชุมชนพึ่งตนเอง มีสุขอย่างสมดุล นำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน ” และเพิ่มมาอีก สอง เรื่อง คือ การเมืองการปกครอง โดยการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน และสุขภาพชุมชน คือ ผู้คนต้องมีความสุขที่แข็งแรง เป็นการสร้างเสริมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน นี่คือการไปที่มาของแผนยุทธศาสตร์ หรือที่เรียกว่า กล้องการทำงาน มีทั้งหมด 6 กล้อง ซึ่งเป็นกลไกในการทำงาน ได้แก่

1. ด้านการเมืองการปกครอง
 - 1.1 สภาองค์กรชุมชนบางสระเก้า
 - 1.2 ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลบางสระเก้า
2. ด้านสวัสดิการชุมชน
 - 2.1 สนาการชุมชนบางสระเก้า
 - 2.2 เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลบางสระเก้า
3. ด้านเศรษฐกิจชุมชน
 - 3.1 ศูนย์ศิลปป่สื่อบางสระเก้า
 - 3.2 เครือข่ายกองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนตามนโยบายรัฐบาล

4. ด้านสิ่งแวดล้อม
 - 4.1 กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งและสิ่งแวดล้อม
 - 4.2 กลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
5. ด้านสังคมวัฒนธรรม
 - 5.1 ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลบางสระเก้า
 - 5.2 อาสาพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
6. ด้านสุขภาวะชุมชน
 - 6.1 กองทุนสุขภาพตำบลบางสระเก้า
 - 6.2 อาสาสมัครสาธารณสุขตำบลบางสระเก้า

การแลกเปลี่ยนซักถาม

ทีมวิจัยทะเลนอก : ครั้งแรกที่เจอปัญหาภาวะหนี้สิน การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ อะไรคือสิ่งจุดประกายให้เกิดการรวมตัวของคนให้คิดในเรื่องนี้

ตัวแทนชุมชนบางสระเก้า : การทำงานของเรา ต้องค้นหาตัวเอง ถ้าเราไปแก้ปัญหาก็ไม่ใช่ปัญหาร่วม ก็ไม่เกิด ก็เลยถามทุกคน ปัญหาของเรา คือ ปัญหาหนี้สิน สาเหตุของการเป็นหนี้คือการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต จนทำให้ตัวเองมีหนี้สินมากมาย ประเด็นปัญหาที่พยามแก้ คือ ปัญหาหนี้สิน ประเด็นปากท้องของชาวบ้าน มองว่าเรื่องข้อมูลสำคัญที่สุด เวทีการแลกเปลี่ยนข้อมูลก็จะเกิดขึ้นมา ในปี 2547 ได้รับงบประมาณจาก โครงการ สสส. หมู่บ้านละ 1,000 บาท มีการพูดคุยเรื่องหนี้สินกัน มีการถามปัญหาของเขาปัญหาอะไรสำคัญที่สุด พบว่าชุมชนบางสระเก้าเป็นหนี้ 102,076 บาทต่อครอบครัว ทำอย่างไรให้เราไม่มีหนี้สินกัน มีคนเสนอว่า เราต้องทำบัญชีครัวเรือน ต้องมีการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ต้องมีการประชุมกันทุกเดือน เมื่อทุกคนมีการจดบันทึกมีข้อมูลให้เขานำเสนอต่อที่ประชุม ในเรื่องของรายรับ – รายจ่าย และการหาวิธีการปรับปรุงร่วมกัน เพื่อลดหนี้สินของชุมชน และสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ เวทีพูดคุยร่วมกัน ไม่ใช่แค่เฉพาะพูดคุยแค่เรื่องบัญชีอย่างเดียว แต่ในเวทีเราสามารถพูดคุยได้ทุกเรื่อง เป็นการเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และสร้างคนให้เป็นผู้นำ เป็นการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีความกล้าแสดง กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น กล้าที่จะพูดคุย มองว่า คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากเวทีข้อมูล

หลักในการพัฒนา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน เข้าใจ คือ มีความรู้ความเข้าใจเฉพาะเรื่อง เข้าถึง คือ มีการปฏิบัติ พัฒนา คือ การพัฒนาคนในชุมชน ความรู้มี 2 ตัว คือ ความรู้โบราณ คือ ภูมิปัญญา ความรู้สมัยใหม่ คือ เทคโนโลยี ทูทในชุมชนมีทั้งหมด คือ ทูทความรู้ในชุมชน (ภูมิปัญญา/เทคโนโลยี) ทูททรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทูทประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น

ตัวแทนชุมชนบางสระแก้ว : ชุมชนขาดการรู้เท่าทันเดินตามกระแส และขาดการ

ฟังฟังทุกด้าน เครื่องมือ คือเวทีปรึกษาคุยอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนปรับพฤติกรรมตนเองโดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นแผนที่นำทาง เริ่มจากลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย ลดรายจ่ายพื้นฐานหันมาผลิตเอง ลงทุนในอาชีพตามความรู้ความสามารถ จัดสรรรายได้ รู้จักออมก่อนใช้ มีการวางแผนตามศักยภาพของตนเอง ในขณะเดียวกันต้องมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ทีมวิจัยทะเลนอก : การแก้ปัญหาของชุมชนบางสระแก้วอย่างไร

ตัวแทนชุมชนบางสระ : 1) เรื่อง คน ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง ทบทวนตัวเอง ลด ละ เลิก โดยวิธีการเพิ่มรายได้ ทำงานให้มากขึ้น ต้องขยัน หาอาชีพเสริม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ 2) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ลด ละ เลิก เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตัวเองการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อัตราการช่วยเหลือ มี 3 หลัก คือ ออมคน ออมเงิน ออมน้ำใจ กลุ่มเป้าหมาย การทำงานที่เดินไปอย่างคนที่พอมีสตางค์ คนรวยช่วยคนจน

สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ที่ 1 ชุมชนบางสระแก้ว จ.จันทบุรี

- การรวมกลุ่มโดยการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
- การทำบัญชีครัวเรือน ลด ละ เลิก ออมก่อนจ่าย
- เวทีแลกเปลี่ยน เพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหา
- การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน
- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส
- ข้อมูลที่ชัดเจน จากปัญหาที่เกิด
- เห็นคำพูดของคนอื่นสำคัญทุกเรื่อง
- การตั้งสติจะให้กับตัวเอง
- การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
- การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม
- การสร้างคนให้เป็นผู้นำ
- การเปลี่ยนแปลงสถานที่ประชุม ทำให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลง
- ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ การนำไปใช้ เกิดการเปลี่ยนแปลง
- ไม่เห็นแก่งบประมาณ แต่เห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับในชุมชน
- รวมเครือข่ายเพื่อเรียนรู้ระบบการจัดการ
- การรวมกลุ่ม เป็นฐานแห่งการพัฒนาชุมชน
- ไม่อยากได้จุดหมายปลายทาง แต่อยากได้จุดหมายระหว่างทาง

- การสร้างจิตสำนึก รักชุมชนท้องถิ่น
- อย่าให้เงินเป็นแรงจูงใจหลักในการทำงาน
- ใช้ประเพณีวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนบางสระแก้ว เริ่มจากจุดเล็กๆ หากคนที่ศรัทธาบันทึกเป็น ไม่ลืมเป้าหมายตั้งใจ
ร่วมกัน ไม่ลืมส่วนได้ส่วนเสีย สร้างความเข้าใจสร้างสายสัมพันธ์ สร้างข้อตกลงร่วมกัน คณะทำงานมี
ความโปร่งใส ไม่เอาแต่ได้ส่วนตัว ทำงานอย่างเป็นกระบวนการ

ฐานเรียนรู้ที่ 2 การจัดการทรัพยากรชายฝั่งชุมชน ท่าเรือแกลง อ.แกลง จ.ระยอง บทเรียนบ้านปลา ธนาคารปู

- การกั้นแนวเขต
- การสร้างจิตสำนึก ต้องรัก สามัคคี
- การตัวชี้วัดจากภูมิปัญญา
- การให้โอกาสเด็กเข้ามามีส่วนร่วม
- กระบวนการสืบทอดครูรุ่นต่อรุ่น
- ฐานการเรียนรู้สร้างคน
- ยืนหยัด ตั้งใจ จริงจัง ทำให้เห็น เชื่อศรัทธาในสิ่งที่ทำ สำนึกรักท้องถิ่น
- ความเป็นผู้นำเกิดจากการถูกกดทับ เอาเปรียบ เชื่อมโยงภายในก่อนขอข้างนอก รอคอยความสำเร็จ หาวิธีการจัดการกลุ่ม

สิ่งที่ได้เรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ที่ ๒ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งชุมชน ท่าเรือแกลง

อ.แกลง จ.ระยอง

- การพัฒนาศักยภาพของตนเอง ใจ ความเสียสละ การกล้าแสดงออก
- ชุมชนมีพลังในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- เพิ่มคุณค่าของความเป็นกลุ่ม คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางสังคม เพิ่มความรู้ให้กับสมาชิกชุมชนสามารถนำไปอ้างอิงได้ เพื่อประกอบงานวิจัย
- กลุ่มสามารถช่วยขับเคลื่อนชุมชน
- รู้ปัญหาและวิเคราะห์ได้ มองปัญหาให้ทะลุ แล้วมาแก้ปัญหาร่วมกัน
- วิถีชีวิตของตนเอง
- เกิดพลังในการต่อรอง รวมตัว ความรู้ต้องมาพร้อมกับมิตรภาพ การโตของกลุ่มไม่ใช่โตที่ปริมาณคน แต่โตด้วยความรู้และภูมิปัญญา
- การวางแผนขั้นตอนการทำงานวิจัย

- ทีมงานสร้างความเข้าใจให้กับคนใกล้ชิด เข้าอกเข้าใจกัน พยายามพูดให้คนอื่นฟัง เพื่อเติมเต็ม ให้เกิดแนวร่วม ปรากฏตัวเพื่อรวมพลัง เก่งคนเดียวไม่ได้ต้องเก่งไปพร้อมๆกัน
- ผู้นำต้องเสียสละ เสียประโยชน์เพียงคนเดียว ดีกว่าเสียประโยชน์หลายคน และต้องเป็นผู้ตามบ้างในบางโอกาส
- คำว่า วิจัย ไม่ใช่ กรอบความคิด
- ลืมคนบ้านเดียวกัน ขาดความเอื้ออาทร
- เป้าหมายของชีวิต เพื่อให้เผ่าพันธุ์ดำรงอยู่ต่อไป
- สิ่งที่ทำให้กลุ่มอยู่ได้ ความเสียสละเป็นหัวใจของการทำงานกลุ่ม ความไว้วางใจ
- สิ่งที่ทำให้คนเข้ามาอยู่เป็นรวมกันเป็นกลุ่ม ส่วนได้ส่วนเสีย
- ข้อดี ของการรวมกลุ่ม เกิดการรวมกลุ่มอย่างมีพลัง สามารถทำภารกิจใหญ่ได้ มีความละเอียดรอบคอบขึ้น
- ข้อเสีย จัดการบริหารค่อนข้างยาก ใช้เวลานาน
- การใช้ข้อมูล จปฐ. วิเคราะห์ปัญหาของชุมชน
- การเรียนรู้เกิดจากการทำซ้ำๆ
- ดึงความต่าง หาความดีเด่น
- การรวมกลุ่มต้องเริ่มจากจุดเล็กๆ สร้างคณะทำงาน โดยผู้ที่คนส่วนใหญ่เคารพนับถือ คนที่สามารถพูดหรือสร้างความเข้าใจให้กับคนในกลุ่มได้ คนที่สามารถบันทึกข้อมูลได้
- วิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ
- การออมคน ออมเงิน ออมน้ำใจ

ฐานเรียนรู้ที่ 3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนบ้านหนองอ้อ หมู่ที่ 3 ต.บ้านสิงห์ อ.โพธาราม จ.

ราชบุรี “กระบวนการงานวิจัยกับการแก้ไขภาวะหนี้สินของชุมชน” ชุมชนบ้านหนองอ้อ จ. ราชบุรี

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ด้านกระบวนการ

- เห็นกระบวนการ จัดทำข้อมูลชัดเจน สื่อในการเรียนรู้
- มีขั้นตอนในการทำงานอย่างเป็นระบบ เตรียมข้อมูล การนำเสนอ สรุปข้อมูล
- มีการจดบันทึกตั้งแต่ ต้นทางถึงปลายทาง
- มีการถอดบทเรียนออกมาเป็นข้อมูล
- พี่เลี้ยงมีการสรุปข้อมูลอย่างง่ายและเข้าใจ
- การนำเสนอในการแสดงให้เห็นถึงพัฒนาศักยภาพตนเอง
- เจอปัญหา เลยหีบจับประเด็นหนี้สินขึ้นมา ออกแบบเครื่องมือ ในการจัดการหนี้สิน ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย (บัญชีครัวเรือน) มีการทดลองทำภายในทีม แล้วขยายผลต่อคนใกล้ชิดเพิ่มทีละหนึ่ง

สิ่งที่ทำให้เกิดประกาย

- ทำบุญวันละ บาท
- เกิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์
- สวัสดิการจากกลุ่มออมทรัพย์
- การลดหนี้สินในครัวเรือน โดยปรับแนวคิดใหม่ ย้อนมองดูตัวเอง
- การทำบัญชีครัวเรือน
- การพัฒนาศักยภาพของคน
- สืบทอด ขยายผลสู่เด็กเยาวชน
- การจดบันทึก เก็บข้อมูล ตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง

บททวนกฎของทีม

- ที่ผ่านมายังไม่มีกฎกติกาภายในทีม
- ไม่ตรงต่อเวลา
- ขาดความต่อเนื่อง ในการทำงาน
- เกิดความบกพร่องในหน้าที่ที่รับผิดชอบ

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

จากการที่ทีมวิจัยบ้านทะเลนอกได้ไปเรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเอง ทีมวิจัย

ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัย การบริหารจัดการชุมชน ที่ต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน จึงจะสามารถทำงานไปสู่เป้าหมายได้ และสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนบ้านทะเลนอก ดังนี้

- กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อการพัฒนาศักยภาพ สร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน
- การมีจิตสาธารณะ รักท้องถิ่น สร้างแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจ เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
- ทำงานด้วยใจ ใช้คนเป็นแกนหลักในการทำงาน
- การถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่
- การคิดทั้งระบบ เชื่อมโยง และเชื่อมั่นในตัวเองและเพื่อนร่วมงาน ศรัทธาในงานที่ทำ เพื่อการยืนหยัดต่อไป
- การทำบัญชีครัวเรือน การเรียนรู้ ค้นหาตัวตนของตัวเองและชุมชน
- การสร้างภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกในการดำเนินงานร่วมกัน

(4) ข้อเสนอแนะ

จากการเรียนรู้ทีมวิจัยควรนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชุมชน เช่นการทดลองเก็บ

ข้อมูลรายได้ครัวเรือน

3.4.15 งานเสวนา “ สานสัมพันธ์ชุมชน....คนเลนอก” เมื่อ 25 มกราคม 2554 เวลา14.30–22.00 น. ณ ชุมชนบ้านทะเลนอก มีผู้เข้าร่วมจำนวน 89 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำเสนอผลงานวิจัย 2) เพื่อสานสัมพันธ์คนในชุมชน

(1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมวิจัย พี่เลี้ยง และผู้เข้าร่วม
2. ลงทะเบียนพร้อมรับเอกสาร พิธีกรกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมทุกท่าน
3. หัวหน้าโครงการกล่าวที่มาของโครงการพร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดงานเสวนา สานสัมพันธ์ชุมชน..
4. นำเสนอผลงานวิจัย โดยนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
5. แลกเปลี่ยนซักถามจากผู้เข้าร่วม
6. การให้มุมมองความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม
7. ชวนคุย ช่วยมองบทบาทผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
8. แลกเปลี่ยนซักถามจากผู้เข้าร่วม

9. สรุปวิเคราะห์เส้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนบ้านทะเลนอก
10. สรุปและปิดการประชุม

(2) ผลการดำเนินงาน

เปิดงานสานสัมพันธ์ชุมชน...คนเลนอก โดย นายเรวดี หาญจิตร ผู้ใหญ่บ้านทะเลนอก

กระผม ขอต้อนรับพี่น้องทุกคนที่มาร่วมกิจกรรมในวันนี้ ในส่วนตัวผมรู้สึกดีใจที่ชุมชนบ้านทะเลนอก เป็นชุมชนเล็กๆ แต่ได้รับโอกาสมากมายจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานในพื้นที่และนอกพื้นที่ ซึ่งในวันนี้เป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ร่วมกับชุมชนจัดเสวนา สานสัมพันธ์ชุมชน..คนเลนอก มีกิจกรรมการนำเสนองานวิจัย กิจกรรมของเด็กๆลูกหลานคนเลนอก ขอเชิญทุกท่านร่วมงานเสวนา ณ บัดนี้ ขอบคุณมากครับ

ชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย นางสาวชาปี๊ะ วันตา ผู้ดำเนินรายการ

การที่เรามาเจอกันในวันนี้ ที่บ้านทะเลนอก บรรยากาศเป็นเวทีลานโล่ง จะเห็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดเวที มีการตกแต่งประดับประดาด้วยกระดาษสายรุ้ง ที่ทีมวิจัยช่วยกันตัด เหมือนบรรยากาศแบบย้อนยุค ซึ่งการให้ความหมายของสายรุ้ง เป็นการเชื่อมโยงผู้เข้าร่วมที่มาจากภายนอกและภายในชุมชน ซึ่งจะตรงกับวัตถุประสงค์ของงาน สานสัมพันธ์..คนเลนอก โดยมีกิจกรรมการนำเสนอผลงานวิจัย กิจกรรมของเด็กเยาวชน รวมถึงเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ในวันอีกมากมาย ซึ่งขณะนี้ได้ทางทีมวิจัยพร้อมแล้วที่จะเล่าสู่กันฟัง การนำเสนอข้อมูลชุมชน เส้นงานงานวิจัยเป็นอย่างไร ขอเชิญ คุณสนธยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ ค่ะ

เส้นงานงานวิจัย โดยสนธยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการ

กระบวนการงานวิจัยเริ่มจาก ต้นน้ำของงานวิจัย คือ หากันคนมีใจรักในการทำงานร่วมกันพูดคุย มีการทำความเข้าใจมีการสะท้อนถึงปัญหา และวิเคราะห์ถึงปัญหาร่วมกัน การทบทวนภูมิหลัง ค้นหารากเหง้าของตนเอง ของชุมชน การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพหลังจากสิ้นามิ กลุ่มที่ยืนอยู่ได้และล่มไป ใช้ภูมิปัญญาการทำกะปิเป็นเครื่องมือในการทำวิจัย

ช่วงกลางน้ำงานวิจัย มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัย แบ่งโซนรับผิดชอบในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชน /เก็บข้อมูลกลุ่มอาชีพ/ภูมิปัญญาการทำกะปิ จัดเตรียมเวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน /แลกเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชน / จัดทำรายงานความก้าวหน้า

ช่วงปลายน้ำงานวิจัย กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนข้างนอก ทบทวนข้อมูล
การ

ทำกะปิโดยกระบวนการทำซ้ำ จุดประกายจากการศึกษาฐานเกิดแรงจูงใจในการสำรวจข้อมูลรายได้ใน
ครัวเรือน การจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย

กล่าวโดยสรุปว่า การทำงานวิจัย เป็นการทำงานเป็นทีม งานวิจัยขับเคลื่อนมาอย่าง
ต่อเนื่องจนถึงเส้นชัย เวทีนำเสนอผลงานวิจัย ความหวัง ความจริง การสำนึกรักในบ้านเกิด งานที่
ทีมวิจัยทำเป็นของชุมชน งานเราจะเดินไปในทางทิศไหน วันนี้ขอให้ทุกคนให้มุมมอง แนวทางแก้ทาง
กลุ่มด้วยค่ะ

นำเสนอข้อมูลภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ โดย นางมีนละ อินตัน

จากการทำงานเรามีการตั้งเป้าหมาย ว่าทำไมต้องเป็นกะปิ เพราะภูมิปัญญาของคน
ทะเลนอก ตั้งแต่อดีต เรามีการทำกะปิ มาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย สืบทอดมารุ่นต่อรุ่น ผลตอบรับจากคน
ภายนอก รวมทั้งคนภายใน ว่ากะปิของคนบ้านทะเลนอกนั้นอร่อย เป็นที่พอใจของคนทุกคนที่ได้นำไป
บริโภค

หลังจากเหตุการณ์สึนามิ มีหลายหน่วยงาน หลายองค์กรเข้ามาสนับสนุนให้ความ
ช่วยเหลือกับสมาชิกในชุมชน มีกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มสมุนไพร กลุ่มทำขนม กลุ่มท่องเที่ยว
กลุ่มเลี้ยงปลาดุกและอื่นๆ หากถามว่าทำกลุ่มแล้วสำเร็จหรือไม่ นั่น ก็ไม่มีความชัดเจนมาเพราะส่วนหนึ่ง
มีหน่วยงานมาสนับสนุน และส่วนหนึ่งตัวเราเองก็ไม่มีความรู้เลี้ยงเหล่านั้นที่ชัดเจน ทำให้เราต้องหยุดคิด
ทบทวนการทำงานกลุ่ม ส่วนการศึกษาภูมิปัญญาการทำกะปิเป็นเพียงเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนใน
ชุมชน

บทเรียนการบริหารจัดการกลุ่มหลังเหตุการณ์สึนามิ โดย นางสาวเพ็ญศรี อาจหาญ นักวิจัย

กลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนหลังจากเหตุการณ์สึนามิ มีทั้งหมด 16 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มสมุนไพร
2. กลุ่มเลี้ยงไก่
3. กลุ่มแปรรูปอาหาร
4. กลุ่มธนาคารปู
5. กลุ่มเลี้ยงแพะ

6. กลุ่มปฏิจชีวภาพ
7. กลุ่มเลี้ยงวัว
8. กลุ่มทำผ้าบาติก
9. กลุ่มเลี้ยงเป็ด
10. กลุ่มเลี้ยงปูดำ
11. กลุ่มเลี้ยงปลาชุก
12. กลุ่มเยาวชน
13. กลุ่มขนมเบเกอรี่
14. กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่
15. กลุ่มกระดาสา
16. กลุ่มท่องเที่ยว

กลุ่มที่ยังดำเนินการอยู่ ณ ปัจจุบัน คือ กลุ่มกระดาสา / กลุ่มท่องเที่ยว / กลุ่มสมุนไพร/ กลุ่มเยาวชน เยาวชน เนื่องจากมีสมาชิกในกลุ่มมีการประสานงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสร้างเงื่อนไขร่วมกัน ออกกฎระเบียบของกลุ่มให้มีการปฏิบัติร่วมกัน หรืออีกส่วนหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า สมาชิกในกลุ่มมีเป้าหมายเดียวกัน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ อาจเป็นเพราะว่า การที่สมาชิกกลุ่มมีหน้าที่หลายอย่าง ประกอบกับความคิดเห็นไม่ตรงกัน ในบางเรื่อง ทำให้สมาชิกเกิดความไม่เข้าใจ และขาดการทำความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นผลให้สมาชิกหยุดการทำกิจกรรมกลุ่มไป และอีกส่วนหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานกลุ่ม คือการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี มีความชัดเจน ด้วยหลักการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน เช่น กลุ่มสมุนไพร ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง อบรมให้ความรู้ด้านการผลิตสมุนไพร การบริหารส่วนตำบลกำพวน สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาของกลุ่มช่วงเวลา 4 ปี มีสมาชิกในกลุ่ม 20 คนการแบ่งบทบาทหน้าที่สมาชิกกลุ่มรับผิดชอบตามความถนัดสมาชิกในกลุ่มได้รับการอบรมความรู้เพิ่มเติม ซึ่งมีวิทยากรจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานให้ความรู้

จากการดำเนินงานทางกลุ่มประสบปัญหาอุปสรรค ด้านการตลาดไม่แน่นอน ยอดการสั่งซื้อไม่แน่นอน ข้อเสนอแนะสิ่งที่สมาชิกสะท้อนคือทางกลุ่มต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ ส่วนกลุ่มที่หยุดดำเนินการ ได้แก่ กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล กลุ่มทำขนมเบเกอรี่ การดำเนินงานของกลุ่ม

หน่วยงานที่มาให้การสนับสนุน จากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง จัดอบรมให้ความรู้ การทำขนม พร้อมกับสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เตาอบขนม เพื่อให้กลุ่มสตรีบ้านทะเลนอกมีอาชีพเสริม ทางกลุ่มได้ดำเนินการไประยะหนึ่ง แล้วต้องหยุดดำเนินการเนื่องมาจากขนมขายไม่ดี เนื่องราคาแพงกว่าขนมพื้นบ้าน ทำให้กลุ่มประสบภาวะขาดทุน สมาชิกเริ่มหันไปทำกิจกรรมอาชีพอื่นๆ สุดท้ายทำให้กลุ่มขนมต้องหยุดดำเนินการไป ที่ยังคงอยู่เพียงวัสดุ อุปกรณ์การทำขนมเตาอบ เท่านั้น

สถานการณ์กลุ่มด้านการเกษตร

1) ดำเนินการอยู่ ได้แก่ กลุ่มปู้หมักชีวภาพ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิออสก้า ซึ่งได้รับการสนับสนุนพร้อมกับกลุ่มอื่นๆ หลังจากเหตุการณ์สึนามิ แต่ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตรได้ดำเนินการทำปู้หมักชีวภาพจากมูลสัตว์และเศษอาหาร เศษปลาใช้เอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการผลิต และเป็นการดูแลสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านการเพิ่มเติมทักษะความรู้ มีสมาชิกในชุมชนที่สนใจได้พยายามค้นหาสูตรการทำปู้หมักจากหน่วยงานภาครัฐ หรือได้สอบถามจากผู้มีประสบการณ์ด้านการทำปู้หมักชีวภาพในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

2) หยุดการดำเนินการ ได้แก่ 1) กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่ 2) กลุ่มเลี้ยงปลาดุก 3) กลุ่มเลี้ยงแพะ 4) กลุ่มเลี้ยงไก่ 5) กลุ่มธนาคารปู 6) กลุ่มเลี้ยงปูดำ 7) กลุ่มเลี้ยงวัว 8) กลุ่มเลี้ยงเป็ด โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิออสก้า(ประเทศไทย) ส่วนกลุ่มเลี้ยงวัว ได้รับการสนับสนุนโครงการจากภาครัฐ ภายใต้โครงการอยู่ดีมีสุข สนับสนุนงบประมาณกลุ่มด้านการเกษตร กลุ่ม 100,000 บาท มีการดำเนินงานของกลุ่มช่วงระยะเวลา 1 ปี โดยสมาชิกมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ แบ่งกลุ่มรับผิดชอบ กำหนดกติกากลุ่ม โดยกำหนดเวรรับผิดชอบหมุนเวียนกันทุกวันมีสมาชิก 15 คน แบ่งเป็นกลุ่มละ 3 คน รับผิดชอบในการให้อาหาร และทำความสะอาด

บทเรียนที่ผ่านมาของชุมชน การรวมกลุ่มพบกับสภาพปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม เป็น

ประเด็นที่สำคัญต่อการเคลื่อนไหวงานในภาพรวมของกลุ่ม ซึ่งที่ผ่านมาจากกลุ่มอาชีพขาดการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ไม่มีกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน พอนานๆเข้าสมาชิกกลุ่มเริ่มแตกตัวทำให้กลุ่มสลายไป กิจกรรมต่างๆหยุดนิ่ง สุดท้ายเหลือไว้เพียงชื่อกลุ่มเท่านั้น แต่ไม่มีการดำเนินงาน สมาชิกในกลุ่มหลายคนสะท้อนตรงกันว่า การทำกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนด้วย และต้องหาหรือสร้างจุดเด่นของชุมชนให้พบ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จากบทเรียนที่ผ่านมามีความ

ต้องการในการรวมกลุ่มสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว แต่ด้วยข้อจำกัด การขาดแคลนวัตถุดิบ ในการแปรรูป ต้นทุนการผลิตที่สูง ขายสินค้าไม่ได้และขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงานของ สมาชิก ทำให้กลุ่มอาชีพหลายกลุ่มดังกล่าวต้องหยุดการดำเนินการไป

นำเสนอข้อมูลรายได้ครัวเรือน” โดย...จริญา นิ่มนวล (นักวิจัย)

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดูงาน ทำให้ทีมวิจัยบ้านทะเลนอกได้มีความเห็นว่า ทีม วิจัยควรเก็บข้อมูลรายได้ครัวเรือน ในชุมชนบ้านทะเลนอก เพื่อจะได้ทราบข้อมูล และเป็นการทบทวน ตัวเองด้วย และคาดว่าข้อมูลที่ได้สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้อีกด้วย จากการ จดประจักษ์ครั้งนี้ ทีมวิจัยได้เริ่มประชุมทีมวิจัย นำข้อมูลที่ทั้งหมดที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการไปแล้วมาดู และแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน พบว่าข้อมูลการทำกะปี การบริโภตกะปี ทีมวิจัยยังมีข้อมูลที่ไม่ชัดเจน และ สรุปกันว่าจะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2553 ได้ร่วมกันออกแบบเครื่องมือแบบ สสำรวจข้อมูลรายได้ครัวเรือน จำนวน 64 ชุด โดยได้กำหนดโซนบ้านเรือนในการสำรวจ ออกเป็น 11 โซน โซนละ 6 หลังคาเรือน มีหนึ่งโซน 4 หลังคาเรือน รวมทั้งหมด 64 หลังคาเรือน องค์ประกอบของแบบสำรวจ ประกอบด้วยรายละเอียด ดังรายละเอียดนี้

- เพศชาย จำนวน 107 คน
- เพศหญิง จำนวน 105 คน
- ประชากรรวม 212 คน
- ประปาภูเขา 46 ครัวเรือน มีการนํานํ้ามาดื่มก่อนดื่ม จำนวน 4 ครัวเรือน
- เพศชาย จำนวน 107 คน
- เพศหญิง จำนวน 105 คน
- ประชากรรวม 212 คน
- ประปาภูเขา 46 ครัวเรือน มีการนํานํ้ามาดื่มก่อนดื่ม จำนวน 4 ครัวเรือน

ข้อมูลการใช้พลังงานเชื้อเพลิง

- ขนาดถังปิกนิก ราคา 140 บาท ครัวเรือนที่ใช้ จำนวน 8 ครัวเรือน
- ขนาดถังใหญ่ ราคา 310 บาท ครัวเรือนที่ใช้ จำนวน 37 ครัวเรือน
- การใช้แก๊สหุงต้มและใช้ถ่าน จำนวน 12 ครัวเรือน
- การใช้แก๊สหุงต้มและ การใช้ถ่าน ใช้ถ่านในการปรุงอาหาร จำนวน 17 ครัวเรือน

ข้อมูลการสื่อสาร โทรศัพท์มือถือ

- บ้านที่ไม่ได้ใช้โทรศัพท์มือถือ 12 หลัง
- บ้านที่ใช้โทรศัพท์มือถือ 1 เครื่อง จำนวน 26 หลัง

- บ้านที่ใช้โทรศัพท์มือถือ 2 เครื่อง จำนวน 13 หลัง
- บ้านที่ใช้โทรศัพท์มือถือ 3 เครื่อง จำนวน 3 หลัง
- บ้านที่ใช้โทรศัพท์มือถือ 4 เครื่อง จำนวน 1 หลัง ค่าโทรศัพท์ไม่แน่นอน
- ใช้โทรศัพท์บ้าน จำนวน 1 หลัง ค่าโทรศัพท์ต่อเดือน 150 บาทต่อเดือน
- ใช้อินเทอร์เน็ต จำนวน 2 หลัง จ่ายค่าบริการรายเดือน 199 บาทต่อเดือน และจ่ายค่าบริการเดือนละ 590 บาทต่อเดือน

ข้อมูลการยานพาหนะ

ข้อมูลรถยนต์

- จำนวนรถยนต์ที่ผ่อนหมดแล้ว จำนวน 3 คัน
- จำนวนรถยนต์ที่กำลังผ่อนอยู่ จำนวน 6 คัน

ข้อมูลรถจักรยานยนต์

- รถจักรยานยนต์ ที่ผ่อนชำระหมดแล้วจำนวน 30 คัน
- บ้านที่ไม่มีรถจักรยานยนต์ จำนวน 15 หลัง

สรุปจำนวนรถจักรยานยนต์ทั้งหมดในชุมชน จำนวน 36 คัน จำนวนรถยนต์ทั้งหมด 9 คัน

ข้อมูลข่าวสาร

- การบริโภคข่าวสาร ราคากระสอบละ 250-300 บาท จำนวน 13 ครั้วเรือน
- การบริโภคข่าวสาร ราคากระสอบละ 350 -550 บาท จำนวน 29 ครั้วเรือน
- การบริโภคข่าวสาร ราคากระสอบละ 1,000 – 1, 600 บาท จำนวน 8 ครั้วเรือน

สรุปข้อมูลการบริโภคข่าวสารในชุมชน จำนวน 50 ครั้วเรือน รวมเป็นเงิน 40,317.50 บาทต่อเดือน เฉลี่ยต่อปี เป็นเงิน 483,810 บาท

ข้อมูลการบริโภคไข่ไก่

- สรุปข้อมูลซื้อไข่ไก่ จำนวน 910 ฟองต่อเดือน ราคาเฉลี่ยฟองละ 4 บาท ใน 1 เดือนบริโภคไข่ไก่ เป็นเงิน 3,640 บาท ค่าใช้จ่ายจากการบริโภคไข่ไก่ต่อปี เป็นเงิน 43,680 บาท

ข้อมูลการใช้น้ำปลาในครัวเรือน

- สรุปข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่ซื้อน้ำปลาขวดเล็กบริโภค รวม 28 ครัวเรือน จำนวนน้ำปลาทั้งหมด 61 ขวด ราคาโดยเฉลี่ยขวดละ 15 บาท รวมเป็นเงิน 915 บาทต่อเดือน เฉลี่ยต่อปี เป็นเงิน 10,980 บาท น้ำปลาขวดเล็ก 6 ขวด ต่อเดือน จำนวน 1 หลัง

- จำนวนครัวเรือนที่ซื้อน้ำปลาขวดใหญ่บริโภค ดังนี้ สรุปข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่ซื้อน้ำปลาขวดใหญ่บริโภค รวม 17 ครัวเรือน จำนวนน้ำปลาทั้งหมด 22 ขวด ราคาโดยเฉลี่ยขวดละ 25 บาท รวมเป็นเงิน 550 บาทต่อเดือน เฉลี่ยต่อปี เป็นเงิน 6,600 บาท
- ครัวเรือนที่ซื้อซอลบริโภค จำนวน 2 ครัวเรือน จำนวนที่บริโภค 1 ขวดต่อเดือน เฉลี่ยราคาขวดละ 38 บาท
- จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีข้อมูล 6 ครัวเรือน

ข้อมูลการบริโภคน้ำมันพืช จำนวนครัวเรือนที่ซื้อน้ำมันพืชมาบริโภค ดังนี้

- สรุปข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่ซื้อน้ำมันพืชมาบริโภค จำนวน 51 ครัวเรือนบริโภคน้ำมันพืช 174 ขวดต่อเดือน ราคาเฉลี่ยขวดละ 45 บาท รวมเป็นเงิน 7,830 บาท เฉลี่ยต่อปี เป็นเงิน 93,960 บาท

ข้อมูลการบริโภคน้ำตาลทราย จำนวนครัวเรือนที่ซื้อน้ำตาลทรายบริโภค ดังนี้

- สรุปข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่บริโภคน้ำตาลทราย จำนวน 53 หลัง รวม 173 กิโลกรัม ราคา กก.ละ 30 บาท เป็นเงิน 5,190 บาท เฉลี่ยต่อปี เป็นเงิน 62,280 บาท

ข้อมูลการบริโภคผงชูรส

- 20 ถุง ต่อเดือน 1 หลัง (นายอับดุลราหับ นิ่มนวล) จำนวนครัวเรือน 23 ครัวเรือน รวม 97 ถุง เฉลี่ยถุงละ 5 บาท เป็นเงิน 485 บาท
- ผงชูรสราคาถุงละ 10 บาท บริโภค 2 ถุง ต่อเดือน 6 หลัง 1 ถุง ต่อเดือน 2 หลัง
- จำนวนครัวเรือน 14 ครัวเรือน รวม 51 ถุง เฉลี่ยถุงละ 10 บาท เป็นเงิน 510 บาทถุงละ 20 บาท
- จำนวนครัวเรือน 11 ครัวเรือน รวม 18 ถุง เฉลี่ยถุงละ 20 บาท เป็นเงิน 360 บาท บริโภคผงชูรสราคาถุงละ 40 บาท 1 ห่อต่อเดือน 1 หลัง บริโภคผงชูรสราคาถุงละ 50 บาท 2 ห่อต่อเดือน 1 หลัง
- สรุปข้อมูลการบริโภคผงชูรส เฉลี่ยต่อปี รวมเป็นเงิน 17,940 บาทต่อปี

ล้อมรั้วข้างบ้าน ...พืชผักสวนครัว

ข้อมูลตะไคร้

- ซื้อตะไคร้ 5 หลัง (เฉลี่ยซื้อตะไคร้ 30-50 บาทต่อเดือน)
- ไม่มีข้อมูล 12 หลัง

ข้อมูลพริกสด

- ไม่ได้ปลูกพริก 25 หลัง

- ปลุก 17 หลัง จำนวน 1-5 ต้น

ข้อมูลขมื่น

- ไม่ได้ปลุกขมื่น 28 หลัง
- ปลุก 9 หลัง

ข้อมูลฆ่า

- ไม่ได้ปลุก 5 หลัง (ซื้อฆ่า 5 -40 บาทต่อเดือน)
- ปลุก 34 หลัง จำนวน 2-20 กอ

ข้อมูลบริโภคนกเกลือ

- ราคาเกลือถุงละ 2 บาทสรุปข้อมูลรวม 4 หลังจำนวน 36 ห่อ เหลือห่อละ 2 บาท เป็นเงิน 72 บาท
- ราคาเกลือห่อละ 2.50 บาท สรุปรวม 15 หลัง จำนวน 90 ถุง ราคาถุงละ 2.50 เป็นเงิน 225 บาท
- ราคาเกลือถุงละ 3 บาท สรุปรวม 20 หลัง 123 ถุง * 3 บาท 369 บาท
- ราคาเกลือถุงละ 4 บาท สรุปรวม 8 หลัง จำนวน 49 ถุง ราคาถุงละ 4 บาท รวมเป็นเงิน 196 บาท
- ราคาเกลือถุงละ 10 บาท สรุปรวม 2 หลัง 3 ห่อ เป็นเงิน 30 บาท

ข้อมูลกะปิ

ข้อมูลกะปิ พ.ศ. 2552

- คนคั้นกุ้ง จำนวน 15 ราย ได้ตัวกุ้ง 865 กก.ต่อปี ได้กะปิ 288 กก.ต่อปี
- เก็บไว้กินในครัวเรือน 132 กก.ต่อปี
- จำนวนในชุมชนและนอกชุมชน 7 ราย จำนวนกะปิ 158 กก.ต่อปี
- ราคาขายกิโลกรัมละ 80-100 บาท
- ได้ตัวกุ้ง 1245 กก. (ไม่มีข้อมูล 2 ราย)
- ได้กะปิ 415 กก. (ไม่มีข้อมูล 2 ราย)

สรุปรวมปี พ.ศ. 2553 ชุมชนบ้านทะเลนอก ทั้งซื้อกะปิและ ทำกะปิ ทั้งหมด 424 กิโลกรัม

ข้อมูลการบริโภคกะปิ

- กะปิ 1 กก. บริโภค 15 วัน จำนวน 6 ครัวเรือน
- กะปิ 1 กก. บริโภค 30 วัน จำนวน 20 ครัวเรือน
- กะปิ 1 กก. บริโภค 45 วัน จำนวน 3 ครัวเรือน
- จำหน่ายภายนอกชุมชน 7 ราย จำนวนกะปิ 169 กก. (ไม่แน่นอน 1 ราย)

ข้อมูลน้ำยาล้างจาน

- น้ำยาล้างจานขวดเล็กราคา 12 บาท สรุปรวม 39 หลัง จำนวนน้ำยาล้างจาน 150 ขวด ต่อเดือน เป็นเงิน 1,800 บาท เหลือต่อปี เป็นเงิน 21,600 บาท

- น้ำยาล้างจาน ขนาดใหญ่ ราคาขวดละ 25 บาท สรุปรวเรือนที่ใช้น้ำยาล้างจานขวดใหญ่ จำนวน 14 หลังคาเรือน จำนวนน้ำยาล้างจานที่ใช้รวมทั้งสิ้น 23 ขวดเป็นเงิน 575 บาทต่อเดือน

สรุปภาพรวมครัวเรือนที่ใช้น้ำยาล้างจาน 53 หลังคาเรือน ใช้น้ำยาล้างจาน 173 ขวด เป็นเงินทั้งสิ้น 2,375 บาทต่อเดือน คิดเฉลี่ยต่อปี เป็นเงิน 28,500 บาท

ข้อมูลการอาศัยในชุมชน

ลักษณะของที่อยู่อาศัย

- บ้านเองมีเอกสารสิทธิ์ จำนวน 30 หลังคาเรือน
- บ้านเองไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน 12 หลังคาเรือน
- บ้านเองปลูกในพื้นที่ของญาติพี่น้อง จำนวน 7 หลังคาเรือน
- เช่าบ้านอยู่ (ราคา 500 – 1,000) จำนวน 5 หลังคาเรือน

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

ชุมชนมีหนี้สิน จำนวน 28 ครัวเรือน ไม่มีหนี้สิน จำนวน 23 ครัวเรือน ไม่ให้ข้อมูล จำนวน 3 ครัวเรือน

ภาระหนี้สิน และ แหล่งที่มาของเงิน

- กู้เงินเงินล้าน(กองทุนหมู่บ้าน) จำนวน 1 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 20,000 บาท กู้เงินจากกองทุนเศรษฐกิจชุมชนบ้านทะเลนอก จำนวน 8 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 210,000 บาท
- กู้เงินเครดิตยูเนียน จำนวน 2 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 12,000 บาท กู้เงินทางธนาคารเพื่อการเกษตร
- และสหกรณ์การเกษตร จำนวน 1 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 70,000 บาท กู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์ (กรณีตกสำรวจ จปฐ.) จำนวน 1 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 10,000 บาท
- กู้เงินกองทุนเพื่อการศึกษา (ยศ.) จำนวน 1 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 20,000 บาท
- กู้เงินจากกองทุนยูเสดและเครดิตยูเนียน จำนวน 1 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 1,000,000 บาท
- กู้เงินจากกองทุนยูเสดและกองทุนเงินล้าน จำนวน 2 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 80,000 บาท
- กู้เงินจากเครดิตยูเนียนและสหกรณ์ออมทรัพย์ครู จำนวน 1 ครัวเรือน จำนวนเงินกู้ 1,200,000 บาท

- มีหนี้ แต่ไม่มีข้อมูล แหล่งที่มาของเงินกู้ จำนวน 9 หลัง รวมหนี้สินจากการกู้ยืมเงิน เป็นเงิน 1,704,000 บาท

ข้อมูลรายได้ในครัวเรือน

- รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท จำนวน 1 ครัวเรือน
- รายได้ 10,001-20,000 จำนวน 11 ครัวเรือน
- รายได้ 20,001 ขึ้นไป ไม่มีข้อมูล

ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือน

- รายจ่ายต่ำกว่า 1,000 บาท จำนวน 6 ครัวเรือน
- รายจ่าย 20,001 ขึ้นไป จำนวน 1 ครัวเรือน

สรุปได้ว่า ชุมชน ได้เรียนรู้ตนเองจากข้อมูลที่ทางทีมวิจัยได้ร่วมกันเก็บข้อมูลและมาร่วมสรุปข้อมูล

ประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

นางหาติยา ขายเขทอง ทีมวิจัยบ้านบางกล้วยนอก : การทำข้อมูลรายรับรายจ่ายในครัวเรือน การคำนึงถึงรายได้-รายจ่ายในครัวเรือน มีการจดบันทึกข้อมูลในการจับจ่ายใช้สอย รายจ่ายบางตัว เป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะทำขึ้นเอง เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน เช่น การทำน้ำยาล้างจานขึ้นเอง เป็นการฝึกนิสัยเรา จากที่เราซื้ออย่างคล่องตัว แต่กลับมาทำเอง รายจ่ายบางตัวเราลดไปได้ไหม เพื่อเอารายจ่ายตรงนั้นมาเป็นขนมลูกแทน และการทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่ม สบู่เหลว แชมพูสระผม ถ้าหากพี่น้องทะเลนอกสนใจ ก็ยินดี ขอเป็นวิทยาทานไม่ใช่วิทยากร

นายสมพงษ์ ประสานการ ทีมวิจัยบ้านบางคิย : งานวิจัยได้พลิกพื้นให้รู้จักตัวเอง ค้นหาตัวเอง ให้รู้คุณค่าของชุมชน ซึ่งเห็นว่าทีมวิจัยได้ทำข้อมูล จปฐ.ที่ชัดเจน สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ หรือส่งต่อข้อมูลให้กับทางอำเภอ หรือทางผู้ใหญ่บ้านได้เลย ส่วนหนึ่งทีมวิจัยมีความเข้มแข็ง ได้มีการเรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูลชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี

นายคลก้อเสริม ผดุงชาติ ทีมวิจัยบ้านบางกล้วยนอก : จากข้อมูลรายได้ในครัวเรือน ผมมองว่าเราทุกคนสามารถทำได้ไม่เกินความสามารถของตัวเอง เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อยากฝากให้คนทะเลนอกคิดว่าสิ่งที่ไหลออกไปสู่ภายนอกเป็นจำนวนมาก เราจะทำอย่างไรให้ชุมชนสามารถลดรายจ่ายในชุมชนลงได้

นางกาญจนา ดาวเรือง ทีมวิจัยบ้านโตนกลอย : จากประสบการณ์ที่ตัวเองได้พบ เดิม

ตัวเองก็ซื้อน้ำยาล้างจานเป็นประจำ เดือนหนึ่งใช้หลายคร้ว พอดีตัวเองเป็นลูกค้า ธกส. ทางธนาคารเสนอสินค้า ที่ หั่วซื้อทำน้ำยาล้างจาน ก็เลยซื้อหั่วซื้อกลับมา นอกจากจะใช้เองแล้ว ยังแจกให้คนข้างบ้านอีกด้วย ซึ่งทำเองแล้วทำให้ลดรายจ่ายได้เยอะ

นางล่อมาขวัญ หนูนอนันต์ ทีมวิจัยบ้านกำแพง : จากที่ได้รับฟังการนำเสนอข้อมูลกะปิเป็นอาหารอันดับสองรองจากข้าวสาร ถ้ามองว่า กะปิก็เป็นอาชีพหลักเช่นกัน ขอฝากในเรื่องการฟื้นฟู การสืบสาน พบว่าทรัพยากรในบ้านทะเลนอกยังสมบูรณ์ ยังมีดินเค็มเยอะแยะ สามารถทำเป็นอาชีพเสริมส่งเสริมให้กับผู้สูงอายุในชุมชนได้มีอาชีพเสริมกัน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

นายส่อแลห์ ภักดี ทีมวิจัยบ้านบางหิน : ยังเป็นน้องใหม่ในการทำงานวิจัย พัฒนาโครงการอนุรักษ์หอยหวาน-หอยขาว บ้านบางหิน เพราะอนาคตหากไม่อนุรักษ์สักวันหนึ่งมันคงหมดไป ตอนนี้มันเหลือน้อย ก็เลยทำการวิจัยเพื่ออนุรักษ์ให้ลูกหลานเราได้รู้จัก ได้เห็นคุณค่าของมัน เพื่อให้อยู่กับบ้านบางหินตลอดไป

นายบุญเรือง คงทอง ทีมวิจัยบ้านบางลำพู : ได้มาเรียนรู้ชุมชนบ้านทะเลนอก และได้รู้จักกับเครือข่ายนักวิจัย

นางสาวเสาวนีย์ สุทธิชล เครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคใต้ : งานวิจัยเป็นเครื่องมือของชุมชน งานวิจัยเป็นการเตือนคนให้คนไม่ลืมบ้านตัวเอง ไม่ให้ลืมตัวตน ให้เรียนรู้ชุมชน แล้วนำไปคิดต่อ คนเราตัดสินใจอะไรก็ตามก็ต้องขึ้นกับข้อมูลชุมชนด้วย ชุมชนต้องตั้งหลักด้วยชุมชนเอง ตั้งหลักอยู่บนฐานทุนของตนเอง งานวิจัยเป็นเครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวเดินต่อไปในอนาคตได้ในข้างหน้า

ช่วงเสวนา บทบาทผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ชวนคุย ช่วยมอง

โดยมีผู้ดำเนินการเวที คุณฝ้ายหะ ผดุงชาติ นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนบ้านบางกล้วย

นอก

ซึ่งมีผู้ร่วมเสวนาประกอบด้วย การทำกลุ่มอาชีพ ต้องเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาในท้องถิ่น และพัฒนา
กลุ่มอาชีพบนฐานทรัพยากรในชุมชน และที่สำคัญการที่เราทำวิจัย เรามีข้อมูลซึ่งข้อมูลส่วนนี้สามารถ
นำไปพัฒนาชุมชนได้ในอนาคต

นายภักดี คำชัย โรงเรียนบ้านทะเลนอก ในฐานะเป็นอาจารย์โรงเรียนบ้านทะเลนอก

ก่อนอื่นต้องขอชื่นชมทีมงานวิจัยบ้านทะเลนอก การทำงานในชุมชนเล็กเราก็ต้องสร้างทีมงานใน
การขับเคลื่อนเป็นตัวแทนของชุมชน ซึ่งการทำงานวิจัยโดยนำสิ่งที่อยู่รอบตัวเรามาศึกษาเรียนรู้เพื่อสร้าง
กระบวนการกลุ่ม ซึ่งผมมองว่า ใครมีข้อมูลมากคนนั้นได้เปรียบ แต่หากเราไม่นำข้อมูลไปสู่การ
ปฏิบัติการ เราก็จะได้แค่ข้อมูลที่รวบรวมอยู่ในรายงานเพียงเท่านั้น เราต้องนำข้อมูลไปใช้ให้เกิด
ประโยชน์ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลในครัวเรือนต่างๆ ข้อมูลที่เราได้
รวบรวม เราต้องนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน อย่างไรก็ตามเราต้องไม่ลืมความเป็นตัวตนของตนเอง ไม่
ลืมรากเหง้าของตนเอง ส่วนเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ และจากข้อมูลพบว่าชุมชนของมีภาวะปัญหาหนี้สิน
เราต้องมาดู มาช่วยกันวิเคราะห์ร่วมกันจากเรื่องที่อยู่ใกล้ๆตัวเราก่อน ขอขอบคุณครับ

นายวิทยา สุวรรณสอง ปศุสัตว์อำเภอสุขสำราญ ผมได้มีโอกาสมาเยือนชุมชน

ทะเล

นอกครั้งแรก เมื่อปีพ.ศ. 2537 ผมมองว่าการเรียนรู้ เราผ่านการเรียนรู้มากมายขนาดไหน ได้รับ
การศึกษาสูงขนาดก็ยังไม่ผ่าน หากเราไม่ได้เรียนรู้ตัวเอง วันนี้คนทะเลนอกเริ่มที่จะเรียนรู้ตัวเอง คำตอบ
ที่เราบอกว่าเราจะยืนอยู่ได้หรือยืนอยู่ไม่ได้ คำตอบทั้งหมดอยู่ที่หมู่บ้าน จากการที่ผมได้อ่านจากเอกสาร
สรุปข้อมูลในวันนี้ คำถามแรกที่ผมต้องการถาม คือ บ้านทะเลนอกมีอยู่กี่ครัวเรือน ? องค์ความรู้ภูมิ
ปัญญาที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้ถ่ายทอดสู่ลูกหลานมีอะไรบ้าง และเป็นอยู่อย่างไร และเราต้องหาคำถามเหล่านี้ให้
ได้ก่อน ซึ่งมองว่าชุมชนบ้านทะเลนอกมีศักยภาพ มีโอกาส การทำการตลาดของชุมชนทะเลนอก ทำ
ได้ในหมู่บ้านก่อน แล้วตลาดภายนอกจะมาเอง วันนี้เราขามองตลาดที่มีสถานที่ที่ற்று ตลาดคือการนำ
สินค้ามาแลกกับเงิน เงินมา สินค้าไป นั่นก็คือการเกิดตลาด ขายความเป็นทะเลนอกให้ได้ นอกจาก
คำตอบอยู่ที่หมู่บ้านแล้ว สิ่งที่สำคัญคือคนทะเลนอกทั้งหมด ต้องเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ต้องเรียนรู้ตลอด
ชีวิต ไม่ใช่รู้เท่านี้แล้วจบ รู้เท่านี้แล้วพอ และเรื่องของการเชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆของหมู่บ้าน เชื่อมโยง
ความเปลี่ยนแปลง เชื่อมโยงกลุ่มคน องค์กรที่อยู่กันในหมู่บ้าน เชื่อมโยงพี่น้องเราที่ได้รับการคัดเลือกไป
เป็นอบต. เชื่อมโยงพี่น้องที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องเดียว เราจะ
ได้เรียนรู้เรื่องเดียวกัน เรียนรู้ไปพร้อมๆกัน แล้วเราจะเห็นทางออก สุดท้ายหากเราสามารถเชื่อมโยง
ภายในชุมชนได้ การเชื่อมโยงจากภายนอก เราต้องเชื่อมโยงอย่างมีศักดิ์ศรี เราต้องเป็นผู้กำหนดทิศ
ทางการพัฒนาหมู่บ้านของเราเอง แบบนี้จึงเรียกว่าเป็นการเชื่อมโยงอย่างมีศักดิ์ศรี หากเป็นการให้ ต้อง
ให้เราอย่างศรัทธา อย่าให้เขาให้เราอย่างสมเพทเวทนา วันนี้พี่น้องทะเลนอกต้องหันมาเรียนรู้ตัวเองให้

มากขึ้น บทเรียนของคนทะเลนอกมีมากมาย ผมจึงขอฝากให้คนทะเลนอกเชื่อมโยงราวต่างให้เป็นเรื่องเดียวกัน แล้ววันนั้นชุมชนทะเลนอกจะมีความสำเร็จในทุกๆด้าน

นางฟ้าลิหะ ผดุงชาติ สรูป เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน คือการเรียนรู้

ตลอดชีวิต การที่จะแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนบ้านทะเลนอกได้ คำตอบอยู่ที่ชุมชน และต้องมีการเชื่อมโยงมิติภายในและมิติด้านนอก เพื่อมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะทำให้คนทะเลนอกก้าวไปได้

นายคลก้อเส็ม ผดุงชาติ หัวหน้าโครงการวิจัยบ้านบางกล้วยนอก การทำงานวิจัย

จะต้องมีความมั่นใจในตนเอง ไม่ใช่ทำงานวิจัยเพื่อให้จบตามกิจกรรมของโครงการวิจัย เมื่อทำแล้วก็จะนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาให้กับครอบครัว และคนในชุมชนของเราได้จริงๆ ไม่ใช่ทำแล้วจบก็จบไป ถือว่าพวกเราทั้งหมดยังไม่ถึงเส้นชัย ผมขอยกประเด็นการสร้างอาชีพให้เกิดความมั่นคง ถ้าดูจากข้อมูล เรามีอาชีพประมงเป็นหลัก ถามว่าในอดีต 20-30 ปีที่ผ่านมา กุ้งเคยมีหรือทรัพยากรในทะเลมีความเปลี่ยนหรือไม่อย่างไร หากดูจากข้อมูลพบว่าทางทีมวิจัยยังเรียนรู้ไม่ถึงในเรื่องของการเปรียบเทียบเรื่องทรัพยากรจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากการต่อสู้กับระบบทุน ของเครือข่ายประมงพื้นบ้าน และประเด็นที่สอง ในเรื่องของประมงสัญจร การทำไซพับ การไม่ได้กำหนดขนาดของตาอวน ถามว่าในอนาคตเราจะมีกุ้งให้จับหรือไม่ มีกุ้งให้รุนเคยหรือไม่ ซึ่งกุ้งเคยไม่จำเป็นต้องมีการเพาะเลี้ยงหรือไม่ต้องการเพิ่มปริมาณ เพราะกุ้งเคยมันเข้ามาขายฝั่งโดยธรรมชาติ ยกตัวอย่าง หากเราจะปลูกยาง

หรือปาล์มน้ำมัน เราไม่ต้องไปมองที่ดินยางหรือต้นปาล์ม แต่ทำอะไรก็ได้ให้ดินเราสมบูรณ์
เปรียบเสมือนกับชายฝั่งของเรา เราต้องพยายามดูแลชายฝั่งของเราให้สมบูรณ์ อย่าให้ถูกทำลาย ปฏิบัติ
ตามระเบียบกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ เพียงเท่านี้สัตว์น้ำ กุ้งเคย ปู ปลา ก็จะเข้ามาเองโดยธรรมชาติของมัน
ผมคิดว่าในส่วนนี้เป็นประเด็นที่พี่น้องหรือทีมวิจัยบ้านทะเลนอกต้องช่วยกันดำเนินการต่อไป ซึ่งจะ
นำไปสู่ความมั่นคงทางอาชีพ และในเรื่องการเก็บข้อมูล ผมมองว่าทีมวิจัยได้ข้อมูลที่ละเอียด แต่ในการ
ที่เราเก็บข้อมูลมานั้น เราจะต้องมาร่วมกันวิเคราะห์ด้วยว่าข้อมูลอะไรที่เราจะนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อ
นำไปสู่การลดรายจ่าย หรือคนในชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ ประเด็นสำคัญอยู่ตรงที่การวิเคราะห์
ข้อมูลและเรียนรู้กับข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งในเรื่องนี้เรากำลังทำเรื่องการทำพาดตนเอง ทำอย่างไรให้เกิด
การหมุนเวียนในชุมชนให้มากที่สุด ผมอยากฝากไว้ว่า จากกระบวนการทำงานวิจัยบ้านทะเลนอก เมื่อ
จบโครงการ เราต้องมีคำตอบในกับตนเองและชุมชน มีทางออก ทางเลือกให้กับชุมชนต่อไป จริงอยู่ที่
เราได้คน เราได้ข้อมูล แต่หากเรานำข้อมูลมาวางไว้โดยไม่ได้ขับเคลื่อนต่อนั้น ผมมองว่ามันไม่มีผล ผม
จึงขอฝากไว้ให้ทีมวิจัยได้คิดต่อ ขอขอบคุณมากครับ

นางฟ้าลิหะ ผดุงชาติ สรูป กระบวนการวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่อเมื่อได้นำข้อมูลไปสู่

การพัฒนา จากที่วิทยากร บอกว่าการเรียนรู้ต้องเรียนรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มันจึงจะเกิดพลัง การ
ต่อสู้ต้องต่อสู้ด้วยข้อมูล การเรียนรู้อย่างเท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนด้วย

การใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ กล้าที่จะทำ กล้าที่จะนำเสนอ ด้วยความสมัครใจ เพื่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน

นายอับดุลเลาะห์ สาลี เลขานายกองคํการบริหารส่วนตำบลกำพวน คำว่าวิจัย ฟังดู

แล้วเป็นคำของนักวิชาการ พวกที่จับด็อกเตอร์ พวกที่เรียนปริญญาโท ทำสารนิพนธ์ ทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งผมมอง ว่าการวิจัย คือการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ นำประสบการณ์มาประมวลไว้ด้วยกัน ประสบการณ์ที่เราเคยมีจากการที่ทำแล้ว ทำอีก หลายๆครั้ง จึงพบคำตอบว่า สิ่งนี้แหละคือสิ่งที่ใช่ ซึ่งคนทะเลนอกทำงานวิจัย โดยใช้กะปิเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนฐานรากหรือคนแบบบ้านๆอย่างพวกเราได้รู้จักตัวเอง รู้จักคิด รู้จักคุณค่าของตนเอง รู้จักพัฒนาศักยภาพของตนเอง รู้ลึกถึงคุณค่าของตนเอง ว่าเราก็ทำได้ สามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปพึ่งจากข้างนอกมาอุ้มเราอยู่ตลอดเวลา ทะเลนอกเป็นหมู่บ้านแรก ของคนกำพวน ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่ก่อเกิดต้นตระกูลของคนกำพวน ในอดีต คนทะเลนอกจะเดินโดยทางเรือ ต่อมาได้มีการขยายหมู่บ้าน ไปตั้งถิ่นฐานที่หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 2 ในปัจจุบัน ถือว่าหมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก ถือได้ว่าเป็นรากเหง้าของคนกำพวน

นางฝ่าลิ๊ะ ฆะ ผดุงชาติ สรูป ทางท่านวิทยากรได้ให้มุมมอง มองว่างานวิจัยเป็นการ

ค้นหาคำตอบ ทำให้เกิดการเรียนรู้ตัวเอง เรียนรู้ชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ลดการหวังพึ่ง เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ งานวิจัยทำให้เกิดคน เกิดการพัฒนา

ศักยภาพเพิ่มขึ้น เห็นความเข้มแข็งของชุมชนการเก็บข้อมูล การสร้างความเข้มแข็งของทีมงาน เป็นผู้นำ
การพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชนต่อไป

นายชูศักดิ์ นนทแก้ว เกษตรอำเภอสุขสำราญ ผมได้มาทำงานในพื้นที่ อำเภอ

สุขสำราญ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2547 หลังจากนั้นได้เกิดเหตุการณ์สึนามิ ผมได้มีโอกาสรู้จักพ่อแม่
พี่น้องบ้านทะเลนอก เป็นหมู่บ้านแรกๆที่ได้ สำหรับหมู่บ้านทะเลนอกในความคิดเห็นของผม คือ
ชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนหนึ่งของอำเภอสุขสำราญ เพราะว่า ชุมชน องค์กรต่างๆ
ที่ทำงานในพื้นที่ให้ความร่วมมือ ไม่มีความขัดแย้งกัน เมื่อเราเข้ามาทำงานโดยเรามีแนวคิดว่าจะช่วยกัน
นำพาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ส่วนการทำงานจะให้เกิดการบรรลุเป้าหมายมากขึ้นเพียงใดนั้น มันก็
ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบต่างๆ เช่นความพร้อมของชุมชน การให้การสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือความ
ต้องการของตลาด หรือว่าปริมาณนักท่องเที่ยว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งเช่นกัน

นางฟ้าลิหะ ผดุงชาติ สรูป กระบวนการเรียนรู้นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

นางสาวเสาวนีย์ สุทธิชล เจ้าหน้าที่องค์กรอิสระ ที่ผ่านมาจากเหตุการณ์สึนามิ

มี

งบประมาณมากมายที่ลงมาในชุมชน ซึ่งมองว่านั่นคือต้นทุน ภายหลังเกิดวิกฤติทางทรัพยากร
วิกฤติของคน จากบทเรียนที่มีคนเอามาให้จำนวนมาก วิกฤติตัวคน กลายเป็นว่าเราเป็นผู้แบมือ กัน

มากกว่า เป็นผู้ให้ และในกลับกัน มองจากฐานหน่วยงาน ซึ่งที่ผ่านให้แบบสงเคราะห์ ให้ความหวังดี
อยากช่วยเหลือชุมชน จนเกิดการให้ซ้ำซ้อนกัน แต่การให้ลืมนำเงินคือดาบสองคม ซึ่งสรุปได้ว่า หาก
เราเอาเงินเป็นตัวตั้ง การพัฒนาจะล้มเหลว แต่หากเราเอาคนเป็นตัวตั้ง เราจะได้คน ได้พลังในชุมชน ซึ่ง
สรุปว่าการทำงานสืนามิแบบสงเคราะห์มันไม่ใช่วิธีการที่ดี หากแต่เราจะทำงานให้สำเร็จจริงเราต้องตั้ง
ต้นคำตอบต้องอยู่ที่หมู่บ้าน แล้วค่อยๆค้นหา เรียนรู้ไปกับชุมชน ซึ่งตนเองได้เข้ามาอยู่ในชุมชน 6-7 ปี
เพื่อเรียนรู้วิถีของชุมชน ซึ่งขณะนี้ตนเองทำงานเครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคใต้ ค้นหาเกษตรที่ลดละ
สารเคมี เกษตรพันธกรรม ค้นหาภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งเกษตรกรรมเป็นตัวหล่อเลี้ยงคนทั้งประเทศ ที่
เราว่า ชาวนาเป็นกระดูกสันหลัง แต่ขณะนี้เรากำลังเหยียบกระดูกสันหลังของชาตอยู่หรือไม่ นี่คือการตอบ
หนึ่งที่ว่าเราหลงลืมรากเหง้าของตนเอง ถ้าหากดูข้อมูลของชุมชนทะเลนอก ซึ่งถือว่าเป็นฐานราก ฐาน
หลักของคนสุขสำราญก็ว่าได้ ในวันนี้ชุมชนทะเลนอกต้องเก็บเกี่ยว เชื่อมร้อยต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้
ได้ ในวันนี้คนข้างนอกรู้จักทะเลนอก จากกลุ่มท่องเที่ยว จากกลุ่มสมุนไพร จากกะปิทะเลนอก และ
อื่นๆอีกมากมาย คนทะเลนอกต้องมีการจัดการภายในชุมชนด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นการก้าวไปสู่สิ่งที่
เพื่อนบอกให้ทำ ค่อยๆคิด ค่อยๆค้นหา การทำงานไม่ต้องเร่งรีบ ตั้งสติ และคิดให้มากขึ้น ค่อยเรียนรู้
ค่อยๆโตไป สิ่งนี้เป็นสิ่งที่บอกกับตนเองเสมอ ซึ่งการทำงานในบางครั้งเราเริ่มต้นเพียง 2-3 คน แต่เชื่อว่า
หากเรามีความตั้งใจทำงาน คนที่ 4 คนที่ 5 ก็จะตามมาเอง ซึ่งการทำงานเราต้องมีการเติมเต็มกำลังใน
ตนเอง และเพื่อนร่วมงานตลอด ซึ่งการทำงานสำคัญอยู่การเติมพลังในกับตนเองก่อนเสมอ แล้วเราจะ

สามารถก้าวเดินต่อไปได้ การทำงานต้องทำด้วยหัวใจ และพลังที่เรามี ใช้สดินา ปัญญาจะเกิด ขอบคุณ
มากค่ะ

นางฟ้าลิหะ ผดุงชาติ สรูป การทำงานควรไม่ควรใช้เงินเป็นตัวตั้ง บทเรียนที่ผ่านมา

ล้มเหลวมาหลายพื้นที่แล้ว เราควรใช้คนเป็นตัวตั้งในการทำงาน จะนำไปสู่ความเข้มแข็ง
ความสำเร็จในการทำงานในอนาคต ค่อยเรียนรู้ ค่อยเป็นค่อยไป ทำงานด้วยใจ ไม่ต้องเร่งรีบจนเกินไป
ชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นการเรียนรู้ฐานราก หรือฐานหลักของชุมชน

นางอุไร หัสภาส พัฒนาการอำเภอสุขสำราญ เพิ่งเดินทางมารับตำแหน่ง

พัฒนาการอำเภอสุขสำราญ ในวันนี้รู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนกับพี่น้องชุมชนบ้านทะเล
นอก ซึ่งการเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเองเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ก็ยังไม่พอ เราต้องเรียนรู้ให้เห็นถึงต้นกำเนิดของ
ชุมชน ทูตต่างๆในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทูตทางทรัพยากร ทูตทางวัฒนธรรม ทูตทางภูมิปัญญาที่บรรพ
บุรุษของเราสร้างให้เรามา เราต้องเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ด้วย โดยนำประสบการณ์ในอดีตเพื่อมาพัฒนาหมู่บ้าน
ของเราต่อไป ดิฉันก็รู้สึกยินดีที่ทางชุมชนไม่ได้เอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่เราเอาประสบการณ์ ความรู้มา
เชื่อมโยงไปสู่การแก้ไขปัญหา ซึ่งคิดว่าในโอกาสต่อไปชุมชนบ้านทะเลนอกจะนำประสบการณ์ความรู้ที่
ได้ไปพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป ขอบคุณมากค่ะ

นางฟ้าลิหะ ผดุงชาติ สรูป การใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ การทำงานบน

พื้นฐานการพัฒนาคน การใช้คนเป็นตัวตั้ง

ประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

นางหัตติยา ขายเขทอง ทีมวิจัยบ้านบางกล้วยนอก จากการทำงาน 1 ปี คนทะเลนอก

สรุปหรือว่าค้นพบหรือยังว่าจะอะไรที่เป็นประเด็น “เกาฏุกหน่วยคัน” หรือประเด็นที่เป็นปัญหาของคนทะเลนอกจริงๆ ของฝากคำถามนี้ให้กับคนทะเลนอกได้นำไปคิดต่อค่ะ ในวันนี้เห็นความพร้อมของทีมวิจัย ความพร้อมของชุมชน ซึ่งส่วนนี้ถือว่าเป็นตัวชี้วัดของการทำงานอย่างหนึ่ง ที่แสดงว่าทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจกับชุมชนได้มากขึ้น หากเปรียบเทียบกับการจัดเวทีในครั้งแรก ก็ขอชื่นชมกับการทำงานของทีมวิจัยด้วยค่ะ

นางฟ้าลิหะ ผดุงชาติ สรุป จากการพูดคุยทั้งหมดสรุปได้ว่า กระบวนการงานวิจัย ไม่

จำเป็นต้องเป็นนักวิชาการ ชาวบ้านก็สามารถทำงานวิจัยได้ หากเรามีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับตัวเอง ชุมชน เปิดโอกาสให้กับตัวเอง เปิดโอกาสให้กับชุมชน เรียนรู้มิติต่างๆ ให้กับชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้จะสร้างให้เห็นพัฒนาการของคน การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ การทำงานเราได้เพื่อน ความปรารถนาดีที่อยากให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งทางหน่วยมีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ แต่เราต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้สร้างความเข้มแข็งให้กับตัวเองก่อน ฟังตนเองให้ได้ และนำไปสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานได้ การพัฒนาอะไร ต้องเริ่มจากการพัฒนาคน “การพัฒนาอะไรก็ได้ไร้ผล หากหัวใจคนไม่พัฒนา”

(3) สรุปผลการดำเนินงาน

วิเคราะห์เส้นทางงานวิจัยชุมชนบ้านทะเลนอก โดย คุณสินธุ แก้วสิน ฝ่ายบริหารโครงการภาคใต้

ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนในวันนี้มีคำถามๆ หลายคำถาม เช่น การแก้ปัญหาด้วยข้อมูล ใครมีข้อมูลมากที่สุดนั้นจะได้เปรียบ การวิจัย คือการเรียนรู้ค้นหา การวิจัยคือการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ซึ่งหากเรามีเพียงข้อมูลอย่างเดียวคงไม่พอ หากแต่เราต้องนำข้อมูลได้ไปปฏิบัติ ไปแก้ปัญหา ซึ่งเราต้องหาวิธีการทำงานบนฐานข้อมูลที่เรามีอยู่ อาจมีหลากหลายวิธีการที่เราจะนำมาใช้ และต้องมีการเชื่อมร้อยหน่วยงานภาคส่วนอื่นๆ มาเกี่ยวข้อง คนภายในจะต้องนำข้อมูลมาวิเคราะห์ดูว่า เราจะขยับขับเคลื่อนกันอย่างไร ส่วนทางภายนอก การเชื่อมร้อยกับหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นทางเกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ปศุสัตว์อำเภอ หรือทางเครือข่ายเกษตรทางเลือก ให้เกิดการเรียนรู้หนุนเสริมกันอย่างไร ชุมชนทะเลนอกจะขับเคลื่อนอย่างไร สิ่งที่น่าสนใจ ความเป็นชุมชนทะเลนอกเป็นชุมชนแรกของตำบลกำแพง สิ่งนี้มองว่าเป็นตัวตน เป็นอัตลักษณ์ของคนทะเลนอก และน่าจะมีความรู้ภูมิปัญญาหลายเรื่อง

จากที่ได้รับฟังการนำเสนอในวันนี้ เป็นการสรุปประมวลขั้นตอนการดำเนินงาน ต้นน้ำ เป็นการช่วยกันหาประเด็นวิจัย และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีการศึกษาข้อมูล ซึ่งการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร จะเป็นเป็น 3 เรื่อง 1) เรื่องของภูมิปัญญาการทำกะปิของคนทะเลนอก ซึ่งเป็นฐานแรกของชุมชน 2) บทเรียนการทำงานชุมชนหลังสิ้นปี การบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นอีกชุดหนึ่งที่จะต้องมาดูก่อนว่าอนาคต เราจะมีบริหารจัดการกันอย่างไร 3) เรื่องของข้อมูลรายได้ รายจ่ายของชุมชน ซึ่งเราก็สรุปว่ากะปิ เชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่เหมาะสมเป็นอย่างไร หากเรามีการขับเคลื่อนต่อ เราจะต้องมองถึงปริมาณของกุ้งเคยเป็นอย่างไร ซึ่งจากที่เราเก็บข้อมูลพบว่า การใช้กะปิในชุมชนเป็นกะปิที่เราผลิตขึ้นมาเอง มีการซื้อขาย แลกจ่ายกันในชุมชน กันอย่างไร ในส่วนนี้พวกเขาก็ทราบกันอยู่ ผมขอขอรุณน้ำปลาบ้านทะเลนอก เราจะผลิตเพื่อขาย หรือผลิตเพื่อแจกจ่าย หรือเพื่อการเชื่อมโยงไปสู่ฐานทรัพยากรในชุมชน ส่วนคนทะเลนอกมีเป้าหมายอย่างไร นั่นก็คือเรื่องของคนที่นี้ ส่วนในเรื่องของการบริหารจัดการกลุ่ม ผมคิดว่าทางหน่วยงานก็สนใจในประเด็นการบริหารจัดการกลุ่ม สรุปบทเรียนให้ชัด แล้วนำบทเรียนที่ได้มานั้นมาทดลองปฏิบัติ และเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างการเลี้ยงเป็ด เราก็ต้องเชื่อมโยงกับทางปศุสัตว์ ว่าที่ผ่านมาเรามีปัญหาการเลี้ยงเป็ดอย่างไรบ้าง เป็นต้น ส่วนการทำกะปิ เราคาดหวัง สู่การสืบทอดภูมิปัญญาการทำกะปิสู่เด็กเยาวชน คนรุ่นใหม่อย่างไร เราต้องมีการเชื่อมโยงกับทางโรงเรียน มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่ทางโรงเรียนจะออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำกะปิ หรือในชุมชนเองอาจต้องคิดเรื่องของการสืบทอดภูมิปัญญาการทำกะปิเราจะทำกันอย่างไร การทำงานวิจัยเป็นการค้นหา การทำกะปิ ขยับเป็นกะปิขั้นดี การดูแล

ทรัพยากรที่เหมาะสม และการสืบทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลัง พัฒนาการตลาด พัฒนารูปแบบการ
แพ็คเกจที่เป็นเฉพาะของชุมชนโดยใช้วัสดุในพื้นที่ เชื่อมโยงกลุ่มต่างที่มีในชุมชน รวมถึงมิติทาง
วัฒนธรรมเราจะประยุกต์ใช้อย่างไร ในปัจจุบัน พูดถึง เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ การขายสินค้า แบน
ความรู้ ความเป็นท้องถิ่นไปด้วย สร้างเป็นจุดขายของที่นี่ หรืออีกส่วนที่เราทำข้อมูลชุมชนเรื่องรายรับ
รายจ่าย ทำอย่างไรให้การเก็บข้อมูลนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและต่อเนื่องในชุมชน อาจเริ่มจากทีมวิจัย
แล้วค่อยขยายไปยังครัวเรือนอื่นๆ แล้วทุกๆ 6 เดือนเรามาร่วมกันสรุปข้อมูล แล้วส่งต่อข้อมูลให้กับอบต.
หรือหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชุมชนสามารถทำได้เอง และขอฝากไว้กับผู้นำชุมชน ผมมองว่า
กระบวนการกลุ่มเป็นสิ่งที่สำคัญ สิ่งในความหมายของการล้มเหลว อาจเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของชุมชน
ทะเลนอก สิ่งนี้ถือว่าเรามีบทเรียน ในส่วนองค์ประกอบในชุมชนที่มาร่วมในวันนี้ค่อนข้างจะครบ งาน
ต่อเนื่องเราจะมีกระบวนการหนุนเสริมชุมชนกันอย่างไรต่อไป ในส่วนของสกว.ได้เชื่อมงานในส่วน
ของชุมชนที่ได้ขับเคลื่อนมา ถือว่าสกว.ได้มีโอกาสมาเรียนรู้กับชุมชน และในโอกาสต่อไปให้เกิดการ
หนุนเสริม ติดต่อประสานงานกันอย่างต่อเนื่องเพื่อความเป็นตัวตน เป็นชุมชนแรกของคนกำแพง

คุณสนธยา สืบเหตุ หัวหน้าโครงการวิจัยคนที่มาจากภายนอกมองเห็นเราคนทะเลนอก

เป็นคนสำคัญ แล้วทำไมเราคนทะเลนอกจึงไม่เห็นความสำคัญของตัวเอง จากการทำงานวิจัยทำให้
เรารู้ว่าอะไรคือสิ่งที่เราต้องทำ คือสิ่งที่เราต้องพัฒนาต่อไป จากมุมมองความคิดเห็นของทุกท่าน
เปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่งให้เราเห็น สิ่งที่เจ็บ สิ่งที่ปวด เราต้องรู้จักตัวเอง สิ่งที่เราได้เรียนรู้ เราจะ
นำไปพัฒนาต่อยอดให้กับชุมชนบ้านทะเลนอกต่อไป เพื่อสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็งต่อไป ขอขอบคุณ
ทุกท่านมากค่ะ

จากกระบวนการเรียนรู้การทำงานวิจัย ทีมวิจัยได้สรุปบทเรียน การทำงาน ดังนี้

นางสนธยา สืบเหตุ

1. การทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ได้พบปะพูดคุยถึงแนวทางการทำงาน
2. มีการวางแผนนัดหมาย มีกำหนดเวลาที่ชัดเจน
3. ได้เรียนรู้สิ่งที่ผ่านมามีอุปสรรคแบบไหน ข้างหน้าจะเดินต่อไปอย่างไร

4. ทำให้เข้าใจถึงการทำงานวิจัย ว่างานวิจัยคือ การขับเคลื่อนงานบนฐานของการเรียนรู้ในชุมชน และวางอนาคตร่วมกันว่าจะเดินไปในแนวทางใด ในการทำงานของชุมชนสร้างอาชีพทางเลือก
5. โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นโครงการที่ดีมากทำให้เรารู้ปัญหา และการแก้ปัญหา สร้างกำลังใจให้เดินต่อไป

นางสาวเพ็ญศรี อาจหาญ

1. ได้เรียนรู้ข้อมูลหมู่บ้านเพิ่มเติมความรู้เดิม
2. ได้เห็นความสามัคคีในการทำงานกลุ่ม
3. ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่
4. เข้าใจคำว่างงานวิจัยมากขึ้น
5. ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม

นางสาวนุรีสะ ผดุงชาติ

1. ได้มารวมตัวและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
2. จากที่เคยทำงานส่วนตัวเมื่อได้มาทำงานส่วนร่วมทำให้รู้สึกมีความสุข สบายใจ
3. ได้มีประสบการณ์ในการกะปีและได้เรียนรู้ข้อมูลของหมู่บ้าน
4. ได้เรียนรู้ใจ และรู้จักเพื่อนมากกว่าเดิม

นางสาวลัดดา อาคหาญ

ความรู้สึกสนิทสนมกับกลุ่มเพื่อนผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นคนในหมู่บ้าน หรือพี่เลี้ยง ที่ทำให้การพบกลุ่มมีการพูดคุยหลายๆเรื่องด้วยกัน อีกทั้งการเรียนรู้เรื่องการทำงานเกี่ยวกับข้อมูลในชุมชน เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากเพราะ ทุกคนรู้ว่าชุมชนเป็นอย่างไร แต่ทุกคนไม่เคยได้นำความรู้ที่มีอยู่มาเรียบเรียงออกมาตัวหนังสือ แต่พอได้ทำงานวิจัย ทุกคนได้เรียบเรียงสิ่งที่ตนเองรู้มาเป็นตัวบรรจงให้คนอื่นได้รับรู้เรียนรู้ ทั้งปัญหาที่เคยประสบกับกลุ่มต่างๆ มันเป็นเรื่องที่น่าจดจำ เป็นบทเรียนเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคต และส่วนตัว “ตนเองได้เรียนรู้การจัดกระบวนการเวที โดยได้รับบทบาทหน้าที่ เป็นผู้ดำเนินรายการ พิธีกร เป็นครั้งแรก เป็นสิ่งที่ท้าทายมาก ตื่นเต้นทุกครั้ง แต่พยายามบอกกับตัวเองว่า เราต้องทำได้ถึงแม้มันจะออกมาดีหรือไม่ นั่น แต่เราก็ต้องทำให้เต็มที่ สิ่งเหล่านี้ทำให้ตนเองมีความภูมิใจ ในสิ่งที่ตนเองได้ร่วมกันทำในวันนี้และจะทำให้ดีที่สุด

ฝากข้อคิดการทำงาน การพัฒนาอะไรต้องพัฒนาที่ใจคน พัฒนาอะไรก็ได้ผล ถ้าใจ
คน

ไม่พัฒนา การเดินทางทำให้คนหายใจ ทำวันนี้ให้ดีกว่าวันพรุ่งนี้

นางรอกีนะ หาญจิตร

1. ได้รู้วิธีการทำกะปิ
2. ได้เข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยว่าเป็นอย่างไร
3. ได้รู้จักเพื่อน ๆ มากขึ้น
4. การรวมตัวกันสร้างความสามัคคีมากในการทำงานวิจัย
5. ได้มีการแลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ มากขึ้น

ฝากข้อคิดการทำงาน เขียนจากจิต คิดด้วยใจ มือเขียนไป ใจยังสู้ อยากเรียนรู้กลุ่มวิจัย ไป
ด้วยกัน

นางรอกีมะ ชุนภักดี

1. ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ มากขึ้น
2. ได้ความคิดที่หลากหลาย
3. ได้เรียนรู้วิธีการทำกะปิ
4. ได้ศึกษาเรื่องการทำงานกลุ่ม
5. จากเคยอยู่บ้านไม่ค่อยได้พบเพื่อน ก็ได้พบปะพูดคุยกันมากขึ้น

นางสาวฟาตอนะ นิ่มนวล

1. ได้รู้จักการวางแผนการทำงานกลุ่ม
2. ได้ศึกษาเรื่องของงานวิจัย
3. ได้ข้อมูลเพิ่มเติมในหมู่บ้าน
4. ได้คำตอบแทนเล็กๆ น้อยๆ จากการทำงานกลุ่ม
5. ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่นๆ
6. ได้รู้นิสัยใจคอของสมาชิกในกลุ่ม
7. ได้เข้าใจคำว่าวิจัย และต้องขอบคุนสมาชิกกลุ่มวิจัย “กะปิ” บ้านทะเลนอกทุกคน

นางมิน๊ะ อินตัน

1. ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ
2. ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกในกลุ่ม
3. ทำให้ตนเองได้กล้าแสดงออกมากขึ้น
4. ได้คำตอบแทนเล็กๆน้อยๆจากการทำงานกลุ่มวิจัย
5. ได้ศึกษาเรื่องการทำงานวิจัย

นางมารี๊ยะ หาญจิตร

1. ได้ศึกษาเรื่องงานกลุ่ม
2. ได้รู้การวางแผนงานของการทำงานกลุ่ม
3. ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆในการทำกะปี
4. ได้ข้อมูลต่างๆในหมู่บ้าน

นางสกุณา ม้าคำ

1. เราไม่ได้วิจัยกะปีเพียงอย่างเดียว แต่กะปี คือ นางเอก ที่จะเชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมวิจัยต่างๆ
2. ได้เรียนรู้สิ่งที่ไม่เคยรู้ การทำงานวิจัยคืออะไร
3. ได้รู้ถึงภูมิปัญญาในการทำกะปีและความเป็นมาของคนในชุมชน
4. ได้รู้จักกลุ่มอาชีพต่างๆทั้งในชุมชนและนอกชุมชนที่เป็นกลุ่มเครือข่ายเดียวกัน
5. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น
6. ที่ได้มากที่สุดก็คือได้เห็นรอยยิ้มและเสียงหัวเราะของทุกคน
7. ได้สนใจเล็กๆน้อยๆจากการทำงาน

ข้อคิดการทำงาน การทำงานทำในสิ่งที่คิด คิดในสิ่งที่ทำ เป้าหมายมีไว้พุ่งชน

นางไหมมุน๊ะ อินตัน

1. ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆในการทำกะปี
2. ได้แลกเปลี่ยนความรู้หลายๆด้านจากเพื่อนต่างกลุ่ม
3. ได้เรียนรู้ความสามัคคี และระดมความคิดเห็นหลายๆด้านของสมาชิกในการทำงานกลุ่ม
4. ได้รู้ถึงการทำงานวิจัยว่าเป็นอย่างไร

5. ได้คำตอบแทนเล็กน้อยในการทำงานวิจัย

นางจริญา นิ่มนวล

1. ได้รู้จักความสามัคคีในการทำงานกลุ่ม
2. รู้จักความเสียสละ ให้อภัย และความเข้าใจต่อเพื่อน
3. รู้จักนิสัยใจคอของเพื่อนสมาชิก
4. เข้าใจการทำงานเป็นกลุ่ม การทำงานเป็นทีม
5. ได้ความรู้ใหม่ๆ
6. มีประสบการณ์และมีความกล้าแสดงออกเพิ่มขึ้น

นางศุกลิตา หาญจิตร

1. ได้ความรู้เรื่องการทำงานวิจัยว่าเป็นอย่างไร
2. ได้ศึกษาการทำงานเป็นกลุ่ม
3. ได้รู้จักรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
4. ได้ศึกษารูจัดเพื่อนๆในกลุ่ม
5. ได้คำตอบแทนเล็กน้อยจากเพื่อนในการทำงานกลุ่ม
6. ได้รู้จักคณะทำงานวิจัยที่สนับสนุนชุมชนบ้านทะเลนอกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก โดยมีวัตถุประสงค์ ศึกษาวิถีชีวิตการประกอบอาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ สภาพทางสังคมวัฒนธรรม ศาสนา ศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ ศึกษาภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก และศึกษาแนวทางการฟื้นฟูกลุ่มอาชีพบ้านทะเลนอก สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนบ้านทะเลนอก หมู่ที่ 1 ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นชุมชนขนาดเล็ก ห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 85 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 44 ตารางกิโลเมตร (รวมพื้นที่แนวชายหาดและป่าชายเลนหลังหมู่บ้าน) มีครอบครัว 60 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 262 คน แบ่งเป็นชาย 140 คน หญิง 122 คน ในชุมชนบ้านทะเลนอกมีการแบ่งเขตภายในหมู่บ้าน เรียกว่า “ในบ้าน” บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับเนินเขา กับ “นอกบ้าน” บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณโซนชายฝั่งทะเล มีอาณาเขตที่ตั้งของหมู่บ้าน ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 6 แหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 ควนไทรงาม ตำบลนาคาและหมู่ที่ 4 ปากคลองกล้วย

ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 2 บ้านนาพรุ และหมู่ที่ 8 บ้านทุ่งถั่ว ตำบลนาคา

อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ทะเลอันดามัน

ประวัติความเป็นมา

จากคำบอกเล่า ชุมชนบ้านทะเลนอก ที่ตั้งติดทะเลอันดามัน หมู่ที่ 1 หมู่บ้านดั้งเดิม

ตั้งอยู่ที่ “บ้านลูกสน” มีบ้านเรือนประมาณ 4 หลังคาเรือน ดังนี้

1. ผู้ใหญ่เหม จิตเอื้อ (ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านทะเลนอก)
2. โต๊ะโป้น นิ่มนวล
3. โต๊ะเศษเค้น มุฮัมหมัด
4. โต๊ะคน กักดี

ด้านการประกอบอาชีพดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพรับจ้างร่อนแร่ ภูเก็ตเคย หา

ของป่า เช่น หวายแดง เข็มจาก ทำสวน ทำนา ทำไร่ คนสมัยก่อนมีน้ำกินน้ำใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ โดยการขุดบ่อ เรียกว่า “บ่อตันเคา” รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ลำห้วยเล็กที่ไหลผ่านช่องเขา และการเก็บน้ำฝนไว้ใช้ในหน้าแล้ง วิถีชีวิตของคนบ้านทะเลนอกเมื่อสามสิบปีก่อนนั้น ตามบ้านเรือนจะใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด เป็นแสงสว่าง เนื่องจากไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึงหมู่บ้าน

พ.ศ. 2519 ชาวบ้านได้ย้ายมาอยู่ที่ “บ้านร้าง” บางส่วนก็มาอยู่ที่ “บ้านทางพาน” สาเหตุที่ชาวบ้านใดเรียกว่า “บ้านร้าง” เพราะมีชาวบ้านได้แยกย้ายออกไปอยู่ที่อื่นกันเป็นจำนวนมาก

“บ้านทางพาน” สาเหตุที่ชาวบ้านได้เรียกเพราะจะมีต้นไม้ใหญ่ 2 ต้นเชื่อมติดกัน เปรียบเสมือนคนจับมือกัน และมีห้วยน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านเลยทำเป็นสะพานข้าม ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นชื่อว่า “บ้านทะเลนอก” สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อมาเป็นบ้านทะเลนอก เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ด้านหน้าเป็นทิศตะวันออก โดยมีภูเขากั้นกลางระหว่างหมู่บ้านอื่นด้านหลังจะเป็นทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน

¹ โต๊ะ เป็นสรรพนามที่ใช้เรียกผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอิสลาม

ทางด้านคมนาคมในสมัยก่อนชาวบ้านได้ใช้เส้นทางป่าเป็นทางสัญจรได้มี 4 ทาง

1. ทางช่องคับ ไปออกหมู่ที่ 2 บ้านนาพรุ ต.นาคา
2. ทางพัฒนา ไปออกหมู่ที่ 8 บ้านทุ่งถั่ว ต.นาคา
3. ทางคลองกาเล็ก ไปออกหลังวัดหมู่ 4 บ้านควนไทรงาม ต.นาคา
4. ทางชายหาด ไปออกปากคลองกล้วย หมู่ที่ 4 ต.กำแพง

การคมนาคมทางน้ำ ใช้พาหนะ คือ เรือแจว จากหมู่บ้านไปปากคลองกล้วย และทางบก ใช้รถยนต์ แต่เส้นทางค่อนข้างลำบาก และซึ่งในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง

พ.ศ. 2520 ได้มีโรงเรียนหลังแรกของหมู่บ้านทะเลนอก สภาพของโรงเรียน มุงจาก กั้นจาก มีครู 1 คนชื่อ นายศักดิ์ เชาวันเลิศ มีนักเรียน 52 คน (รวมทั้งไทยพลัดถิ่น) ชื่อ โรงเรียนบ้านภูเขาทอง (สาขาทะเลนอก)

พ.ศ. 2522 มีโรงเรียนบ้านทะเลนอกหลังถาวร สร้างขึ้นบนที่ดินเดิม เป็นอาคารถาวร ชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้อง

พ.ศ. 2523 มีทางถนนลูกรัง เข้ามาในหมู่บ้าน

พ.ศ. 2533 มีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน

พ.ศ. 2537 มีถนนลาดยางเข้ามาในหมู่บ้าน

ส่วนบาตาเซาะของหมู่บ้านหลังแรกสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2527 สร้างบริเวณที่ของนายคล ภักดี โดยมุงเหล็ก กั้นจาก ปูไม้กระดานไม่มีโต๊ะอิหม่าม ต่อมาหลังที่ 2 ได้ย้ายมาอยู่ที่ของนายเอ นิ่มนวล มุงกระเบื้อง กั้นไม้กระดาน ปูไม้กระดานและมีแท่งกั้นน้ำของบาตาเซาะ มีนายเอ ปิ้ง เป็นคนสอนหนังสือ หลังที่ 3 สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2537 (จนถึงปัจจุบัน) มีโต๊ะอิหม่าม ชื่อ นายส้าเหล้หมัน หาญจิตร ที่เป็นโต๊ะอิหม่ามคนแรกของหมู่บ้าน

สถานีนอนมัยประจำหมู่บ้านสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 เป็นอาคารถาวรชั้นเดียว มุงกระเบื้อง หมอนอนมัยคนแรก ชื่อ นางสาวหทัย ทางทอง

วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 หมู่บ้านถูกคลื่นยักษ์สึนามิ เสียหายเกือบทั้งหมด หมู่บ้านได้รับผลกระทบ มีประชากรเสียชีวิตประมาณ 47 คน บ้านเรือนเสียหายประมาณ 20 หลัง และเสียหายบางส่วนประมาณ 7 หลัง เครื่องมือประกอบอาชีพ เสียหายทั้งหมดและมีโรงเรียนบ้านทะเลนอก ได้รับความเสียหายทั้งหมด สถานีอนามัยได้รับความเสียหายบางส่วน ศาลาเอนกประสงค์ได้รับความเสียหายทั้งหมด ส่วนมูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทยรวมทั้งป้อมตำรวจตะเวนชายแดน(ตชด.) ได้รับความเสียหายบางส่วน ด้านสัตว์เลี้ยงที่ได้รับความสูญเสีย เช่น วัว ควาย แพะ เป็ด ไก่ เป็นต้น ด้านการเกษตรที่ได้รับความเสียหาย เช่น ต้นกาหยู² ต้นมะพร้าว เป็นต้น

จากความเสียหายในวันสึนามิมา ชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น มูลนิธิออยสกา (ประเทศไทย) จัดโครงการให้การช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและการฟื้นฟูหมู่บ้านทะเลนอก ด้านเรือประมง อุปกรณ์การประกอบอาชีพการประมงมาจากหน่วยงานของกรมประมง รวมทั้งเรื่องการส่งเสริมอาชีพ ส่วนด้านที่อยู่อาศัยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง(อบจ.) ปลุกสร้างโดยกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจตะเวนชายแดน และกองทัพอากาศ สนับสนุนบริจาคเงิน จำนวน 30,000 บาท

การสร้างโรงเรียนชั่วคราวบ้านทะเลนอก โดยได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและอาจารย์

จากวิทยาลัยเทคนิคสิงห์บุรีที่นำวัสดุมาช่วยก่อสร้างอาคารเรียนชั่วคราวให้กับนักเรียนที่เหลือของโรงเรียนบ้านทะเลนอกทั้ง 22 คน วิทยาลัยสิงห์บุรี ต่อมาได้มีการสร้างอนามัยหลังใหม่โดยได้รับงบประมาณมาจากกระทรวงสาธารณสุข

เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2548 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

² กาหยู เป็นภาษาถิ่น ที่ใช้เรียกชื่อผลไม้ประจำจังหวัดระนอง ซึ่งสำเนียงภาษาถิ่นได้ก็มีความแตกต่างกันไป เช่น กาหยู กาหยี ม่วงเม็ดล่อ ม่วงเล็ดล่อ หัวครก เป็นต้น ส่วนภาษากลางเรียกว่า มะม่วงหิมพานต์

ทรงพระดำเนินไปอาคารเรียนชั่วคราวโรงเรียนบ้านทะเลนอก ทอดพระเนตรกลุ่มอาชีพเลี้ยงแพะ ปลูก และปลากะพง ทรงพระดำเนินไปบริเวณบ้านพัก และพระราชทานเรือประมงแก่ผู้ประสบภัยพิบัติภัย จำนวน ๗ ลำ พร้อมอุปกรณ์การประมง พระราชทานไม้ซ่อมเรือ แท่งก้นน้ำ รางน้ำฝน อุปกรณ์ใช้ในครัวเรือน เครื่องอุปโภคบริโภค รถเข็นประกอบอาชีพค้าขาย และทุนการศึกษาแก่นักเรียนผู้ประสบภัยพิบัติภัย

มูลนิธิเพื่อนอันดามันเหนือ(NATR) ด้วยการบริจาคทุนทรัพย์ร่วมกับ สำนักงานพื้นที่

เขตการศึกษาจังหวัดระนองในการจัดซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างโรงเรียนบ้านทะเลนอกแห่งใหม่ เป็นเงินจำนวน สิบสามหมื่นบาท ผู้ว่าราชการจังหวัดระนองสนับสนุนเงิน 190,000 บาท งบประมาณจาก กระทรวงศึกษาธิการเป็นเงิน 110,000 บาท โสสมุนิธิ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอนเป็นเงิน 10 ล้านบาท

การสร้างอาคารเรียนของหมู่บ้านสนับสนุนงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบล

กำพวน และ งบประมาณของโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน(SML) ต่อมาเมื่อมีการสร้างศูนย์ สาธารณะสุขมูลฐานชุมชน จากการช่วยเหลือจาก คณะอาจารย์และนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยบูรพาออกค่าย ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ ส่วนการสร้างโรงเรียนทำบุญสมุนไพรรสนับสนุนโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิอันดามันเหนือ (NATR) สร้างโรงเรียนทำขนม โดย มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต (R-BAC) สนับสนุนการก่อสร้างต่อเติมโดย บริษัท โคคา-โคล่า (ประเทศไทย) จำกัด และมีการสร้างศาลาอเนกประสงค์(ศาลาประชาคม)ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสภาเทศบาลจังหวัดระนอง และ ที่สร้างศาลาที่ใช้หลบภัยสึนามิ งบประมาณ จำนวน 700,000 บาท จากอำเภอสหัสขันธ์ และสร้างศาลา อเนกประสงค์งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลกำพวน

4.2 ลักษณะภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบชายฝั่งทางด้านทะเลอันดามันล้อมรอบไปด้วยเทือกเขา มีพื้นที่ป่าป่าชายเลนที่ยังคงสภาพความเป็นป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์พอสมควร และบางส่วนยังเป็นพื้นที่เชิงภูเขาที่มีชาวบ้านทำสวนยางพารา 3-4 แปลง

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเรียงราย หันหน้าบ้านเข้าหากัน มีถนนหมู่บ้านผ่านกลางหมู่บ้าน มีเส้นทางคมนาคมทางบก เข้าออกเส้นทางเดียว ส่วนด้านตะวันตกติดกับทะเล มีหน้าหาดทอดยาว และเป็นแหล่งทำมาหากินของคนในชุมชน

4.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศทั่วไปชุมชน อากาศทั่วไป เย็นสบาย ไม่ร้อนจัด ไม่หนาวจัด มีฝนตก

ชุกตลอดทั้งปี เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ฤดูกาล 3 สภาพอากาศ ดังนี้ 1) สภาพอากาศร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม ของทุกปีเป็นช่วงฤดูร้อนมีอุณหภูมิเฉลี่ย 35 องศาเซลเซียส 2) สภาพอากาศฝนตกชุกระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นช่วงฤดูฝน (ช่วงมรสุม) มีอุณหภูมิเฉลี่ย 30 องศาเซลเซียส 3) สภาพอากาศหนาวเย็นระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงฤดูฝน มีอุณหภูมิเฉลี่ย 24 องศาเซลเซียส

ภายหลังจากเหตุการณ์สึนามิ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมานั้น สภาพอากาศ

โดยทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลง จากเดิมฝนเริ่มตกในช่วงกลางเดือนเมษายนของทุกปี และจะมีฝนตกหนักในเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม แต่หลังจากเหตุการณ์สึนามิ อากาศได้เปลี่ยนแปลงฝนไม่ตกตามฤดูกาล บางช่วงอากาศร้อนจัด มีแสงแดดร้อนจัดในช่วงกลางวัน พอช่วงกลางคืนฝนตกหนัก และบางครั้งมีอากาศหนาว ซึ่งสรุปได้ว่าสภาพอากาศหลังสึนามิมีความแปรปรวน และเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพประมง ทำสวน สืบเนื่องมาจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง

4.4 สภาพทางสังคม

4.4.1 การคมนาคม การคมนาคมในอดีต ชาวบ้าน จะใช้การเดินทางด้วยเรือจากปากคลองกล้วย ไป หน้าหาดทะเลนอก เดินเท้าจากคลองกาน้อย หลังวัดควนไทรงาม ไป ผ่าน โกลสัก บ้านร้าง คลองลูกสน ผ่าน ทางพานบริเวณที่ตั้งโรงเรียนหลังเก่า หน้าหาดทะเลนอกนาต้นเหียง (หัวหิน) ปัจจุบันชาวบ้านบ้านทะเลนอก ส่วนใหญ่ จะใช้เส้นทางคมนาคมทางบก โดยใช้พาหนะเดินรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ เป็นพาหนะ ส่วนตัวในการเดินทาง ระยะทางจากหมู่บ้าน ออกมาถึงปากซอย 10 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการเดินทางที่สะดวก รวดเร็ว และความคล่องตัวในการเดินทางทำภารกิจในชีวิตประจำวัน

4.4.2 ระบบความสัมพันธ์ มีระบบโครงสร้างชุมชนเป็นระบบเครือญาติ เป็นชุมชนที่มีความเอื้ออาทร มีความสามัคคี การสร้างบ้านเรือน หันหน้าเข้าหากัน มีถนนหมู่บ้านผ่านกลางหมู่บ้าน มีเส้นทางเข้าออกทางเดียว มีระบบความสัมพันธ์ ระดับบุคคล เป็นเครือญาติพี่น้อง ระดับครอบครัวอยู่กันแบบเครือญาติ โดยมี โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาเป็นคนที่ไกล่เกลี่ยในกรณีที่มีข้อพิพาท ความสัมพันธ์ระดับชุมชน ชุมชนมีความสามัคคี เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ส่วนความสัมพันธ์ภายนอก ชุมชนกับรัฐ หลังสึนามิ มีการเร่งการพัฒนา ขาดการให้ความรู้ ปัจจุบัน ได้มีการเล็งเห็นบทเรียนจากการพัฒนา ทำให้ชุมชนกับรัฐมีการปรับตัวปรับกระบวนการคิด ให้สอดคล้องกับบริบท และสถานการณ์ของชุมชน ส่วนชุมชนกับเอกชน มีความสัมพันธ์ในเรื่องของการอุปโภค บริโภค การจ้างงาน ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนยังต้องอาศัยนายทุน ในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพ รับจ้างแกะเม็ดกาหยู แกะปู ต่อยหอยขายนายทุนตามยอดการสั่งซื้อ แต่หลังจากไม่มียอดสั่งซื้อชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะว่างงาน และพยายามออกไปรับจ้างชุมชนใกล้เคียง หรือไปหางานทำในเมือง หรือต่างจังหวัดมากขึ้น

การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมง หมุนเวียนไปตามฤดูกาล และมีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำสวน สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนร่วมของชุมชน และเป็นชุมชนที่มีหน่วยงานเข้ามาให้การช่วยเหลือจำนวนมากภายหลังเหตุการณ์สึนามิ ด้านการก่อสร้างสาธารณูปโภค เช่น ศาลาประชุมหมู่บ้าน โรงเรียน สถานีอนามัย เป็นต้น ด้านการสนับสนุนกลุ่มอาชีพ การให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ

4.4.3 ระบบสาธารณูปโภค

1) ไฟฟ้า เข้าถึงหมู่บ้าน ส่วนการเก็บค่าไฟฟ้า จะมีเจ้าหน้าที่จากการไฟฟ้ามาเดินเก็บเอง

ตามบ้านทุกเดือน

2) น้ำ น้ำอุปโภค-บริโภคของคนในชุมชนจะ ได้แก่ น้ำประปาหมู่บ้าน ปัญหาในเรื่อง

ของน้ำอุปโภค-บริโภคชาวบ้านในชุมชนยังขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง และยังมีอีกหลายบ้านที่ยังใช้น้ำฝนจากธรรมชาติ ในการอุปโภค-บริโภค

3) การไปรษณีย์ ภายในชุมชนไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ ต้องไปใช้บริการไปรษณีย์อนุญาตเอกชนที่ตลาดกำพวน หมู่ที่ 3 บ้านกำพวน

4.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรอาหารหลากหลายชนิด กระจายอยู่ตามแหล่งอาหารต่างๆ ได้แก่ ป่าชายเลน ปากคลอง ทะเลอันดามัน แหล่งอาหารรอบๆ บ้าน ทุ่งนา ป่าเขา สวนเกษตร แหล่งน้ำ สภาพดิน ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำสวนการหยู(มะม่วงหิมพานต์) การมีอยู่ของอาหารที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ การมีทรัพยากรอาหารที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติชุมชนจะถือว่าเป็นทรัพยากรอาหารของส่วนรวมที่ทุกคนในชุมชนมีสิทธิการใช้ประโยชน์ สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดเรื่องสิทธิ การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรอาหารธรรมชาติได้นั้น นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทุกคนในชุมชนสามารถมีอาหารได้

4.5.1 แหล่งน้ำ มีแหล่งน้ำจัด เป็นลำห้วยเล็กๆที่ไหลผ่านตามแนวร่องภูเขา และในช่วงฤดูฝนจะมีปริมาณไหลผ่านตลอดฤดูกาล ส่วนฤดูแล้งปริมาณน้ำเริ่มลดลง บางปีน้ำในลำห้วยจะแห้งสนิท

4.5.2 ป่าไม้ สภาพภูมิประเทศเป็นเทือกเขา มีแนวป่าสลับกับสวนเกษตรของชาวบ้าน นอกนั้นก็ยังมีทุ่งนา เป็นบริเวณกว้าง ส่วนพรรณไม้ที่พบจำนวนมาก ได้แก่ ยาง ยุง ตะเคียน ตะแบก กระบาก จำปาป่า เสียดซ้อ ตาเสือ อินทนิล ส่วนไม้พื้นล่างมีพวก ไม้ ปาล์ม เต่าร้าง หมากป่า ระกำ หวาย เฟิร์น และเถาวัลย์ต่าง ๆ พรรณไม้ที่เป็นอาหารของสัตว์ป่ามี เหยี่ยว สะตอ มะขามป้อม มะกอก ไทร มะไฟ ฯลฯ ยังคงมีสัตว์ป่าอยู่ เช่น กระเจิง ไก่ป่า ชะนี เป็นต้น

4.5.3 แหล่งท่องเที่ยว หน้าหาดทะเลนอก เป็นหาดที่มีความเงียบสงบ เนื่องจากมี

จำนวนนักท่องเที่ยวน้อย บริเวณหน้าหาดมีที่พักของนายทุนที่มาสร้างรีสอร์ท ซึ่งในอนาคตหาดทะเลนอกจะเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากขึ้น ซึ่งเมื่อวันนั้นมาถึงเราอาจไม่เห็นวิธีการประกอบอาชีพบริเวณหน้าหาดอีกต่อไปก็อาจเป็นไปได้

อย่างไรก็ตามสถานการณ์ทรัพยากรอาหารธรรมชาติของชุมชนมีแนวโน้มว่าจะลด

ปริมาณลงเรื่อยๆ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการลดลงของทรัพยากรอาหารธรรมชาติ ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย การใช้สารเคมีในการเกษตร สภาพอากาศที่แปรปรวน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แหล่งน้ำอุปโภค บริโภคขาดแคลน เจอปัญหาภัยแล้ง ดังนั้นชุมชนจึงควรมีการดูแล รักษา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ป้องกันการขาดแคลนอาหารในอนาคต รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ ให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ การจัดการและการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

4.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมงหมุนเวียนไปตามฤดูกาล เช่น วนปูม้า รนกุ้งเคย ต่อยหอย เป็นต้น และมีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตรทำสวนยางพารา เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และแพะ เป็นต้นอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป เช่นรับจ้างแกะปู แกะเมล็ดกาหยู อาชีพเย็บจาก ทำใบจาก แต่ก็มีอีกไม่น้อยที่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีอาชีพรองหรือเสริมใดๆ ในจำนวนที่ประกอบอาชีพเสริมนั้นส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพด้านการประมงหรือจับสัตว์น้ำ

จากการศึกษาเรียนรู้ถึงทรัพยากรสัตว์น้ำที่หลากหลายที่มีอยู่ในชุมชนและได้ทราบว่าสัตว์น้ำชนิดไหนบ้างที่ทำรายได้ให้กับชุมชนและมีมูลค่ามากที่สุดทางเศรษฐกิจ สรุปได้ดังต่อไปนี้ 1) ปูม้า ปูดาว ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ประมาณ /น้ำ/วัน 3,000-4,000 บาท 2) แมงกะพรุน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้มากในช่วงฤดูกาล ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนมีนาคม ที่แมงกะพรุนขึ้น รายได้โดยประมาณต่อเดือน

10,000-20,000 บาท 3) อาชีพตกปลา ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ประมาณ 3,000-4,000 บาทต่อวัน (ชาวประมงจะคิดจากข้างขึ้น 11 -15 ค่ำ ข้างแรม 1-5 ค่ำ) 4) หมักหอมหมักกระดอง ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ประมาณ /น้ำ/วัน 3,000-4,000 บาท 5) หาดหอยดิบ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมประมาณ /น้ำ/วัน 3,000-4,000 บาท

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ การประกอบอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ

ประมงหมุนเวียนตามฤดูกาลและมีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตร สวนยางพารา สวนมะม่วงหิมพานต์ จากสถานการณ์การประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านทะเลนอก ชุมชนได้รับบทเรียนจากเหตุการณ์หลังสึนามิ มีการเร่งการพัฒนา ขาดการให้ความรู้ ปัจจุบัน ได้มีการเล็งเห็นบทเรียนจากการพัฒนา ทำให้ชุมชนกับรัฐมีการปรับตัวปรับกระบวนการคิด ให้สอดคล้องกับบริบท และสถานการณ์ของชุมชน ในเรื่องของการอุปโภค บริโภค การจ้างงาน ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนยังต้องอาศัยนายทุน ในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพรับจ้างแกะเม็ดกาหยู แกะปูลู ต่อยหอยขายนายทุนตามยอดการสั่งซื้อ แต่หลังจากไม่มียอดสั่งซื้อ ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะว่างงาน และพยายามออกไปรับจ้างชุมชนใกล้เคียง หรือไปหางานทำในเมือง หรือต่างจังหวัดมากขึ้น ประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านทะเลนอกเป็นแบบพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในชุมชน และ ชุมชนได้รับบทเรียนจากเหตุการณ์หลังสึนามิ ที่เร่งการพัฒนา การฟื้นฟู ทำให้ชุมชนขาดการสร้างกระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพที่เริ่มจากฐานการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชนทรัพยากรในชุมชน ทีมวิจัยสรุปว่าการส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชนนั้นต้องให้มีความสอดคล้องกับทรัพยากรในชุมชน และชุมชนต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรที่เข้มแข็ง เพื่อความยั่งยืนของชุมชน

4.7 กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ชุมชนบ้านทะเลนอก โดยใช้ “กะปิเป็นเครื่องมืองานวิจัย” เป็นฐานการเรียนรู้ในการ

ฟื้นฟูกลุ่มอาชีพ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ แหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำกะปิ ภูมิปัญญาการทำกะปิรายย่อยของชุมชนบ้านทะเลนอก เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การฟื้นฟูกลุ่มอาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก

การทบทวนบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ หลังจากเหตุการณ์สึนามิ การรวมกลุ่ม

อาชีพส่วนใหญ่มาจากการรวมกลุ่มเพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ปัญหาหลักของการรวมกลุ่มอาชีพ คือ การบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการทบทวนบทเรียนที่มิวิชัยร่วมกันตั้งคำถามเพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์ หลังเกิดเหตุการณ์สึนามิปลายปี 2548 ได้มีหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาสนับสนุนโครงการต่อชุมชนหลายอย่างด้วยกัน คอยสนับสนุนในด้านของงบประมาณต่างๆ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายก็ตาม แต่ก็ยังมีบางกลุ่มประสบผลสำเร็จและกลุ่มที่ล้มสลายไปแล้วก็ตาม สำหรับกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยืนอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ก็คือ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มเยาวชน และกลุ่มบาติก กลุ่มท่องเที่ยว เนื่องจากมีกระบวนการขั้นตอนในการทำงานหรือมีการวางแผนในการดำเนินงานที่ดี การประสานงานอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมให้ทำกันตลอด และกฎระเบียบของกลุ่มที่แข็งแรง หากมองในอีกมุมหนึ่ง น่าจะเป็นเพราะทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน จึงทำให้การบริหารจัดการได้ดีกลุ่มจึงยืนอยู่ได้ และกลุ่มที่ไม่ประสบผลสำเร็จหรือล้มสลายลงไปในนั้นก็อาจเป็นเพราะว่าการที่สมาชิกมีหน้าที่หลายอย่าง เกิดขาดการพูดคุยกันและการทำกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและกิจกรรมมีไม่อย่างต่อเนื่องกันและมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ขาดความสามัคคีหรือการประสานงานอย่างต่อเนื่อง ส่วนสถานการณ์ของการรวมกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

4.7.1 สถานการณ์กลุ่มกิจกรรม มีการดำเนินการอยู่ ได้แก่ 1) กลุ่มเยาวชน กลุ่มกระดาศา กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4.7.2 สถานการณ์กลุ่มอาชีพ

1) มีการดำเนินการอยู่ ได้แก่ กลุ่มสมุนไพรบ้านทะเลนอก ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง อบรมให้ความรู้ด้านการผลิตสบู่ องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาของกลุ่มช่วงเวลา 4 ปี มีสมาชิกในกลุ่ม 20 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่สมาชิก กลุ่มรับผิดชอบ ตามความถนัด สมาชิกในกลุ่มได้รับการอบรมความรู้เพิ่มเติม ซึ่งมีวิทยากรจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน มาให้ความรู้

ผลการดำเนินผลิตทางกลุ่มจะมีการทำสบู่ก็ต่อเมื่อมียอดการสั่งซื้อเข้ามา โดยที่กลุ่มมี

กติกากฎระเบียบ ดังนี้ หมุนเวียนสมาชิกทำสบู ตามขอการสั่งซื้อ และจัดสรรค่าตอบแทนให้กับสมาชิกที่เข้ามาทำในแต่ละครั้งตามจำนวนที่มีการสั่งซื้อ

ทางการประชาสัมพันธ์โดยปากต่อปาก และมีทางบริษัทอันดามัน ดิสคัฟเวอรี ช่วย

ด้านการประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ และทำการตลาดกับกลุ่มลูกค้าต่างประเทศ และโรงแรมแถวเขาหลัก อ. ตะกั่วป่า จ.พังงา

ปัจจัยความสำเร็จ สมาชิกมองว่าเกิดแรงจูงใจเมื่อมีการสั่งซื้อเข้ามา สมาชิกร่วมกับ

ทำงานกลุ่มและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ จากการดำเนินงานทางกลุ่มประสบปัญหาอุปสรรคด้านการตลาดไม่แน่นอน ขอการสั่งซื้อไม่แน่นอน ข้อเสนอแนะสิ่งที่สมาชิกสะท้อนคือทางกลุ่มต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้

2) หยุตดำเนินการ ได้แก่ กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล กลุ่มทำขนมเบเกอรี่ การ

ดำเนินงานของกลุ่ม หน่วยงานที่มาให้การสนับสนุน จากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ระนอง จัดอบรมให้ความรู้การทำขนมพร้อมกับสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เตาอบขนม เพื่อให้กลุ่มสตรีบ้านบางกล้วยนอกมีอาชีพเสริม ทางกลุ่มได้ดำเนินการไประยะหนึ่ง แล้วต้องหยุดดำเนินการเนื่องจากขนมขายไม่ดี เนื่องจากแพงกว่าขนมพื้นบ้าน ทำให้กลุ่มประสบภาวะขาดทุน สมาชิกเริ่มหันไปทำกิจกรรมอาชีพอื่นๆ สุดท้ายทำให้กลุ่มขนมต้องหยุดดำเนินการไป ที่ยังคงอยู่เพียงวัสดุอุปกรณ์การทำขนมเตาอบ เท่านั้น

4.7.3 สถานการณ์กลุ่มด้านการเกษตร

1) ดำเนินการอยู่ ได้แก่ กลุ่มปุยหมักชีวภาพ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิอภัยสกล(ประเทศไทย) ซึ่งได้รับการสนับสนุนพร้อมกับกลุ่มอื่นๆ หลังจากเหตุการณ์สึนามิ แต่ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตรได้ดำเนินการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากมูลสัตว์และเศษอาหาร เศษปลาใช้เอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการผลิต และเป็นการดูแลสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย ด้านการเพิ่มเติมทักษะความรู้ มีสมาชิกในชุมชนที่สนใจได้พยายามค้นหาสูตรการทำปุ๋ยหมักจากหน่วยงานภาครัฐ หรือได้สอบถามจากผู้มีประสบการณ์ด้านการทำปุ๋ยหมักชีวภาพในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

2) หยุดการดำเนินการ ได้แก่ 1) กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู 2) กลุ่มเลี้ยงปลาอุก 3) กลุ่มเลี้ยงแพะ 4) กลุ่มเลี้ยงไก่ 5) กลุ่มธนาคารปู 6) กลุ่มเลี้ยงปูดำ 7) กลุ่มเลี้ยงวัว 8) กลุ่มเลี้ยงเป็ด โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิออยสกา(ประเทศไทย) ส่วนกลุ่มเลี้ยงวัว ได้รับการสนับสนุนโครงการจากภาครัฐ ภายใต้โครงการอยู่ดีมีสุข สนับสนุนงบประมาณกลุ่มด้านการเกษตร กลุ่ม 100,000 บาท มีการดำเนินงานของกลุ่มช่วงระยะเวลา 1 ปี โดยสมาชิกมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ แบ่งกลุ่มรับผิดชอบ กำหนดกติกาของกลุ่ม โดยกำหนดเวรรับผิดชอบหมุนเวียนกันทุกวันมีสมาชิก 15 คน แบ่งเป็นกลุ่มละ 3 คน รับผิดชอบในการให้อาหาร และทำความสะอาด

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำจากประสบการณ์จากการที่ได้เรียนรู้ในชุมชน คิดเองทำเอง โดยการตั้งกลุ่ม เขียนโครงการเพื่อของบประมาณให้กับมูลนิธิออยสกา(ประเทศไทย) ในช่วงการดำเนินงานการเชื่อมโยง สมาชิกมีการทำกิจกรรมของกลุ่มอาชีพอื่นๆด้วย สมาชิกแต่ละคนเป็นสมาชิกกลุ่มหลายกลุ่ม และการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น ประมงอำเภอ เกษตรอำเภอ และปศุสัตว์อำเภอในการขอสนับสนุนความรู้ด้านเทคนิควิธีการเลี้ยงสัตว์น้ำ ปลาอุก ปูดำ การเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงแพะ

ส่วนการดำเนินงานในชุมชน ยังมีการดำเนินงานแต่เป็นรายครอบครัว เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์ไม่สามารถทำรายได้ให้กับครอบครัวได้ เพราะต้นทุนการเลี้ยงสูง เป็ดเป็นสัตว์ที่กินอาหารเยอะ ต้องใช้งบประมาณในการเลี้ยงมาก ทางกลุ่มจึงจัดสรรเป็นให้กับสมาชิกไปเลี้ยงกันเองในครอบครัว

การประชาสัมพันธ์ขายทั้งไข่เป็ด และตัวเป็ด ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง เป็นการบอกต่อ ทางด้านปัจจัยสู่ความสำเร็จทางสมาชิกกลุ่มมองว่าการรวมกลุ่ม สร้างรายได้เสริมทำให้เกิดแรงจูงใจ ด้านปัญหาอุปสรรค การเลี้ยงสัตว์มีต้นทุนสูง และเสียงรบกวนเพื่อนบ้าน ส่วนการดำเนินของกลุ่มเลี้ยงวัว โครงการอยู่ดีมีสุข มีการดำเนินงานดังนี้ การจัดระเบียบการประชมระบบการบริหารจัดการกลุ่ม โดยผู้ที่รับวัวไปเลี้ยง เมื่อวัวออกลูก รอบแรกต้องนำลูกวัวมาคืนให้กับกลุ่มและ เมื่อลูกวัวอายุครบ 2 ปี กลุ่มจะต้อง ส่งมอบลูกวัวไปให้ผู้เลี้ยงรายต่อไป หากวัวเป็นเพศผู้คณะกรรมการกลุ่มจะต้องนำไปขายและจัดซื้อวัวเพศเมียมามอบให้กับสมาชิกกลุ่มรายต่อไป เมื่อแม่พันธุ์ตั้งท้องต้องให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์มาตรวจสุขภาพวัว หากแม่พันธุ์สุขภาพไม่ดี คณะกรรมการต้องหาแม่พันธุ์ตัวใหม่แทน กลุ่มเป้าหมายของ

โครงการอยู่ดีมีสุข เป็นสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก ด้านการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้การเลี้ยงจาก
เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ การดำเนินสู่ความสำเร็จสมาชิกโครงการมองว่า การทำงานต้องมีการรวมกลุ่ม สมาชิกอยาก
มีรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้เกิดแรงจูงใจ และมีงบประมาณมาสนับสนุนการเลี้ยง

บทเรียนที่ผ่านมาของชุมชน การรวมกลุ่มพบกับสภาพปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มเป็น

ประเด็นที่สำคัญต่อการเคลื่อนไหวงานในภาพรวมของกลุ่ม ซึ่งที่ผ่านมาจากกลุ่มอาชีพขาดการพูดคุยกันอย่าง
ต่อเนื่อง ไม่มีกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน พอานานๆเข้าสมาชิกกลุ่มเริ่มแตกตัวทำให้กลุ่มสลายไป
กิจกรรมต่างๆหยุดนิ่ง สุดท้ายเหลือไว้เพียงชื่อกลุ่มเท่านั้น แต่ไม่มีการดำเนินงาน สมาชิกในกลุ่มหลายคน
สะท้อนตรงกันว่า การทำกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความ
เป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนด้วย และต้องหาหรือสร้างจุดเด่นของชุมชนให้พบ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิก
ในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จากบทเรียนที่ผ่านมาสมาชิกในชุมชนมีความต้องการในการรวมกลุ่มสร้าง
อาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว แต่ด้วยข้อจำกัด การขาดแคลนวัตถุดิบในการแปรรูป ต้นทุนการผลิตที่
สูง ขยายสินค้าไม่ได้และขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงานของสมาชิก ทำให้กลุ่มอาชีพหลายกลุ่มดังกล่าว
ต้องหยุดการดำเนินการไป

จากบทเรียนดังกล่าว สมาชิกในกลุ่มได้มีความเห็นว่า การส่งเสริมหรือการสร้างอาชีพ
ให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นต้อง มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนด้วย ซึ่งชุมชนบ้านทะเล
นอกมีความเป็นอยู่ผูกพันกับทะเล มีภูมิปัญญาท้องถิ่นคิดค้นการแปรรูปอาหารทะเลให้นานที่สุด ที่เรียกว่า
“ การถนอมอาหาร ” ในรูปแบบการทำ ปลาเค็ม ปลาแห้ง ปลาหวาน จิ้งจั้ง ปลาต้มและกะปิกุ้งเคย ซึ่ง
ในชุมชนบ้านทะเลนอกมีต้นทุน ภูมิปัญญาการทำกะปิแทบทุกบ้าน นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำ
กะปิ “กะปิ” เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากวัตถุดิบจากธรรมชาติในทะเล การสร้างกระบวนการเรียนรู้การ
ประกอบอาชีพ เริ่มจากฐานการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชน โดยใช้ “กะปิ” เป็นเครื่องมือผ่านกระบวนการ
เรียนรู้

4.8 การศึกษาภูมิปัญญาการทำกะปิของชุมชนบ้านทะเลนอก

การทำกะปಿನั้นถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่น โดยการทำกะปಿನั้นจะทำได้ในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคม – เดือนพฤศจิกายน เท่านั้น เนื่องจาก “ กุ้งเคย ” ซึ่งใช้ทำกะปิจะเข้าในช่วงนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “ เคยเข้า ” ชาวบ้านหาด้วยวิธีการรุนจากทะเลนอก วิธีการเลือกกะปิที่ทำจาก “ กุ้งเคย ” ส่วนๆแบบภูมิปัญญาของชาวบ้านทะเลนอก นั้นพอมีข้อสังเกตด้วยตาและจมูกของเราได้คือสามารถมองเห็นตัวกุ้งเคยออกสีชมพู กลิ่นหอมแบบกะปิแท้ ไม่มีกลิ่นคาว รสชาติไม่เค็มมาก ไข่เป็นส่วนประกอบในการทำอาหารมาตั้งแต่เดิม เช่น น้ำพริก ส่วนประกอบในการประกอบอาชีพในครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่บอกว่าหากขาดกะปิและจะทำให้รสชาติของอาหารนั้นไม่อร่อย ส่วนการทำกะปิกุ้งเคยของภูมิปัญญาด้านการทำกะปิบ้านทะเลนอก

4.8.1 กรณีศึกษาภูมิปัญญา

1. นางเสาด๊ะ หาญจิตร (หวาดดา) อายุ 55 ปี ประกอบอาชีพประมง

นางเสาด๊ะ หาญจิตร เล่าให้นักวิจัยฟังว่า “ ตนเองทำเคยมาตั้งแต่สมัยสาว ๆ ได้รับความรู้การทำเคยมาจากป๊ะม๊ะ เห็นป๊ะม๊ะรุนกุ้งเคยตั้งแต่เด็กๆ ” ซึ่งการทำเคย ถือว่าเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารของบรรพบุรุษของเรา การทำเคยของคนบ้านทะเลนอก เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน ส่วนวิธีการสังเกตว่าช่วงเวลาหรือว่าวันไหนจะมีกุ้งเคยเข้านั้นสังเกตได้จาก ท้องฟ้า คนสมัยก่อนจะดูตอนตะวันตกดินและฟ้าเป็นสีแดงหรือดูจากน้ำขึ้น น้ำลง

ส่วนวิธีการทำนางเสาด๊ะ หาญจิตร บอกสูตรการทำเคยกับทีมวิจัย ดังนี้ นำกุ้ง

ที่ได้จากการรุนมาเลือกเศษขยะออกให้หมด และนำมาล้างให้สะอาด กุ้งเคย 3 กิโลกรัม ต่อเกลือ 3 ถัง นำมาชาวเกลือ ตากแดดแล้วเอามาตำ หลังจากนั้นนำมาหมักไว้ 3 คืน แล้วนำมตากให้แห้งพอประมาณ แล้วนำมาตำอีกครั้ง จนเป็นเคย สิ่งที่สำคัญของการทำเคยคือการตากแดดต้องตากแดดให้แห้งดี จะไว้ได้นาน จะมีกลิ่น

หอม และเป็นสีแดงตามธรรมชาติ ส่วนการเก็บรักษาเคย ควรเก็บไว้ในไห กดให้แน่น จะเก็บเคยไว้ได้นาน และจะคงรสชาติและกลิ่นดั้งเดิมไว้ได้นาน

2. นายหาก ชิดเอื้อ (โตะฮาด) อายุ 67 ปี ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน

และเป็นภูมิปัญญาด้านการทำเคยมานาน ด้วยเครื่องมือการรูงกุ้งเคย ดักกุ้งเคยด้วยโพงพาง ดั้งปล้องและด้วยการรูงเรือ ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีความชำนาญในเรื่องเครื่องมือเป็นอย่างดี และในการรูงกุ้งเคย ต้องรอให้น้ำลงมาซักครึ่งหาดก็สามารถรูงกุ้งเคยได้จนน้ำแห้ง พอน้ำขึ้นเต็มจะรูงไม่ได้ กุ้งเคยเข้า ในอยู่ช่วงประมาณเดือนตั้งแต่ช่วงเดือนสิงหาคม ไปจนถึงช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ส่วนวิธีการทำเคยของนายหาก ชิดเอื้อ ได้บอกสูตรให้ทีมวิจัยฟังว่า “ให้น้ำกุ้งมาหนึ่งสอถึงเกลือ 4 ห่อ หมักไว้หนึ่งคืน ถ้ากุ้ง 3 ถัง ใช้เกลือ 13 ห่อ นำไปตากแดดพอมหาด ๆ แล้วนำมาต้ม เป็นอันว่าเสร็จเรียบร้อย นำมาทำน้ำพริก ใส่แกงได้เลย” ส่วนเคล็ดลับนายหาก ชิดเอื้อ บอกว่า เวลาหักคอก(ช่วงที่นำมาตำหยาบๆแล้วนำมาตากแดด)ให้ใส่น้ำตาลสักเล็กน้อย จะเป็นการเพิ่มกลิ่นหอมเป็นแบบหวาน ทำให้กะปิมีรสชาติดีน่าชวนชิม

3. นางร่มละ ระกดี (โตะร่ม) อายุ 60 ปี ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และ

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ความรู้เรื่องการทำอาชีพประมง และเรื่องการทำกะปิ ทีมวิจัยกลุ่มที่รับผิดชอบได้สัมภาษณ์นางร่มละ ระกดี ได้เล่าให้ทีมวิจัยฟังว่า “วิธีการทำเคย ให้น้ำกุ้งเคยมาคลุกเคล้ากับเกลือ แล้วเอามาตาก แล้วนำมา³ที่หมักคอกไว้ ประมาณ 3 คืน แล้วนำมาตาก แล้วนำมาตำอีกครั้งให้ละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกัน ก็จะได้กะปิกุ้งเคยที่มีสีแดงธรรมชาติ เคล็ดลับตอนที่ตำละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกันแล้ว แลให้ใส่น้ำตาลทรายแดงซักประมาณครึ่งช้อนจะทำให้เป็นสีแดง มีกลุ่มหอมหวาน และการรูงกุ้งเคยจะต้องดูช่วงเริ่มจะน้ำลง รูงกุ้งเคยได้จนน้ำเริ่มแห้ง และช่วงน้ำกำลังขึ้นเล็กน้อยก็สามารถรูงกุ้งเคยได้อีกหนึ่งครั้ง ช่วงฤดูกาลกุ้งเคยเข้าหน้าหาดช่วงภายในเดือนตุลาคม – เดือนธันวาคม

4.นางฮารียะ นิ่มนวล (หวาวี) อายุ 57 ปี ประกอบอาชีพเย็บจาก และทำ

³ ที่หมักคอก เป็นคำพูดภาษาท้องถิ่นได้ และเป็นคำพูดที่ใช้เรียกในกระบวนการทำกะปิ คือ การนำกุ้งเคยที่คลุกเคล้ากับเกลือมาใส่ในครกไม้ และใช้ซากไม้ตำพอหยาบๆเพื่อให้กุ้งกับเกลือผสมเข้ากัน

ประมงพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ความรู้เรื่องการทำอาชีพประมง การจับจาก และเรื่องการทำกะปิกุ้งเคย นางฮารียะ นิมนวล ได้เล่าให้ทีมวิจัยฟังว่า “ช่วงเวลาการรุ้นกุ้งเคย สามารถรุ้นกุ้งเคยได้ตั้งแต่เดือนตุลาคม – เดือนมกราคม ในช่วงน้ำลงครึ่งฝั่งสามารถรุ้นกุ้งเคยได้จนน้ำแห้ง คนสมัยก่อนจะสังเกตท้องฟ้าในช่วงตะวันตกดินท้องฟ้าเป็นสีแดง นั้นแหละให้เตรียมเครื่องมือไปรุ้นกุ้งเคยได้เลย” ส่วนวิธีการทำเคย นางฮารียะ นิมนวล ได้บอกวิธีการทำให้กับทีมวิจัยว่า “ให้นำกุ้งมา

ล้างให้สะอาด กุ้ง 3 กิโลกรัม ต่อเกลือ 3 ถัง (จะได้กะปิ 1 กิโลกรัม) นำมาชาวเกลือ ตากแดดแล้วเอามาตำหักคอก แล้วนำไปตากแดดให้แห้งพอประมาณ หมักไว้ 3 วัน แล้วนำมาตำอีกครั้ง จนเป็นเนื้อเดียวกัน และนำเก็บรักษาไว้ในไห เพื่อไว้บริโภคตลอดทั้งปี”

สรุปได้ว่าวิธีการทำกะปิของคนในชุมชนบ้านทะเลนอกมีการสืบทอดภูมิปัญญามีตั้งแต่

สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งโดยมากแล้ว การทำกะปิกุ้งเคยเริ่มตั้งแต่ต้นฤดูกลาง จนถึงช่วงปลายฤดูกลางกุ้งเคยเข้านั้น ช่วงเดือนสิงหาคม ถึงเดือนธันวาคม แต่บางปีก็ทำได้ตลอดทั้งปี เว้นแต่ในช่วงฤดูมรสุมเท่านั้น จากการศึกษาทีมวิจัยได้เรียนรู้ว่า กุ้งเคยที่ได้จะมี 3 ชนิด และจะกุ้งเคยแต่ละชนิดจะเข้าหน้าหาดในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

1. เคยน้ำแรก อยู่ในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน จะมีความ สะอาด และมักเป็นกุ้งเคยล้วนๆ จะเป็น กุ้งสารส้มโอ คือกุ้งที่ตัวใหญ่ มีลักษณะสีส้มอมชมพู มักอยู่ผิวน้ำ
2. เคยน้ำสอง อยู่ในช่วงปลายเดือนกันยายน ถึงเดือนตุลาคม การรุ้นกุ้งเคยช่วงนี้มักเป็น กุ้งแม่ลูก คือกุ้งที่ตัวใหญ่ข้างเล็กข้างปะปนกัน มีลักษณะสีชมพูอมม่วง ดาสดำ และมักจะติดลูกปลาเล็กมาด้วย หรือบางช่วงก็มีลูกน้ำปะปนมาด้วย
3. เคยน้ำสาม อยู่ในช่วงปลายตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน ส่วนใหญ่จะเป็น กุ้งรำข้าว คือ กุ้งที่ตัวเล็กที่สุดในสามจำพวก มีลักษณะสีชมพู ส่วนกุ้งรำข้าวจะเข้าช่วงปลายฤดูรุ้นกุ้งเคย ซึ่งเป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่า จะเป็นช่วงที่กุ้งเคยเริ่มน้อย

ส่วนภูมิปัญญาในการสังเกตในช่วงที่กุ้งเคยเข้าหน้าหาด ชาวบ้านสังเกตได้จากน้ำ และ

ท้องฟ้า คนสมัยก่อนจะสังเกตท้องฟ้าช่วงตะวันตกใกล้ตกดินท้องฟ้าจะเป็นสีแดง และการสังเกต เวลาลงไปจะรู้ด้วยการสัมผัสว่า กุ้งจะมีหรือไม่ ตรงที่กุ้งมันจะเดินเข้าที่รู แต่ถ้าหากมันไม่เดิน ก็แปลว่ามันไม่มี การจะรูดกุ้ง จะต้องรูดกุ้งช่วงเวลาน้ำเริ่มลง และช่วงเวลาน้ำเริ่มขึ้น การดูกุ้งเข้าหาด ในฤดูรูดกุ้งเคย ระยะเวลา 1 ปี กุ้งเคยจะเข้าประมาณ 4 เดือนตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน การรูดกุ้งเคยหน้าหาด ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือ 4 แบบ ดังนี้

1) การรูดกุ้งเคยหน้าหาด ใช้เครื่องมือ คันรูดกุ้งเคย ประกอบด้วยวัสดุผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำ

เงิน) ขนาด ความกว้างประมาณ 3 เมตร ความยาวประมาณ 6 เมตร เย็บประกอบกับไม้ไผ่ ขนาดความยาวประมาณ 8 เมตร จำนวน 2 ต้น เป็นลักษณะถุงปากกว้าง ก้นเรียว และประกอบเข้ากับปากเจ้า มีลักษณะคล้ายกับเขาควย เพื่อใช้ในการรูด เป็นภูมิปัญญาการใช้แทนล้อเลื่อน

2) การใส่โพงพาง ใช้เครื่องมือ โพงพาง ในช่วงน้ำกำลังขึ้น มีลักษณะดังนี้ เสาหลักแม่ 2 เสา ด้านบนผูกติดกับไม้คานบน ปากโพงพางหรือตัวโพงพางมีลักษณะสี่เหลี่ยม ทำมาจากอวน ส่วนถุงโพงพางทำมาจากผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำเงิน) ด้านล่างผูกเชือกติดกับด้ามโกก (ทำมาจากไม้ที่มีลักษณะโค้ง 2 อัน ใส่ด้ามไม้เรียกว่าด้ามโกก) ผูกติดกับเสาหลักแม่ ปักลงบนพื้นดิน จะทำให้ปากโพงพางตั้ง และสามารถดึงขึ้นลงได้ ด้านบนผูกท่อนและปลอกโกก (นำหวาย 2 เส้น มาม้วนเป็นวงกลม ขนาดกลาง เรียกว่า ปลอกโกก) เข้าด้วยกัน เพื่อให้เวลาช่วงน้ำขึ้นท่อน(ที่ทำมาจากโฟม แกนลอนน้ำมัน หรือ ท่อนพลาสติก) จะนำอวนลอยขึ้นมาเหนือน้ำ ส่วนปากโพงพาง ทำมาจากเสาไม้ขนาดเล็กๆ เช่น ไม้โกงกาง ไม้ถั่ว เป็นต้น นำเสามาปักชิดๆกันในลักษณะแนวเฉียง ทั้ง 2 ด้าน

3) ดักปล้อง ทำมาจากผ้าหะ ยาวประมาณ 1.20 เมตร เป็นลักษณะตัววาย ปักไม้หลัก ด้าน

ละ 6 ต้น และต้องทำในช่วงกำลังน้ำลงเกือบแห้ง ในบริเวณร่องน้ำเขียวที่มีร่องน้ำทางเดียว

4) รูดเรือ มีลักษณะคล้ายกับคันรูดกุ้งเคย หน้าหาด ประกอบด้วยวัสดุผ้าหะ(ตาข่ายสีน้ำ

เงิน) ขนาด ความกว้างประมาณ 6 เมตร ความยาวประมาณ 10 เมตร เชื่อมประกอบกับไม้ไผ่ ขนาดความยาวประมาณ 13 เมตร จำนวน 2 ต้น เป็นลักษณะตุงปากกว้าง ก้นเรียว และประกอบเข้ากับปาเง้า มีลักษณะคล้ายกับเขาควย เพื่อใช้ในการร่อน เป็นภูมิปัญญาการใช้แทนล้อเลื่อน

ดังนั้นการประกอบอาชีพบ้านทะเลนอก “คนคันกึ่ง” จะทำกะปีกึ่งเคยในรอบหนึ่งปี กึ่งเคย

เข้า 3-4 เดือน ตั้งแต่ช่วงเดือนสิงหาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน โดยมีขั้นตอนการทำกะปี ดังนี้ 1) ได้กึ่งมาต้องเลือกขะออก และลูกปลาที่ปนกัน มาในกึ่งให้เสร็จเรียบร้อย 2) ใส่เกลือลงในกึ่งแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน (ถ้าไม่เข้ากันจะทำให้กึ่งเหม็น) 3) นำกึ่งเคยที่คลุกเคล้าเกลือเรียบร้อยแล้ว นำออกไปตากแดด อย่างให้แห้งจนเกินไป เพราะจะทำให้กึ่งไม่เปรี้ยวง่าย 4) นำกึ่งเคยที่ตากแดดแล้ว มาตำให้ละเอียด และหลังจากนั้นนำมาหมักไว้สัก 4-5 วัน รอให้เปรี้ยวและหอม และนำมาตากแดดอีกครั้ง 5) นำกึ่งเคยที่ตากแดดแล้วมาตำอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นนำมาเก็บไว้ในภาชนะ เพื่อไว้รับประทาน อาจมีบางคนจะใส่เกลือลงไปอีก บางคนก็ใส่น้ำตาล แต่เคยที่ใส่น้ำตาลจะเก็บไว้ได้ไม่นาน ถ้าใส่เฉพาะเกลือจะเก็บไว้ได้นานกว่า ยิ่งนานยิ่งกินอร่อย และนี่ก็คือภูมิปัญญาของคนบ้านทะเลนอก ชุมชนเล็กๆที่มีเรื่องเล่าอีกมากมาย รอการเรียนรู้ร่วมกัน

บทที่ 5

สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ

5.1สรุป อภิปรายผล

จากการศึกษาการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกะปิและพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านทะเลนอก พบว่า กระบวนการเรียนรู้ด้วยการใช้ กะปิ เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับของคนบ้านทะเลนอก พบว่า การพึ่งพาอาศัยแหล่งทรัพยากรอาหารธรรมชาติในชุมชนเริ่มลดลง ชาวบ้านจึงปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรูปแบบการผลิต คือ การผลิตเพื่อยังชีพควบคู่กับการผลิตเพื่อการค้า โดยจะให้ความสำคัญกับการผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงครอบครัวก่อน เมื่อได้ผลผลิตส่วนเกินก็จะนำไปขาย วิธีการได้มาซึ่งอาหารในแต่ละวันจะใช้วิธีการผลิตอาหารเพื่อยังชีพควบคู่กันไปกับการเก็บหาจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก รองลงมาคือใช้วิธีการผลิตอาหารเพื่อยังชีพเน้นการทำประมงขนาดเล็ก การปลูกพืชผักสวนครัวที่จำเป็นต้องใช้เป็นประจำ ควบคู่กับการซื้อหาอาหารจากแหล่งค้าขาย ตลาดนัดชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถและแรงงานภายในที่มีอยู่ในครอบครัว การผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนเองทำให้ครอบครัวเข้าถึงอาหารได้ง่าย และสามารถพึ่งตนเองทางอาหารได้ เพราะสามารถผลิตอาหารหลากหลายชนิดไว้บริโภคได้อย่างพอเพียงและสม่ำเสมอ เช่น การทำกะปิ คนบ้านทะเลนอกจะทำกะปิ ปีละครั้ง และจะเก็บกะปิไว้บริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปี ส่วนทำประมง หาจับตามฤดูกาล เช่น การวางอวนปูม้า การตกปูดำ การวางอวนกุ้ง ลอบหมีก จับแมงกะพรุน หาทอย และรูนกึ่งเคย ทำให้คนทะเลนอกมีอาหารที่มีความสดใหม่บริโภคปลอดภัยจากสารเคมี และช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารได้อีกด้วย การจัดการด้วยวิธีผลิตอาหารบริโภคเองสะท้อนถึงแนวคิดที่ต้องการพึ่งตนเอง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการใส่ใจในเรื่องสุขภาพ

ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีสิทธิในใช้ทรัพยากรอาหารอย่างเท่าเทียมกัน แต่ก็ยังพบว่าปัญหาการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรยังมีข้อจำกัด เนื่องจากไม่มีแรงงานในการทำมาหากิน ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และไม่มีรายได้ที่แน่นอน ทำให้ทำให้สมาชิกในชุมชนบางส่วนไม่สามารถมีอาหารได้อย่างพอเพียง ดังนั้นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้สามารถมีอาหารได้คือ การมีที่ดินทำกิน การมีแรงงานที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีทักษะ ความสามารถในการผลิตอาหารและเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการทรัพยากร ที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับคนในชุมชน

ปัจจุบันที่วิจัยได้เรียนรู้ว่า การมีทรัพยากรอาหารที่หลากหลายเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหารได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะความมั่นคงทางอาหารไม่ใช่เรื่องของการมีปริมาณอาหารเพียงอย่างเดียว ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารจะต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรอาหารที่ดีและมี

คุณภาพ การจัดการนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองทางอาหารได้สามารถใช้อาหารได้อย่างเหมาะสม และก่อให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ

ฉะนั้นการจะพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร จำเป็นจะต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้มีความสามารถในการจัดการเสียก่อน ในฐานะที่เขาเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรอาหารของตนเองโดยตรง ทางเลือกอาชีพของคนบ้านทะเลนอกในอนาคตชาวบ้านต้องร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งคำตอบสุดท้ายอยู่ที่ชุมชนที่จะร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

5.2 ข้อเสนอแนะจากชุมชน

1. การสนับสนุนโครงการแต่ละโครงการควรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. คนในชุมชนทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลรักษาทรัพยากรในชุมชนไว้ซึ่งการดำรงชีวิตของลูกหลานในอนาคต
3. ส่งเสริมประกอบอาชีพในชุมชน เพราะชุมชนยังต้องอาศัยนายทุนในการประกอบอาชีพ เช่น การต่อยหอยเกาะ การออกไปหางานต่างจังหวัดมากขึ้น และการออกอวนก็ต้องพึ่งนายทุน เนื่องจากไม่มีทุนเป็นของตัวเอง
4. หาแนวทางการแก้ปัญหาเรื่องนี้
5. กลุ่มอาชีพต่างๆ ต้องสร้างเป้าหมายร่วมกัน และต้องมีการเรียนรู้คือคือหัวใจของการทำงานกลุ่ม
6. สร้างรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจน
7. ส่งเสริมด้านการตลาด ต้องมีการศึกษาตลาด แต่ต้องไม่ยึดเอาตลาดเป็นที่ตั้งจนลืมความเป็นชุมชน
8. การอนุรักษ์ฟื้นฟู ควรทำความเข้าใจกับการประกอบอาชีพ
9. ส่งเสริมการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ เช่น ทำกะปิ การแปรรูปอาหารทะเล
10. การทำงานร่วมกันจะประสบผลสำเร็จ ชุมชนต้องมีเสาเข็ม 5 ต้น 1.ร่วมคิด 2.ร่วมทำ 3. กรรมการ/สมาชิก 4. ร่วมวัดผล 5.รับผลประโยชน์ร่วมกัน แล้วการทำงานก็จะไปด้วยความสามัคคีที่มีคุณภาพ
11. ควรมีกระบวนการติดตามประเมินผลของหน่วยงานที่ให้สนับสนุน

12. การทบทวนการทำงาน และพัฒนา งานทุกงานไปเรื่อยๆจนประสบความสำเร็จได้และอย่าท้อ
ในการทำงานเพราะหากเราท้อกับปัญหาที่เกิดขึ้นจะทำให้กลุ่มล่มได้
13. สร้างคุณค่าใหม่ให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการประกอบอาชีพ ทำกะปี การ
เย็บจาก การทำใบจาก การประกอบอาชีพประมง เป็นต้น
14. การเชื่อมร้อยของค์ความรู้ เปิดพื้นที่สร้างโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
15. การบริหารจัดการภายใต้การทำงานกลุ่มเป็นสิ่งที่สำคัญที่นักวิจัยต้องเรียนรู้ และทำความเข้าใจ
ให้แก่สมาชิก
16. ชุมชนต้องดูแลทรัพยากรในชุมชนพร้อมกับการพัฒนาอาชีพ
17. การประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานในท้องถิ่น ดังนั้นการสร้างการยอมรับจากภายในและนอก
18. การประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด มีการลงทะเบียนโอท็อป ซึ่งการลงทะเบียนจะทำให้เกิดการ
เชื่อมโยงตลาดไปในตัว แต่ทั้งนี้ ตัวผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
19. การรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน ควรมีการรวมกลุ่มการแปรรูปอาหารทะเล การทำกะปี การทำปลา
แห้ง การทำปลาหวาน เป็นต้น ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

อย่างไรก็ตามชุมชนต้องเรียนรู้ตนเอง ไม่ให้ล้มตัวตน ให้เรียนรู้ชุมชน แล้วนำไปคิดต่อ
คนเราตัดสินใจอะไรก็ตามก็ต้องขึ้นกับข้อมูลชุมชนด้วย ชุมชนต้องตั้งหลักด้วยชุมชนเอง ตั้งหลักอยู่บนฐาน
ทุนของตนเอง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวเดินต่อไปในอนาคต
ได้ในข้างหน้า

บรรณานุกรม

กรมวิชาการเกษตร. “กะปิผงเจ้าแรกของประเทศไทย”. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก

<http://www.ranaong.doae.go.th>

กะปิเคยกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน . [ออนไลน์]. สืบค้นจาก

<http://www.bortec.co.th>

แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการมีส่วนร่วม . [ออนไลน์]. สืบค้นจาก

<http://www.bortec.co.th>

ภาคผนวก

ประมวลภาพกิจกรรม

วางแผนการดำเนินงาน

ประชุมทีมเตรียมความพร้อมในการจัดเวทีชี้แจงงานวิจัย

10 พฤศจิกายน 2552 เวลา 10.00 น. ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

เวทีชี้แจงงานวิจัยต่อชุมชน
วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553 ณ โรงสุญ ม.1 บ้านทะเลนอก

สัมภาษณ์ภูมิปัญญาการทำกะปิ
วันที่ 20 พฤศจิกายน 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

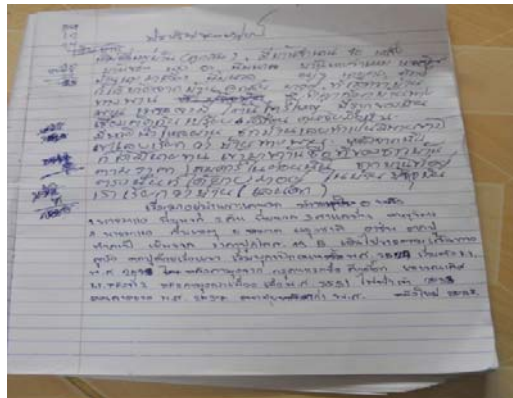

สัมภาษณ์ประวัติดูชุมชน
วันที่ 20 พฤศจิกายน 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

ถอดบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม
วันที่ 5 มีนาคม 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

คนคันกั้ง
วันที่ 15 พฤศจิกายน 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

สรุปการถอดบทเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม
วันที่ 22 มีนาคม 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

ประชุมทีมวิจัยเตรียมจัดเวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์การประกอบอาชีพ
วันที่ 21 เมษายน 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

เวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์การประกอบอาชีพในชุมชนและภูมิปัญญาการทำกะปิบ้านทะเลนอก
วันที่ 22 เมษายน 2553 ณ ม.1 บ้านทะเลนอก

ศึกษาดูงานภาคตะวันออก (จันทบุรี ระยอง ราชบุรี)

วันที่ 20-24 ตุลาคม 2553

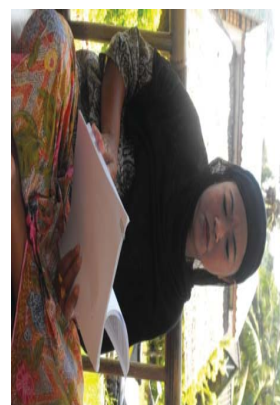

ทบทวนเส้นทางงานวิจัย
วันที่ 11 พฤศจิกายน 2553

ร่างแบบสำรวจข้อมูลรายได้ในครัวเรือน
วันที่ 5 ตุลาคม 2553

สรุปข้อมูลรายได้ในครัวเรือน
วันที่ 30 พฤศจิกายน 2553

เวทีนำเสนอผลงานวิจัย
วันที่ 25 มกราคม 2554

รายชื่อทีมวิจัย

1. นางสาวสนธยา สืบเหตุ	หัวหน้าโครงการ
2. นางสาวลัดดา อาจหาญ	รองหัวหน้าโครงการ
3. นางสาวเพ็ญศรี อาจหาญ	เลขานุการ
4. นางสาวจาริญา นิ่มนวล	รองเลขานุการ
5. นางสาวสกุณา ม่าสำ	เหรียญก
6. นางเบญจวรรณ หาญจิตร	รองเหรียญก
7. นางศกุลศลา หาญจิตร	ประชาสัมพันธ์
8. นางมารียะ หาญจิตร	ประชาสัมพันธ์
9. นางนุริฮะ ผดุงชาติ	ปฏิคม
10. นางไหม่มุณี อินตัน	ทีมวิจัย
11. นางอะไพ เสกสรรค์	ทีมวิจัย
12. นางรอกิมะ ขุนภักดี	ทีมวิจัย
13. นางมีนล้ำ อินตัน	ทีมวิจัย
14. นางสาวฝาดอนะ นิ่มนวล	ทีมวิจัย
15. นางสาวหยาด กล้าศึก	ทีมวิจัย

รายชื่อที่ปรึกษา

1. นายเรวุฒิ หาญจิตร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1
2. นายฮ้าน เวชศาสตร์	ผู้นำศาสนา
3. นายอับดุลอห์ริด หมาดหมัน	สมาชิก อบต.หมู่ที่ 1 บ้านทะเลนอก